



ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ:

Σύγχρονες Δημοσιογραφικές Σπουδές

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος:

**«Αποκαλύπτοντας το Σκοτάδι»: Διασυνοριακή Ερευνητική
Δημοσιογραφία και Οργανωμένο Έγκλημα – Διαφθορά. Οι κίνδυνοι
για τους δημοσιογράφους και το πλαίσιο για την ασφάλειά τους.**

Όνομα & Επώνυμο Φοιτήτριας: ΔΙΤΣΟΥ ΜΑΡΙΑ

Επιβλέπων Καθηγητής: Χρήστος Φραγκονικολόπουλος

Ιούνιος 2026

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Αποκαλύπτοντας το Σκοτάδι»:
Διασυνοριακή Ερευνητική Δημοσιογραφία και Οργανωμένο
Έγκλημα – Διαφθορά. Οι κίνδυνοι για τους δημοσιογράφους
και το πλαίσιο για την ασφάλειά τους.

ΔΙΤΣΟΥ ΜΑΡΙΑ

A.M.: 525692

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δρ. Χρήστος

Δρ. Δέσποινα Χρονάκη

Φραγκονικολόπουλος

Καθηγήτρια

Καθηγητής και Πρόεδρος

στο τμήμα

στο τμήμα

«Δημοσιογραφία και ΜΜΕ»

«Δημοσιογραφία και ΜΜΕ»

ΕΚΠΑ

στο Αριστοτέλειο

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ιούνιος 2026

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

*Στους δημοσιογράφους που έχασαν τη ζωή τους στην άσκηση του επαγγέλματος
- θύματα δολοφονιών που παραμένουν συχνά ατιμώρητες.*

*Σε όλους τους δημοσιογράφους που συνεχίζουν να αγωνίζονται καθημερινά για
την αποκάλυψη της αλήθειας, παρά τις απειλές, την παρακολούθηση και τις πιέσεις.*

*Στη μνήμη των γονέων μου Χριστοδούλου και Φανής -την αόρατη βάση κάθε
προσπάθειάς μου - οι οποίοι σφράγισαν τη ζωή τους και τη δική μου, με απερίγραπτη
αγάπη, αξίες και θυσίες.*

Δημοσιογράφοι που δολοφονήθηκαν επειδή ερευνούσαν



Σωκράτης Γκιόλιας
Ελλάδα, 2010



Γιώργος Καραϊβάς
Ελλάδα, 2021



Daphne Caruana Galizia
Μάλτα, 2017



Ján Kuciak
Σλοβακία, 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας δεν θα ήταν δυνατή χωρίς την υποστήριξη ανθρώπων που στάθηκαν δίπλα μου με διαφορετικούς τρόπους.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου Κο Φραγκονικολόπουλο Χρήστο, για την υπομονετική καθοδήγηση, την αμέριστη στήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε.

Ευχαριστώ επίσης, όλους τους καθηγητές και τις καθηγήτριές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα Σπουδές στη Δημοσιογραφία στο ΕΑΠ.

Είμαι ιδιαίτερα ευγνώμων σε όσους δέχθηκαν να συμμετάσχουν στις συνεντεύξεις της παρούσας εργασίας. Η προθυμία τους να μοιραστούν εμπειρίες, γνώσεις και απόψεις, υπήρξε ανεκτίμητη για την ολοκλήρωση της έρευνας.

Άπειρες ευχαριστίες στον σύζυγό μου Γεώργιο και στην κόρη μου Θεοφανή, για την ανεξάντλητη στήριξη, την κατανόηση, την υπομονή και την αγάπη τους που καθιστά τα πάντα δυνατά.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τον πολύπλευρο ρόλο των μέσων ενημέρωσης και ειδικότερα τον ρόλο της διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας, στην αποκάλυψη φαινομένων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος. Παράλληλα, εξετάζει τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι που ασχολούνται με αυτές τις έρευνες, καθώς και το θεσμικό και νομικό πλαίσιο προστασίας τους σε διεθνές, ευρωπαϊκό και ελληνικό επίπεδο.

Η εργασία στοχεύει να προσφέρει μια ολοκληρωμένη κατανόηση του φαινομένου συνδυάζοντας θεωρητική ανάλυση, εμπειρική έρευνα και πρακτικές προτάσεις. Γίνεται προσπάθεια να αναδειχθούν οι μέθοδοι και τα εργαλεία που χρησιμοποιούν τα μέσα ενημέρωσης, καθώς και να προταθούν πρακτικές και θεσμικές παρεμβάσεις για την ενίσχυση της ασφάλειας των δημοσιογράφων. Η ερευνητική δημοσιογραφία προσεγγίζεται ως μηχανισμός δημοκρατικής λογοδοσίας και δημόσιου ελέγχου, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις όπου τα εγκληματικά και οικονομικά δίκτυα υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα. Μέσα από θεωρητική ανάλυση, μελέτη του θεσμικού πλαισίου και ποιοτική έρευνα, η οποία βασίζεται σε ημιδομημένες συνεντεύξεις και ανάλυση δημόσια διαθέσιμου διαδικτυακού και οπτικοακουστικού υλικού, επιχειρείται να αναδειχθεί η σημασία της συνεργατικής και διασυνοριακής δημοσιογραφίας, στην αποκάλυψη σύνθετων υποθέσεων δημοσίου ενδιαφέροντος.

Τα ευρήματα της μελέτης δείχνουν ότι η διασυνοριακή συνεργασία ενισχύει τόσο την αποτελεσματικότητα της ερευνητικής δημοσιογραφίας όσο και τη συλλογική προστασία των δημοσιογράφων. Ωστόσο, οι δημοσιογράφοι που ερευνούν ζητήματα διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος εξακολουθούν να εκτίθενται σε φυσικούς, ψηφιακούς, νομικούς, ψυχολογικούς και θεσμικούς κινδύνους. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ελληνική περίπτωση, όπου οι υποθέσεις φυσικής βίας, παρακολούθησεων και θεσμικών πιέσεων αναδεικνύουν το χάσμα ανάμεσα στην ύπαρξη νομικών εγγυήσεων και στην πρακτική προστασία των δημοσιογράφων.

Συμπερασματικά, η εργασία υποστηρίζει ότι η ασφάλεια των δημοσιογράφων δεν αποτελεί δευτερεύον επαγγελματικό ζήτημα, αλλά βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία

της δημοκρατίας, την ελευθερία του Τύπου και την προστασία του δικαιώματος της κοινωνίας στην ενημέρωση.

Λέξεις-κλειδιά: διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία, οργανωμένο έγκλημα, διαφθορά, ασφάλεια δημοσιογράφων, ελευθερία του Τύπου, προστασία πηγών, ψηφιακή παρακολούθηση.

ABSTRACT

This master's thesis examines the multifaceted role of the media and, more specifically, the role of cross-border investigative journalism in uncovering phenomena of corruption and organized crime. At the same time, it explores the risks faced by journalists engaged in such investigations, as well as the institutional and legal framework for their protection at the international, European and Greek levels.

The study aims to provide a comprehensive understanding of the phenomenon, combining theoretical analysis, empirical research and practical recommendations. It seeks to highlight the methods and tools used by the media, as well as to propose practical and institutional interventions for strengthening the safety of journalists. Investigative journalism is approached as a mechanism of democratic accountability and public oversight, particularly in cases where criminal and financial networks transcend national borders. Through theoretical analysis, examination of the institutional framework and qualitative research based on semi-structured interviews and the analysis of publicly available online and audiovisual material, the thesis seeks to demonstrate the importance of collaborative and cross-border journalism in uncovering complex cases of public interest.

The findings of the study show that cross-border cooperation enhances both the effectiveness of investigative journalism and the collective protection of journalists. However, journalists investigating issues of corruption and organized crime continue to be exposed to physical, digital, legal, psychological and institutional risks. Particular emphasis is placed on the Greek case, where incidents of physical violence, surveillance and institutional pressure reveal the gap between the existence of legal safeguards and the practical protection of journalists.

In conclusion, the thesis argues that journalists' safety is not a secondary professional issue, but a fundamental prerequisite for the functioning of democracy, press freedom and the protection of society's right to information.

Keywords: cross-border investigative journalism, organized crime, corruption, journalists' safety, press freedom, source protection, digital surveillance.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• Αφιέρωση	4
• Ευχαριστίες.....	5
• Περίληψη.....	6
• Abstract	7
• Περιεχόμενα	8
• Συντομογραφίες	11
• Εισαγωγή	14
● Κεφάλαιο Α] Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης στη διερεύνηση του εγκλήματος	
1. Διαφθορά και οργανωμένο έγκλημα: εννοιολογική οριοθέτηση.....	20
1.1 Η έννοια και οι μορφές της διαφθοράς.....	20
1.2 Το οργανωμένο έγκλημα: ορισμός και χαρακτηριστικά.....	21
2. Σχέση διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος.....	22
3. ΜΜΕ -Ερευνητική δημοσιογραφία – Δημοκρατικός έλεγχος.....	24
4. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ.....	31
4.1 Η Δημόσια Σφαίρα.....	32
4.2 Ο ρόλος των ΜΜΕ ως θεσμικού «φύλακα» (watchdog).....	33
4.3 Η θεωρία της θεματοθεσίας (agenda-setting).....	35
4.4 Η θεωρία της αιχμαλωσίας των μέσων (media capture).....	36
5. Συνεργατική και διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία.....	39
Σύνθεση του θεωρητικού πλαισίου.....	46
● Κεφάλαιο Β]: Κίνδυνοι και ασφάλεια δημοσιογράφων.....	48
Ι] Κίνδυνοι και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι που ασχολούνται με τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα.....	48
Αναλυτικότερα οι κίνδυνοι και οι προκλήσεις για τους δημοσιογράφους.....	53
Έμφυλη βία και διαδικτυακή παρενόχληση.....	61
Ελλάδα: δημοσιογραφικοί κίνδυνοι, δολοφονίες και θεσμικά ελλείμματα	

προστασίας.....	64
Η δολοφονία του Σωκράτη Γκιόλια (2010).....	65
Η δολοφονία του Γιώργου Καραϊβάζ (2021).....	66
Κοινό μοτίβο: θεσμική ατιμωρησία και chilling effect.....	67
II. Ασφάλεια δημοσιογράφων: θεσμικό και νομικό πλαίσιο.....	69
2.1 Η ασφάλεια των δημοσιογράφων: φυσική, ψηφιακή και νομική διάσταση.....	69
2.2 Η ασφάλεια των δημοσιογράφων ως προϋπόθεση της ελευθερίας του Τύπου.....	70
2.3 Ψηφιακή ασφάλεια.....	71
2.4 Προστασία πηγών και εμπιστευτικότητα.....	72
2.5 Διεθνείς μηχανισμοί και οργανισμοί προστασίας – Η διασυνοριακή δημοσιογραφία ως στρατηγική ασφάλειας.....	72
Διεθνείς μηχανισμοί και οργανισμοί προστασίας δημοσιογράφων.....	75
Ελληνικοί μηχανισμοί και οργανισμοί προστασίας δημοσιογράφων.....	76
Συνταγματικό και νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα.....	82
• Κεφάλαιο Γ: Μεθοδολογία της έρευνας.....	87
Γ.1 Ερευνητική προσέγγιση.....	87
Γ.2 Ερευνητικός σχεδιασμός.....	87
Γ.3 Ερευνητικά ερωτήματα.....	88
Γ.4 Μέθοδοι συλλογής δεδομένων.....	89
Γ.4.1 Ημιδομημένες συνεντεύξεις.....	89
Γ.4.2 Ανάλυση διαδικτυακού και οπτικοακουστικού υλικού.....	91
Γ.5 Ανάλυση δεδομένων.....	94
Γ.6 Δεοντολογικά ζητήματα.....	96
Γ.7 Αξιοπιστία και περιορισμοί της έρευνας.....	97
• Κεφάλαιο Δ: Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	98
Εισαγωγική παρουσίαση του εμπειρικού υλικού.....	98
Πίνακας θεματικής κωδικοποίησης.....	100
Ενδεικτική ανάλυση συνεντεύξεων.....	101
Ενδεικτική ανάλυση ανά βίντεο.....	102
Ευρήματα.....	104
Η διασυνοριακή συνεργασία ως μηχανισμός αποκάλυψης (EE1).....	104

Πλεονεκτήματα και προκλήσεις των διασυνοριακών συνεργασιών.....	104
Η συνεργασία ως μορφή συλλογικής προστασίας (EE4).....	105
Μορφές κινδύνου και επίδραση στην επαγγελματική πρακτική (EE2).....	106
Προστασία πηγών, ψηφιακή ασφάλεια και αξιολόγηση κινδύνου (EE3).....	106
Η ελληνική περίπτωση: θεσμικά κενά, ατιμωρησία και αυτολογοκρισία (EE5).....	107
Συγκριτική ανάλυση του διαδικτυακού και οπτικοακουστικού υλικού.....	108
Συνοπτική αντιστοίχιση ευρημάτων και ερευνητικών ερωτημάτων.....	109
• Κεφάλαιο Ε: Συμπεράσματα – Συζήτηση	110
E.1 Συνολική αποτίμηση και απάντηση στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα.....	110
E.2 Η συμβολή των διασυνοριακών και συνεργατικών ερευνών (EE1).....	110
E.3 Μορφές κινδύνου και επίδραση στην επαγγελματική πρακτική (EE2).....	111
E.4 Προστασία πηγών, ψηφιακή ασφάλεια και αξιολόγηση κινδύνου (EE3).....	112
E.5 Διεθνή δίκτυα και θεσμικοί μηχανισμοί ως συλλογική προστασία (EE4).....	112
E.6 Η ελληνική περίπτωση: ασφάλεια, ατιμωρησία, θεσμική ανεπάρκεια και αυτολογοκρισία (EE5).....	113
E.7 Προτάσεις πολιτικής και επαγγελματικής πρακτικής.....	114
E.8 Περιορισμοί και κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα.....	114
E.9 Τελικό συμπέρασμα.....	115
• Παράρτημα	119
1. Χρονολόγιο υπόθεσης predator.....	119
2. Σημείωμα και ερωτήσεις συνέντευξης.....	122
• Βιβλιογραφία	124

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

CBIJ	Διασυνοριακή Ερευνητική Δημοσιογραφία (Cross-Border Investigative Journalism)
CPJ	Committee to Protect Journalists
ICSJ	Διεθνές Κέντρο Εκπαίδευσης για την Ασφάλεια Δημοσιογράφων και Επαγγελματιών ΜΜΕ
RSF	Reporters sans Frontiers- Reporters Without Borders
MME	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης



«A journalist should never consider pain, suffering and harassment, to be a fact of life. Never shrug his/her shoulders and say: ‘Oh well, it’s part of my job’. The response to that is not to leave your job, not to leave journalism, the correct response to it is to speak up about it and fight it. You must have a fighter’s personality to be in journalism».

«Ένας/μία δημοσιογράφος δεν πρέπει ποτέ να θεωρεί τον πόνο, τα βάσανα και την παρενόχληση ως ένα δεδομένο της ζωής. Δεν πρέπει να σηκώνει τους ώμους και να λέει: “Ε καλά, είναι μέρος της δουλειάς μου”. Η απάντηση δεν είναι να εγκαταλείψει κανείς τη δουλειά του ή τη δημοσιογραφία· η σωστή απάντηση είναι να μιλήσει γι’ αυτό και να το πολεμήσει. Για να βρίσκεται κανείς στη δημοσιογραφία, πρέπει να έχει μαχητική προσωπικότητα».

Mathew Caruana Galizia

όπως παρατίθεται στους Coelho & Rodrigues (2020, σ. 149)

μτφρ. δική μου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παγκοσμιοποίηση της εγκληματικότητας και η εντατικοποίηση των διασυνοριακών δικτύων διαφθοράς έχουν μετασχηματίσει ριζικά το πεδίο της σύγχρονης δημοσιογραφίας. Σε αυτό το νέο περιβάλλον, η ερευνητική δημοσιογραφία αναδεικνύεται σε κρίσιμο θεσμό δημοκρατικής λογοδοσίας, καθώς επιχειρεί να αποκαλύψει σύνθετες δομές εξουσίας που συχνά εκτείνονται πέρα από τα εθνικά σύνορα και εμπλέκουν πολιτικούς, οικονομικούς και εγκληματικούς δρώντες. Η συμβολή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) στη διερεύνηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος δεν περιορίζεται στην απλή μετάδοση πληροφοριών, αλλά αφορά τη συστηματική αποκάλυψη μηχανισμών αδιαφάνειας, την ενίσχυση της δημόσιας λογοδοσίας και τη διαμόρφωση μιας ενημερωμένης δημοκρατικής δημόσιας σφαίρας (McQuail, 2010).

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο τα μέσα ενημέρωσης συμβάλλουν στη συγκρότηση της δημόσιας ατζέντας και στην ενίσχυση της λογοδοσίας ισχυρών θεσμών. Η ερευνητική δημοσιογραφία αντιμετωπίζεται όχι απλώς ως τεχνική παραγωγής ειδήσεων, αλλά ως κανονιστικός μηχανισμός δημοκρατικού ελέγχου. Αποτελεί ένα δυναμικό πεδίο που συνδέεται στενά με την αποκάλυψη οργανωμένου εγκλήματος, διαφθοράς και διαπλοκής σε παγκόσμιο επίπεδο, στηριζόμενο στη συνεργασία δημοσιογράφων από διαφορετικές χώρες με στόχο την αποκάλυψη εγκληματικών δικτύων και διασυνοριακών σκανδάλων. Οι συνεργασίες αυτές συχνά λειτουργούν μέσα από ψηφιακά δίκτυα και εικονικούς χώρους εργασίας, όπου αναδύονται δυσλειτουργίες εξουσίας και συγκρούσεις κουλτούρας, οι οποίες επηρεάζουν τόσο την αποτελεσματικότητα όσο και την ασφάλεια των δημοσιογράφων.

Ωστόσο, η άσκηση αυτής της λειτουργίας δεν πραγματοποιείται σε ουδέτερο ή ασφαλές περιβάλλον. Οι δημοσιογράφοι οι οποίοι ερευνούν υποθέσεις διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος βρίσκονται αντιμέτωποι με πολλαπλές μορφές κινδύνου - φυσικούς, ψηφιακούς και νομικούς - που εντείνονται σε συνθήκες θεσμικής αδυναμίας, πολιτικής επιρροής στα μέσα ενημέρωσης και συγκέντρωσης ιδιοκτησίας (media capture). Σε πολλές περιπτώσεις, η δημοσιογραφική αποκάλυψη ισχυρών συμφερόντων συνδέεται με πρακτικές εκφοβισμού, απειλών, στοχευμένης παρακολούθησης, αλλά και με

θανατηφόρες επιθέσεις, γεγονός που καθιστά την ασφάλεια των δημοσιογράφων θεμελιώδες ζήτημα δημοκρατικής λειτουργίας.

Η εργασία εξετάζει τον ρόλο των ΜΜΕ και της ερευνητικής δημοσιογραφίας στην αποκάλυψη της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, με έμφαση στη διασυννοριακή συνεργατική δημοσιογραφία ως απάντηση στη διεθνοποίηση των εγκληματικών δικτύων. Παράλληλα, αναλύει τους δομικούς περιορισμούς που αντιμετωπίζει η δημοσιογραφική πρακτική, όπως η συγκέντρωση ιδιοκτησίας των μέσων, η πολιτική και οικονομική επιρροή (media capture), καθώς και οι μεταβαλλόμενες συνθήκες παραγωγής ειδήσεων στο ψηφιακό περιβάλλον. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στους κινδύνους που απορρέουν από την ερευνητική κάλυψη υποθέσεων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος, οι οποίοι δεν περιορίζονται στη θεσμική πίεση, αλλά περιλαμβάνουν φυσικές απειλές, νομικές διώξεις, ψηφιακή παρακολούθηση και μορφές εκφοβισμού.

Διεθνείς οργανισμοί, όπως η Επιτροπή για την Προστασία των Δημοσιογράφων (Committee to Protect Journalists – CPJ) και οι Δημοσιογράφοι Χωρίς Σύνορα (Reporters Without Borders – RSF), καταγράφουν συστηματικά την ατιμωρησία (impunity) που συνοδεύει επιθέσεις κατά δημοσιογράφων, αναδεικνύοντας ότι η αδυναμία απόδοσης δικαιοσύνης ενισχύει έναν φαύλο κύκλο βίας και αυτολογοκρισίας. Παράλληλα, τα δεδομένα τους τεκμηριώνουν ότι η ελευθερία του Τύπου υπονομεύεται όχι μόνο από κρατικούς δρώντες, αλλά και από οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα που επιχειρούν να ελέγξουν τη ροή της πληροφορίας.

Οι προκλήσεις που προκύπτουν από τους κινδύνους στη σωματική και ψυχική ασφάλεια των δημοσιογράφων είναι πολυδιάστατες, συμπεριλαμβάνοντας διαδικτυακή παρενόχληση, νομικές απειλές, αλλά και σωματική βία. Η αμελητέα έως σήμερα αντιμετώπιση των ψυχολογικών επιπτώσεων και η ανάγκη για δημιουργία συστημάτων υποστήριξης, αποτελούν κρίσιμα σημεία παρέμβασης στον χώρο. Ταυτόχρονα, η συνεργασία μεταξύ δημοσιογράφων από διαφορετικές χώρες λειτουργεί και ως πηγή προστασίας και κοινοτικής υποστήριξης, ενώ αναδεικνύεται η αναγκαιότητα αναγνώρισης της διαφορετικότητας και της συνεργασίας σε ισότιμη βάση. Πολύτιμη θεωρείται η συμβολή υπερεθνικών φόρουμ και δικτύων που στοχεύουν να θωρακίσουν και να

προωθήσουν το έργο των ερευνητικών δημοσιογράφων, καθώς τέτοιες διασυνοριακές συνεργασίες ενισχύουν ταυτόχρονα την ασφάλεια και την αλληλεγγύη μεταξύ δημοσιογράφων που εργάζονται υπό συνθήκες κινδύνου (Mesquita et al., 2025).

Στο πεδίο της νομικής προστασίας, η μελέτη των θεσμικών μέτρων σε διάφορα κράτη αποκαλύπτει ότι, παρότι υπάρχουν κανόνες δεοντολογίας και νομοθετικές διατάξεις, η εφαρμογή και η αποτελεσματικότητά τους επηρεάζονται από τις τοπικές δικαστικές και κοινωνικές συνθήκες και τον πολιτικό πολιτισμό (Freedom House, n.d.; Khan, 2022). Η Khan (2022), ειδική εισηγήτρια του ΟΗΕ για την Ελευθερία της Έκφρασης, επισημαίνει ότι σε ένα κλίμα αυξανόμενου αυταρχισμού και οπισθοδρόμησης των δημοκρατικών θεσμών, λαϊκιστές ηγέτες επιδιώκουν συστηματικά τη δυσφήμιση και την αποδυνάμωση ανεξάρτητων δημοσιογράφων, ενώ αρκετές κυβερνήσεις έχουν θεσπίσει περιορισμούς που έρχονται σε αντίθεση με το διεθνές δίκαιο. Αντίστοιχα, η μεθοδολογία του Freedom House (n.d.) διακρίνει μεταξύ της τυπικής ύπαρξης νομικών και συνταγματικών εγγυήσεων για την ελευθερία της έκφρασης και του βαθμού στον οποίο αυτές εφαρμόζονται πραγματικά στην πράξη (συμπεριλαμβανομένου του βαθμού ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης), μια διάκριση που αναδεικνύει το χάσμα ανάμεσα στο γράμμα του νόμου και στην ουσιαστική του εφαρμογή.

Με την εργασία αυτή, προτείνεται ένα ενιαίο αναλυτικό πλαίσιο που συνδέει τη διαφθορά, το οργανωμένο έγκλημα, τη δομή των μέσων ενημέρωσης και την ασφάλεια των δημοσιογράφων, προκειμένου να κατανοηθεί η ερευνητική δημοσιογραφία ως ένα πεδίο ταυτόχρονα επαγγελματικό, πολιτικό και θεσμικό. Επιχειρείται έτσι, να αναδειχθεί η διαλεκτική σχέση ανάμεσα στην αποκάλυψη και τον κίνδυνο: όσο πιο αποτελεσματική γίνεται η δημοσιογραφική διερεύνηση ισχυρών δικτύων εξουσίας, τόσο περισσότερο αυξάνονται οι απειλές προς όσους επιχειρούν να τα φέρουν στο φως. Η ασφάλεια των δημοσιογράφων δεν αποτελεί συνεπώς, δευτερεύον τεχνικό ζήτημα, αλλά κεντρική προϋπόθεση για τη λειτουργία της δημοκρατίας και την ύπαρξη μιας πραγματικά ελεύθερης δημόσιας σφαίρας, με την αξιοποίηση και το συνδυασμό θεωρητικών εργαλείων από τη μελέτη της δομής των μέσων (Hallin & Mancini, 2004), της αιχμαλωσίας τους (Dragomir, 2019) και της ασφάλειας των δημοσιογράφων (Slavtcheva-Petkova et al., 2023).

Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του ρόλου της διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας στην αποκάλυψη φαινομένων διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος και θεσμικής διαπλοκής, με ιδιαίτερη έμφαση στους κινδύνους —φυσικούς, ψηφιακούς και νομικούς— που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας. Στόχος είναι, αφενός, η ανάδειξη της σημασίας της διεθνούς δημοσιογραφικής συνεργασίας ως μηχανισμού δημοκρατικής λογοδοσίας, και αφετέρου η κριτική εξέταση του θεσμικού και νομικού πλαισίου προστασίας των δημοσιογράφων σε ευρωπαϊκό και ελληνικό επίπεδο. Μέσα από τη μελέτη περιπτώσεων, επιχειρείται η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο η ελληνική πραγματικότητα εντάσσεται στο ευρύτερο διεθνές πλαίσιο απειλών κατά της ελευθερίας του Τύπου.

Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα Ερευνητικά Ερωτήματα, τα οποία θα συζητηθούν και στο κεφάλαιο Γ.3, αφορούν στις ακόλουθες κατηγορίες:

Κίνδυνοι & επαγγελματική πρακτική

Ποιες μορφές κινδύνου αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι που ερευνούν τέτοιες υποθέσεις, και πώς αυτές επηρεάζουν την επαγγελματική τους πρακτική;

Σε ποιο βαθμό η ψηφιακή ασφάλεια αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στη σύγχρονη ερευνητική δημοσιογραφία, και ποιες είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις στην προστασία των πηγών στο ψηφιακό περιβάλλον; Σε ποιο βαθμό οι δημοσιογράφοι είναι επαρκώς εκπαιδευμένοι σε ζητήματα ψηφιακής προστασίας και διαχείρισης κινδύνου;

Στρατηγικές αντιμετώπισης & δίκτυα

Ποια είναι τα βασικά πλεονεκτήματα της συμμετοχής σε διασυνοριακά δημοσιογραφικά δίκτυα; Ποιες προκλήσεις και δυσκολίες αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι κατά τη συμμετοχή τους σε τέτοιες συνεργασίες;

Με ποιον τρόπο η συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα λειτουργεί ως μορφή συλλογικής προστασίας για τους δημοσιογράφους;

Ποιες στρατηγικές και πρακτικές διαχείρισης κινδύνου αναδεικνύονται ως καλές πρακτικές στην ερευνητική δημοσιογραφία;

Θεσμικό πλαίσιο & πολιτικές

Πώς αξιολογείται το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα όσον αφορά την προστασία των δημοσιογράφων; Ποια μέτρα ή πολιτικές θεωρούνται απαραίτητα για την ενίσχυση της ασφάλειας των δημοσιογράφων που ερευνούν ευαίσθητα θέματα;

Η περίπτωση της Ελλάδας Πώς αντανακλάται η σχέση κράτους–ΜΜΕ–οργανωμένου εγκλήματος στην ελληνική περίπτωση, μέσα από τις υποθέσεις διαφθοράς και δολοφονιών;

Σημασία/Συμβολή της Έρευνας

Η μελέτη αυτή είναι σημαντική για τους εξής λόγους:

1. Ακαδημαϊκή Συνεισφορά: Συμβάλλει στη βιβλιογραφία σχετικά με τη δημοσιογραφική έρευνα, την ασφάλεια των δημοσιογράφων και τη συνεργατική δημοσιογραφία.

2. Πρακτική Αξία: Προσφέρει πρακτικές συστάσεις για τη βελτίωση των πλαισίων προστασίας και την ενίσχυση της ερευνητικής δημοσιογραφίας.

3. Ελληνικό Πλαίσιο: Εξετάζει την ελληνική πραγματικότητα, όπου η διαπλοκή, η οικονομική κρίση και οι πιέσεις στα μέσα δημιουργούν ιδιαίτερες προκλήσεις. Η δολοφονία του Γιώργου Καραϊβάζ παραμένει ζωντανή υπενθύμιση των ακραίων μορφών κινδύνου που μπορεί να αντιμετωπίσει ένας δημοσιογράφος. Η σύνδεση του ελληνικού παραδείγματος με το ευρύτερο διεθνές θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο ασφάλειας των δημοσιογράφων, προσφέρει μια συγκριτική και διεπιστημονική οπτική.

4. Δημοκρατική Διάσταση: Η προστασία των δημοσιογράφων και η ενίσχυση της ερευνητικής δημοσιογραφίας είναι απαραίτητες για τη λειτουργία της δημοκρατίας.

Δομή της Εργασίας

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε **5** κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, εστιάζοντας στις έννοιες του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς, της διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας, της δημόσιας σφαίρας, της λειτουργίας των ΜΜΕ ως watchdog journalism και της αιχμαλωσίας των μέσων (media capture).

Το δεύτερο κεφάλαιο αναλύει τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι και το θεσμικό και νομικό πλαίσιο προστασίας τους σε ευρωπαϊκό και ελληνικό επίπεδο. Το τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζει τη μεθοδολογία της έρευνας. Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την εμπειρική διερεύνηση, με συνεντεύξεις από δημοσιογράφους και ανάλυση λόγου, κειμένων και βίντεο. Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο συνοψίζει τα ευρήματα της έρευνας, διατυπώνει τα συμπεράσματα και προτείνει κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης στη διερεύνηση του εγκλήματος

1. Διαφθορά και οργανωμένο έγκλημα: εννοιολογική οριοθέτηση

Η διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα αποτελούν διαχρονικά φαινόμενα που υπονομεύουν τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και την κοινωνική εμπιστοσύνη προς το κράτος δικαίου. Η κατανόηση της μεταξύ τους σχέσης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ερμηνεία του ρόλου της ερευνητικής δημοσιογραφίας στην αποκάλυψη πολύπλοκων δικτύων εξουσίας και παρανομίας.

1.1 Η έννοια και οι μορφές της διαφθοράς

Η διαφθορά αποτελεί σύνθετο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό φαινόμενο, το οποίο συνδέεται με θεσμικές αδυναμίες και ανισορροπίες στην άσκηση της εξουσίας. Από την Transparency International (2023) ορίζεται ως κατάχρηση ανατεθειμένης εξουσίας με σκοπό ιδιωτικό όφελος. Σε πολλές περιπτώσεις αφορά σε πελατειακά δίκτυα και σε αιχμαλωσία του κράτους (**state capture**) (Rose-Ackerman & Palifka, 2016): πιο εκτεταμένος τύπος διαφθοράς που αναφέρεται στη διαμόρφωση πολιτικών και νόμων, προς όφελος ιδιωτικών συμφερόντων) (Hellman et al., 2000). Λαμβάνει πολλές μορφές: δωροδοκία, υπεξαίρεση δημόσιων πόρων, κατάχρηση εξουσίας, ευνοιοκρατία (Rose-Ackerman & Palifka, 2016, σσ. 8-9). Προκύπτει όταν δεν υφίσταται λογοδοσία, αλλά μονοπώλιο εξουσίας και ευχέρεια στη λήψη αποφάσεων. Η σχέση αυτή αποτυπώνεται σχηματικά στον τύπο του Klitgaard (1988) (βλ. Εικ. Σελ.12): $\text{Corruption} = \text{Monopoly} + \text{Discretion} - \text{Accountability}$ (Διαφθορά = Μονοπώλιο + Διακριτική Ευχέρεια – Λογοδοσία). Η προσέγγιση του Klitgaard αναδεικνύει τον θεσμικό χαρακτήρα της διαφθοράς, καθώς δεν την αντιμετωπίζει αποκλειστικά ως ατομική παρεκτροπή, αλλά ως αποτέλεσμα συστημικών αδυναμιών. Υποδηλώνει ότι η αντιμετώπιση της διαφθοράς δεν εξαρτάται μόνο από την τιμωρία των δραστών, αλλά κυρίως από την ενίσχυση της θεσμικής λογοδοσίας και της διαφάνειας. Η εξίσωση του Klitgaard αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τη δημοσιογραφική έρευνα, καθώς υποδηλώνει ότι η αποκάλυψη περιπτώσεων διαφθοράς δεν

περιορίζεται στην ανάδειξη ατομικών ευθυνών, αλλά συμβάλλει στον εντοπισμό θεσμικών αδυναμιών που επιτρέπουν την αναπαραγωγή του φαινομένου.

Η διαφθορά δεν περιορίζεται στο κράτος, αλλά συχνά διαπλέκεται με επιχειρηματικά συμφέροντα και ιδιοκτησιακές δομές των μέσων ενημέρωσης, όπως υπογραμμίζει η **θεωρία της πολιτικής οικονομίας των ΜΜΕ**, που εξετάζει τη σχέση μεταξύ των μέσων ενημέρωσης και των οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών δομών που τα περιβάλλουν (McChesney, 2008). Σε περιβάλλοντα υψηλής συγκέντρωσης ιδιοκτησίας, όπως στο χώρο των Ελληνικών media, η δημοσιογραφική αυτονομία συνδέεται με περιορισμούς στην ανεξαρτησία των δημοσιογράφων και με την ενίσχυση δομών επιρροής που υπονομεύουν τον πλουραλισμό και τη δημοκρατική λειτουργία των ΜΜΕ. Αποτέλεσμα ο περιορισμός αυτής της αυτονομίας, ο οποίος οδηγεί σε φαινόμενα αυτολογοκρισίας ή επιλεκτικής κάλυψης, επηρεάζοντας την πολυφωνία και τη δημοσιογραφική ανεξαρτησία (Papathanassopoulos et al., 2021). Η συγκέντρωση της ιδιοκτησίας δεν επηρεάζει μόνο τον πλουραλισμό της ενημέρωσης, αλλά και τις δυνατότητες ανάπτυξης ανεξάρτητης ερευνητικής δημοσιογραφίας, ιδιαίτερα όταν οι έρευνες αφορούν ισχυρά οικονομικά ή πολιτικά συμφέροντα. Υπό αυτές τις συνθήκες η ανεξάρτητη ερευνητική δημοσιογραφία καθίσταται ακόμη πιο αναγκαία ως αντίβαρο στις δομές συγκεντρωμένης επικοινωνιακής ισχύος. Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, η διαφθορά δεν αντιμετωπίζεται ως μεμονωμένη παραβατική συμπεριφορά, αλλά ως μηχανισμός που διευκολύνει τη λειτουργία οργανωμένων εγκληματικών δικτύων και επηρεάζει άμεσα την ανεξαρτησία των θεσμών και των μέσων ενημέρωσης. Υπό αυτή την έννοια, η διερεύνησή της συνδέεται άρρηκτα με τον ρόλο της ερευνητικής δημοσιογραφίας.

1.2 Το οργανωμένο έγκλημα: ορισμός και χαρακτηριστικά

Από την άλλη πλευρά, το **οργανωμένο έγκλημα** αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο υπερβαίνει τη μεμονωμένη εγκληματική πράξη και συγκροτείται ως δομημένο σύστημα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Αφορά στη δραστηριότητα μιας δομημένης ομάδας τριών ή περισσότερων προσώπων που υπάρχει για κάποιο χρονικό διάστημα και ενεργεί συντονισμένα με σκοπό τη διάπραξη σοβαρών εγκλημάτων, προκειμένου ν' αποκτήσει οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος (UNODC, 2004 σ.5). Ο σκοπός του οικονομικού κέρδους και της εξουσίας συνιστά βασικό κίνητρο του

οργανωμένου εγκλήματος. Οι οργανώσεις του επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των κερδών μέσω παράνομων δραστηριοτήτων, αλλά και την επιρροή σε πολιτικούς και θεσμικούς μηχανισμούς, γεγονός που οδηγεί σε φαινόμενα διαφθοράς και διαπλοκής (Fioroni et al., 2024).

Στην εγκληματολογική βιβλιογραφία, το οργανωμένο έγκλημα χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα στοιχεία: **οργανωμένη και ιεραρχική δομή** (Kleymenov & Kleymenov, 2024), **διάρκεια και σταθερότητα των εγκληματικών δικτύων** και **διασύνδεση με νόμιμες δομές και θεσμούς** (Fioroni et al., 2024). Επίσης διακρίνεται από τη **χρήση βίας ή απειλής βίας** (είτε για την επιβολή εσωτερικής πειθαρχίας, είτε για τον έλεγχο αγορών και την εξουδετέρωση ανταγωνιστών), καθώς και από **μυστικότητα και αδιαφάνεια**, αφού οι δραστηριότητές του αποκρύπτονται μέσω πολύπλοκων δικτύων και τεχνικών απόκρυψης, γεγονός που δυσχεραίνει τον εντοπισμό και την καταστολή του. Οι δομές αυτές βασίζονται συχνά σε άτυπους κανόνες, κώδικες σιωπής και ισχυρούς δεσμούς εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών (Kleymenov & Kleymenov, 2024). Το οργανωμένο έγκλημα μπορεί να συνδέεται με δραστηριότητες όπως το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, το εμπόριο ανθρώπων, το ξέπλυμα χρήματος, η διακίνηση όπλων. Η πολυπλοκότητα των σύγχρονων εγκληματικών οργανώσεων καθιστά εξαιρετικά δύσκολη τη διερεύνησή τους από μεμονωμένους δημοσιογράφους. Για τον λόγο αυτό έχουν αναπτυχθεί διασυνοριακά συνεργατικά σχήματα ερευνητικής δημοσιογραφίας, τα οποία εξετάζονται στις επόμενες ενότητες.

2. Σχέση διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος – τα δυο φαινόμενα ως διασυνδεδεμένα δίκτυα

Μεταξύ του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς αναδεικνύεται μια ιδιαίτερα στενή σχέση. Τα δύο φαινόμενα συνδέονται άμεσα και ενισχύουν το ένα το άλλο. Την εξάπλωσή τους ευνοούν η ανάπτυξη της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, οι κοινωνικές ανισότητες και η επιδίωξη οικονομικού κέρδους (Διμέλλη, 2020). Οι εγκληματικές οργανώσεις συχνά χρησιμοποιούν τη διαφθορά ως βασικό εργαλείο για να διασφαλίσουν την προστασία των δραστηριοτήτων τους και να αποφύγουν τη δίωξη από τις αρχές. Το οργανωμένο έγκλημα, ιδιαίτερα σε υπερεθνικό επίπεδο, επιδιώκει να επηρεάσει κρίσιμους θεσμούς, όπως η δικαιοσύνη και η πολιτική εξουσία, με στόχο ακόμη

και την υποκατάσταση της κρατικής λειτουργίας. Η διείσδυσή του σε κρατικούς μηχανισμούς με δωροδοκίες ή πολιτικές διασυνδέσεις, οδηγεί σε υπονόμηση της νομιμότητας και διαβρώνει τη δημοκρατική λειτουργία του κράτους, προσπαθώντας να επηρεάσει δικαστικές διαδικασίες, να εξασφαλίσει προστασία ή ατιμωρησία, ή πληροφορίες που διευκολύνουν τις παράνομες δραστηριότητές του (Shelley, 2014).

Η θεωρία της κοινωνίας των δικτύων του Castells (1996) προσφέρει ένα ιδιαίτερα χρήσιμο ερμηνευτικό πλαίσιο για την κατανόηση τόσο των εγκληματικών οργανώσεων όσο και των σύγχρονων μορφών ερευνητικής δημοσιογραφίας, καθώς και οι δύο λειτουργούν μέσω υπερεθνικών δικτύων πληροφορίας και συνεργασίας. Η σύγχρονη κοινωνία οργανώνεται μέσω **δικτύων** ροών πληροφορίας, κεφαλαίου και εξουσίας. Στο πλαίσιο αυτό και τα εγκληματικά δίκτυα συγκροτούνται ως ευέλικτες, διασυνδεδεμένες δομές που λειτουργούν σε παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και συχνά διαπλέκονται με θεσμικούς και οικονομικούς μηχανισμούς. Η διεθνοποίηση των εγκληματικών οργανώσεων καθιστά αναγκαία την ανάπτυξη αντίστοιχων δικτύων δημοσιογραφικής συνεργασίας, όπως το ICIJ, το OCCRP και το Forbidden Stories, τα οποία επιχειρούν να αντιμετωπίσουν φαινόμενα που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα. Υπό αυτή την έννοια, η θεωρία του Castells δεν εξηγεί μόνο τη δομή των εγκληματικών δικτύων αλλά και τη λογική της σύγχρονης διασυννοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας.

Η παρουσία οργανωμένων εγκληματικών δικτύων επηρεάζει αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη, όχι μόνο μέσω της παράνομης δραστηριότητας, αλλά και μέσω της διείσδυσης στους κρατικούς μηχανισμούς και της ενίσχυσης της διαφθοράς (Fioroni, Lavezzi και Trovato, 2024). Η αλληλεπίδραση αυτή υπονομεύει την αποτελεσματικότητα των θεσμών, περιορίζει τη διαφάνεια και αποδυναμώνει την εμπιστοσύνη των πολιτών. Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται δίκτυα διαπλοκής μεταξύ εγκληματικών οργανώσεων, πολιτικών και οικονομικών ελίτ, τα οποία συγκροτούν ένα ευρύτερο πλέγμα σχέσεων μεταξύ κράτους, εγκλήματος και οικονομικής ισχύος. Σε ακραίες εκδοχές του, το πλέγμα αυτό προσεγγίζει το μοντέλο του «**κράτους- μαφία**» (**mafia state**) (Magyar, 2016· Shelley, 2014). Στο κράτος-μαφία η καθαυτό κρατική εξουσία και το οργανωμένο έγκλημα συνεργάζονται στενά, κάνοντας τις πολιτικές και οικονομικές διαδικασίες εύαλωτες στη χειραγώγηση από εγκληματικούς παράγοντες και διεφθαρμένους πολιτικούς λειτουργούς

(Antinori, 2018; Ștefănoaia and Mihaela, 2025). Η σύγχρονη διαφθορά δεν συνιστά μεμονωμένο φαινόμενο αλλά συστημική παθολογία: διαπερνά τη λειτουργία του κράτους, της οικονομίας και της δημόσιας διοίκησης, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί βασικό εργαλείο στα χέρια του οργανωμένου εγκλήματος. Σύμφωνα με τον Magyar (2016), στο κράτος-μαφία η διαφθορά δεν αποτελεί παρέκκλιση, αλλά δομικό στοιχείο άσκησης εξουσίας, με τους θεσμούς να τελειοποιούνται για τη διατήρηση πολιτικοοικονομικών συμφερόντων. Το αποτέλεσμα είναι η σταδιακή υπονόμηση της δημοκρατίας, της διαφάνειας και της εμπιστοσύνης των πολιτών στους θεσμούς (Διμέλλη, 2020).

Συνοπτική αποτίμηση

Από την προηγούμενη ανάλυση προκύπτει ότι η διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα δεν αποτελούν ανεξάρτητα κοινωνικά φαινόμενα, αλλά αλληλοτροφοδοτούμενα συστήματα εξουσίας που αναπτύσσονται μέσα από σύνθετα δίκτυα πολιτικών, οικονομικών και εγκληματικών σχέσεων. Η κατανόηση αυτής της αλληλεπίδρασης αποτελεί τη θεωρητική βάση για την εξέταση του ρόλου της ερευνητικής δημοσιογραφίας ως μηχανισμού αποκάλυψης και δημόσιας λογοδοσίας.

3. MME -Ερευνητική δημοσιογραφία – Δημοκρατικός έλεγχος

Η σχέση μεταξύ Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος - σημαντικό πεδίο μελέτης στις επιστήμες της επικοινωνίας, της πολιτικής επιστήμης και της εγκληματολογίας - αποτελεί κρίσιμο πεδίο ανάλυσης για τη σύγχρονη δημοσιογραφία. Η σύνδεση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς η ερευνητική δημοσιογραφία λειτουργεί ως μηχανισμός αποκάλυψης αθέατων μορφών εξουσίας, συμβάλλοντας στη διαφάνεια, τη δημόσια λογοδοσία και την προστασία του δημόσιου συμφέροντος.

Τα **Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (MME)** αποτελούν το σύνολο των τεχνολογικών και οργανωτικών μηχανισμών, που επιτρέπουν τη μαζική παραγωγή, επεξεργασία και διάδοση πληροφοριών, ιδεών και συμβολικού περιεχομένου σε ευρύ και ετερογενές κοινό (McQuail, 2010). Ο όρος «μαζικός» παραπέμπει τόσο στην κλίμακα της επικοινωνίας όσο και στην ταυτόχρονη πρόσβαση πολυάριθμων αποδεκτών, χωρίς αυτοί να εμπλέκονται σε

άμεση προσωπική αλληλεπίδραση με τον αποστολέα (Papathanassopoulos, (2011). Ο ρόλος των ΜΜΕ είναι καθοριστικός τόσο στην αποκάλυψη παράνομων δραστηριοτήτων, όσο και στη διαμόρφωση της δημόσιας αντίληψης για τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα (Feldstein, 2006). Μέσω της συστηματικής συλλογής, ανάλυσης και παρουσίασης πληροφοριών, μπορούν να φέρουν στο φως κρυφές πτυχές του οργανωμένου εγκλήματος, της διαφθοράς και της διαπλοκής. Αυτό περιλαμβάνει τη διερεύνηση οικονομικών εγκλημάτων, κυβερνητικών σκανδάλων, εμπορίας ανθρώπων, ναρκωτικών και άλλων παράνομων δραστηριοτήτων. Η συμβολή των μέσων ενημέρωσης στην αποκάλυψη εγκληματικών δικτύων εκδηλώνεται μέσω διαφόρων μορφών: **Έντυπα Μέσα** (οι εφημερίδες και τα περιοδικά προσφέρονται για ανάλυση σε βάθος και τεκμηρίωση), **Ψηφιακά Μέσα** (η άνοδος του διαδικτύου επιτρέπει την ταχύτερη διάδοση πληροφοριών, τη χρήση διαδραστικών εργαλείων και την πρόσβαση σε ένα ευρύτερο κοινό, διευρύνοντας τις δυνατότητες της ερευνητικής δημοσιογραφίας, αλλά και δημιουργώντας νέες προκλήσεις όσον αφορά την επαλήθευση των πληροφοριών και την ασφάλεια), **Τηλεοπτικά Μέσα** (δυνατότητα προσέγγισης μαζικού κοινού με χρήση οπτικοακουστικής αφήγησης για να αναδειχθούν πολύπλοκα ζητήματα και να προκληθεί δημόσια συζήτηση) και **Ερευνητικά Συνεργατικά Σχήματα** (ανάπτυξη συνεργατικών σχημάτων μεταξύ δημοσιογράφων και μέσων ενημέρωσης από διαφορετικές χώρες, λόγω της πολυπλοκότητας και της διασυνοριακής φύσης πολλών εγκληματικών δικτύων). Η εξέλιξη αυτή αντανακλά τη μετάβαση από την παραδοσιακή εθνική δημοσιογραφία σε ένα περισσότερο δικτυωμένο και συνεργατικό μοντέλο παραγωγής ειδήσεων, το οποίο ανταποκρίνεται στην υπερεθνική φύση της σύγχρονης διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος.

Η αποκάλυψη και διερεύνηση των δικτύων οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί μια από τις πλέον απαιτητικές και επικίνδυνες αποστολές της σύγχρονης δημοσιογραφίας. Ιδίως μέσω της **ερευνητικής δημοσιογραφίας** - μέσω δηλαδή συστηματικής και εις βάθος έρευνας προς όφελος του δημόσιου συμφέροντος (Ettema & Glasser, 1998, Aryal, 2026, p. 52) - τα μέσα ενημέρωσης μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά στη διαφάνεια, στη λογοδοσία και στη δημοκρατική λειτουργία των κοινωνιών (Ettema & Glasser, 1998· De Burgh, 2008). Η συμβολή της ερευνητικής δημοσιογραφίας στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης είναι κομβική, αφού αναλαμβάνει να ερευνήσει

φαινόμενα που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και συνδέονται με πολυεπίπεδα δίκτυα διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος (Dávid-Barrett & Tomić, 2022), ενώ συχνά εμπλέκουν και μορφές κρατικής συνενοχής ή ανοχής (Marquette & Peiffer, 2021).

Οι ρίζες της σύγχρονης ερευνητικής δημοσιογραφίας ανιχνεύονται στο κίνημα των «muckrakers»¹ στις ΗΠΑ των αρχών του 20ού αιώνα, που συνέβαλε καθοριστικά στην αποκάλυψη της διαφθοράς και στην προώθηση κοινωνικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων, φανερώνοντας τις κοινωνικές ανισότητες και τις καταχρήσεις εξουσίας. Οι “πρόγονοι” αυτοί της σύγχρονης ερευνητικής δημοσιογραφίας, δεν περιορίζονταν στην αποκάλυψη πληροφοριών, αλλά λειτουργούσαν ως «θεματοφύλακες της συνείδησης», διαμορφώνοντας ένα ηθικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η κοινωνία αξιολογεί την εξουσία και τις πρακτικές της (Ettema & Glasser, 1998, σσ. 28–30). Η συμβολή των muckrakers δεν περιορίζεται στη δημοσιογραφική ιστορία. Οι αρχές που εισήγαγαν —συστηματική έρευνα, αποκάλυψη κατάχρησης εξουσίας και υπηρέσια του δημόσιου συμφέροντος— εξακολουθούν να αποτελούν τον πυρήνα της σύγχρονης ερευνητικής δημοσιογραφίας.

Ενσωματώνοντας νέα εργαλεία και μεθόδους, με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και της δημοσιογραφίας δεδομένων, η σύγχρονη ερευνητική δημοσιογραφία, βασισμένη σε μακροχρόνια και συστηματική ερευνητική διαδικασία, ανάλυση εγγράφων, αξιοποίηση εμπιστευτικών ή ανώνυμων πηγών και διασταύρωση πληροφοριών (De Burgh, 2008), διαφοροποιήθηκε από τη συμβατική ειδησεογραφία ως προς τη μεθοδολογία, τον χρονικό ορίζοντα και τη στοχοθεσία της. Ενισχύθηκαν οι δυνατότητες των δημοσιογράφων να επεξεργάζονται μεγάλα σύνολα πληροφοριών και να αποκαλύπτουν πολύπλοκες δομές εξουσίας. Τόσο ψηφιακά εργαλεία όσο και διεθνείς συνεργασίες, αξιοποιούνται πλέον για την αποκάλυψη της αλήθειας. Μέσω *data journalism* γίνεται ανάλυση μεγάλων βάσεων δεδομένων, διασταύρωση πληροφοριών και οπτικοποίηση πολύπλοκων σχέσεων μεταξύ προσώπων, εταιρειών και θεσμών (Gray et al., 2012). Παράλληλα, η ψηφιακή

¹ Ο όρος χρησιμοποιήθηκε κυρίως την εποχή της Προοδευτικής Περιόδου (Progressive Era) στις ΗΠΑ (τέλη 19ου – αρχές 20ού αιώνα). Τον εισήγαγε ο πρόεδρος Θεόδωρος Ρούζβελτ, κάνοντας αναφορά σε δημοσιογράφους που “σκαλίζουν τη λάσπη”, δηλαδή αποκαλύπτουν δυσάρεστες αλήθειες (The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2026)

εγκληματολογία και η ανάλυση μεταδεδομένων καθίστανται πολύτιμα εργαλεία για την τεκμηρίωση διασυνδέσεων ή παρακολουθήσεων. Η χρήση ψηφιακών εργαλείων αυξάνει και τις απαιτήσεις σε ζητήματα κυβερνοασφάλειας και προστασίας πηγών, γεγονός που συνδέει άμεσα την τεχνολογική εξέλιξη με το ζήτημα της ασφάλειας των δημοσιογράφων, το οποίο εξετάζεται στο επόμενο κεφάλαιο.

Συνολικά, η εξέλιξη από τους muckrakers στη σύγχρονη ερευνητική δημοσιογραφία, αποτυπώνει μια μετάβαση από την ατομική πρωτοβουλία στη συλλογική δράση και από την έντυπη αποκάλυψη στη διασυνοριακή, ψηφιακά υποστηριζόμενη έρευνα. Παρά τις αλλαγές, ο βασικός πυρήνας της ερευνητικής δημοσιογραφίας παραμένει αμετάβλητος: η αποκάλυψη της αλήθειας προς όφελος του δημόσιου συμφέροντος και η ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας.

Η σύνδεση της ερευνητικής δημοσιογραφίας με τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα καθίσταται ιδιαίτερα εμφανής στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Η διαφθορά αποτελεί δομικό στοιχείο της λειτουργίας των εγκληματικών δικτύων. Η διεθνής κοινότητα αναγνώρισε ήδη από τη Σύμβαση του Παλέρμο² τη διαφθορά, ως το βασικό μηχανισμό που επιτρέπει στις εγκληματικές οργανώσεις να διασφαλίζουν ατιμωρησία (United Nations, 2000). Στα επόμενα χρόνια, το Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα, υπογραμμίζει ότι η διαφθορά λειτουργεί ως το κύριο εργαλείο για την εξασφάλιση προστασίας και την παρεμπόδιση της δικαστικής δίωξης (UNODC, 2004). Το ζήτημα παραμένει διαχρονικά επίκαιρο: πρόσφατα έγγραφα του οργανισμού επιβεβαιώνουν ότι οι υπηρεσίες επιβολής του νόμου και τα δικαστικά θεσμικά όργανα εξακολουθούν να αποτελούν τα πλέον ευάλωτα σημεία, με διεφθαρμένους αξιωματούχους να διευκολύνουν το οργανωμένο έγκλημα αντί να το καταπολεμούν (UNODC, 2025).

² Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (United Nations Convention against Transnational Organized Crime — UNTOC), γνωστή ως Σύμβαση του Παλέρμο, υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 2000 και τέθηκε σε ισχύ το 2003. Αποτελεί το κεντρικό διεθνές νομικό εργαλείο για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος σε παγκόσμιο επίπεδο (UNODC, 2004).

Λειτουργώντας ως κρίσιμος μηχανισμός αποκάλυψης και ελέγχου αυτών των πρακτικών, η ερευνητική δημοσιογραφία, ενισχύει τη λογοδοσία και τη δημοκρατική λειτουργία των κοινωνιών. Κεντρική της επιδίωξη είναι η αποκάλυψη δομών εξουσίας, οι οποίες λειτουργούν εκτός θεσμικού και δημόσιου ελέγχου. Οι δομές αυτές περιλαμβάνουν εγκληματικά δίκτυα, μηχανισμούς πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς, καθώς και παράνομες ή αδιαφανείς οικονομικές δραστηριότητες. Υπό αυτή την έννοια, η διερευνητική δημοσιογραφία δεν περιορίζεται στην καταγραφή γεγονότων, αλλά αποσκοπεί στην ανάδειξη των υποκείμενων συστημικών σχέσεων που παράγουν και αναπαράγουν φαινόμενα διαπλοκής και κατάχρησης εξουσίας. Καλείται να αποκαλύψει τις διασυνδέσεις μεταξύ πολιτικής εξουσίας, οικονομικών συμφερόντων και εγκληματικών οργανώσεων. Επομένως, λειτουργεί ως θεμελιώδης μηχανισμός διαφάνειας και δημοκρατικής λογοδοσίας, καθώς φέρνει στο φως περιπτώσεις κατάχρησης εξουσίας, θεσμικής διαπλοκής, οργανωμένου εγκλήματος και σύνθετων μορφών διαφθοράς, που διαφορετικά θα παρέμεναν αθέατες από την κοινή γνώμη (Feldstein, 2006).

Αναδεικνύοντας τις διασυνδέσεις μεταξύ κρατικών και μη κρατικών δρώντων, καθώς και τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ πολιτικής, οικονομικής και εγκληματικής ισχύος, η ερευνητική δημοσιογραφία, επιτρέπει την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους συγκροτούνται και διατηρούνται δομές διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος σε πολλαπλά επίπεδα διακυβέρνησης και οικονομικής δραστηριότητας (Al-Shami, 2019· Coronel, 2010). Αποκτά ιδιαίτερη σημασία ως μηχανισμός αποκάλυψης, χαρτογράφησης και ελέγχου τέτοιων δικτύων και λειτουργεί ως αναλυτικό εργαλείο κατανόησης των δομικών χαρακτηριστικών της διαφθοράς και της διαπλοκής και όχι αποκλειστικά ως μέσο αποκάλυψης μεμονωμένων σκανδάλων. Για τον λόγο αυτό, η μελέτη της σχέσης ανάμεσα στη δημοσιογραφία, τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα είναι κρίσιμη για την κατανόηση της λειτουργίας της σύγχρονης δημοκρατίας. Η συμβολή της αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε περιβάλλοντα όπου οι σχέσεις μεταξύ πολιτικής εξουσίας, οικονομικών συμφερόντων και μηχανισμών των media παρουσιάζουν υψηλό βαθμό αλληλεξάρτησης.

Καθώς συνδέεται άμεσα με την αποκάλυψη φαινομένων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος, η διερευνητική δημοσιογραφία λειτουργεί ως κρίσιμος

μηχανισμός δημόσιου ελέγχου στις δημοκρατικές κοινωνίες, αποκαλύπτοντας πρακτικές κατάχρησης εξουσίας και παράνομες διασυνδέσεις μεταξύ πολιτικών, οικονομικών και εγκληματικών δικτύων. Στη βιβλιογραφία, ο ρόλος αυτός τεκμηριώνεται ως θεμελιώδης λειτουργία των μέσων ενημέρωσης ως θεσμών λογοδοσίας και ελέγχου της εξουσίας, που συμβάλλουν στη μείωση της διαφθοράς και στην ενίσχυση της διαφάνειας (Stapenhurst, 2000, De Burgh, 2008, Waisbord, 2013, Hamilton, 2016). Τα MME δημιουργούν δημόσια πίεση που μπορεί να οδηγήσει σε πολιτικές παραιτήσεις, δικαστικές έρευνες ή θεσμικές μεταρρυθμίσεις. Η λειτουργία αυτή συνδέεται με την έννοια του **κοινωνικού ελέγχου**, δηλαδή με την ικανότητα της δημοσιογραφίας να επιτηρεί τη δράση των ισχυρών θεσμών και να αναδεικνύει παραβιάσεις του νόμου ή της δημοκρατικής δεοντολογίας.

Ο ρόλος της δημοσιογραφίας ως θεσμικού πυλώνα της δημοκρατίας είναι καθοριστικός για τη διασφάλιση της διαφάνειας και της λογοδοσίας της εξουσίας (McNair, 2017) και αναγνωρίζεται ευρέως στη διεθνή βιβλιογραφία ως βασική προϋπόθεση της δημοκρατικής δημόσιας σφαίρας, ιδίως σε περιπτώσεις όπου τα εγκληματικά δίκτυα δρουν σε συνθήκες θεσμικής αδιαφάνειας ή διαπλοκής. Τα MME συχνά περιγράφονται ως «**τέταρτη εξουσία**», δηλαδή ως θεσμός που λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική εξουσία, ασκώντας έλεγχο στην άσκηση πολιτικής και οικονομικής ισχύος. Η συλλογή, επαλήθευση και δημοσιοποίηση πληροφοριών που επιτρέπουν στους πολίτες να αξιολογούν τις πράξεις των κυβερνήσεων, των οικονομικών ελίτ και άλλων ισχυρών φορέων, δημιουργεί ένα πλαίσιο δημόσιας **λογοδοσίας**, μέσα στο οποίο οι φορείς εξουσίας αναγκάζονται να απαντούν για τις πράξεις τους. Σε περιβάλλοντα όπου οι κρατικοί θεσμοί παρουσιάζουν αδυναμίες ή όπου επικρατεί διαπλοκή μεταξύ πολιτικής εξουσίας, επιχειρηματικών συμφερόντων και εγκληματικών δικτύων, η δημοσιογραφία μπορεί να λειτουργήσει ως ανεξάρτητος μηχανισμός διαφάνειας (Schudson, 2008· De Burgh, 2008).

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά ιστορικά παραδείγματα είναι το σκάνδαλο Watergate στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η έρευνα των δημοσιογράφων στην εφημερίδα The Washington Post αποκάλυψε ένα εκτεταμένο δίκτυο πολιτικής κατασκοπείας και συγκάλυψης, που συνδεόταν με τον τότε πρόεδρο Richard Nixon. Οι αποκαλύψεις αυτές

οδήγησαν τελικά στην παραίτηση του προέδρου το 1974, επιβεβαιώνοντας τη δύναμη της δημοσιογραφίας να επιβάλλει πολιτική λογοδοσία.

Από τις εθνικές αποκαλύψεις του Watergate μέχρι τις σύγχρονες διασυννοριακές δημοσιογραφικές συνεργασίες παρατηρείται μια ουσιαστική μεταβολή στην κλίμακα και στις μεθόδους της ερευνητικής δημοσιογραφίας. Κατά τη διεθνή δημοσιογραφική έρευνα για τα Panama Papers το 2016, η διαρροή εγγράφων από τη δικηγορική εταιρεία Mossack Fonseca διερευνήθηκε από το δίκτυο δημοσιογράφων ICIJ, αποκαλύπτοντας εκτεταμένα δίκτυα φοροαποφυγής και υπεράκτιων εταιρειών που χρησιμοποιούνταν από πολιτικούς, επιχειρηματίες και εγκληματικά δίκτυα. Μέσα από εταιρείες-βιτρίνες, πολιτικοί, επιχειρηματίες και εγκληματικές οργανώσεις απέκρυπταν πλούτο σε υπεράκτιες δικαιοδοσίες. Οι δημοσιογράφοι της *Süddeutsche Zeitung*, συνεργάστηκαν με τον ICIJ για την ανάλυσή τους, μαζί με πάνω από 400 δημοσιογράφους παγκοσμίως (International Consortium of Investigative Journalists, 2016, Obermayer & Obermaier 2016). Σύμφωνα με το Reuters Institute του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, οι αποκαλύψεις οδήγησαν σε έρευνες ή επίσημες διακοινοβουλευτικές διαδικασίες σε σχεδόν τις μισές χώρες που αφορούσε η έρευνα, ενώ περίπου μία στις πέντε χώρες προχώρησε σε ουσιαστικές νομικές, κανονιστικές ή πολιτικές μεταρρυθμίσεις (Graves, & Shabbir, 2019).

Η δημοσιογραφία συχνά λειτουργεί ως βασικός φορέας αποκάλυψης της σχέσης μεταξύ μαφίας και πολιτικής εξουσίας, σε περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος. Στην Ιταλία για παράδειγμα, ερευνητές δημοσιογράφοι έχουν συμβάλει στη δημοσιοποίηση της δράσης οργανώσεων, όπως η Cosa Nostra³ και η 'Ντρανγκέτα⁴ αποκαλύπτοντας τις διασυνδέσεις τους με πολιτικούς και επιχειρηματικούς κύκλους. Σύμφωνα με τον John

³ Η παραδοσιακή μαφία της Σικελίας και μία από τις πιο γνωστές εγκληματικές οργανώσεις στον κόσμο

⁴ Η ονομασία της πιθανόν προέρχεται από την ελληνική λέξη **άνδραγαθία**, που σημαίνει ανδρεία ή ηρωισμός, γεγονός που συνδέεται με την ιστορική παρουσία ελληνικών αποικιών στη νότια Ιταλία (Paoli, 2003; Varese, 2011; Dickie, 2013). Αποτελείται από μονάδες γνωστές ως *locali* (συχνά μεταφραζόμενες ως «οικογένειες» ή «φυλές»), καθεμία από τις οποίες μπορεί να έχει πολλαπλούς κλάδους (*'ndrine*).

Dickie (2013), οι τρεις βασικές ιταλικές μαφίες - η Cosa Nostra, η Camorra και η 'Ndrangheta - αναπτύχθηκαν σε διαφορετικά κοινωνικά και ιστορικά περιβάλλοντα της Ιταλίας αλλά μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά, όπως η μυστικότητα, η βία και οι σχέσεις με πολιτικές και οικονομικές ελίτ.

Η αποκάλυψη δικτύων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος προϋποθέτει πλέον διασυννοριακή συνεργασία, αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων και υψηλό επίπεδο επαγγελματικής ανεξαρτησίας. Ταυτόχρονα, η ίδια αυτή λειτουργία αυξάνει σημαντικά τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι, γεγονός που καθιστά αναγκαία την εξέταση του θεσμικού πλαισίου προστασίας τους.

Καθώς η διερευνητική δημοσιογραφία αναδεικνύεται ως ένα ενιαίο αναλυτικό εργαλείο και όχι μόνο μια πρακτική αποκάλυψης πληροφοριών, η κατανόηση του ρόλου της στις σύγχρονες δημοκρατίες, προϋποθέτει την αναφορά σε ένα σύνολο θεμελιακών θεωρητικών εννοιών που αλληλοτροφοδοτούνται και συγκροτούν ένα συνεκτικό ερμηνευτικό πλαίσιο. Στην παρούσα εργασία αναλύονται τέσσερις κεντρικές έννοιες: η **δημόσια σφαίρα**, η δημοσιογραφία επαγρύπνησης - **watchdog journalism**, η θεωρία της θεματοθέτησης - **agenda setting** και η θεωρία της αιχμαλωσίας των μέσων - **media capture**. Από τις θεωρίες αυτές αντλεί η ανάπτυξη του θεωρητικού μας πλαισίου, προκειμένου να αναλυθεί ο ρόλος της δημοσιογραφίας ως μηχανισμού λογοδοσίας.

4. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ερευνητικής δημοσιογραφίας, οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς απαιτεί ένα σύνθετο θεωρητικό πλαίσιο, καθώς κανένα θεωρητικό μοντέλο δεν μπορεί από μόνο του να ερμηνεύσει όλες τις διαστάσεις του φαινομένου. Για τον λόγο αυτό η παρούσα εργασία υιοθετεί μια συνθετική προσέγγιση, αξιοποιώντας θεωρίες από τις επιστήμες της επικοινωνίας, την πολιτική επιστήμη και την κοινωνιολογία, οι οποίες αλληλοσυμπληρώνονται, θεωρίες που αφορούν τη δημόσια σφαίρα, τον ρόλο της δημοσιογραφίας ως μηχανισμού δημοκρατικού ελέγχου, τη διαμόρφωση της δημόσιας ατζέντας και τις συνθήκες υπό τις οποίες τα μέσα ενημέρωσης περιορίζονται από πολιτικές και οικονομικές εξαρτήσεις.

4.1 Η Δημόσια Σφαίρα

Η δημόσια σφαίρα αποτελεί κεντρική έννοια και θεμέλιο λίθο της δημοκρατικής θεωρίας των μέσων επικοινωνίας, καθώς αναφέρεται στον χώρο όπου διαμορφώνεται ο δημόσιος διάλογος, ανταλλάσσονται απόψεις και συγκροτείται η κοινή γνώμη (Fischer & Jarren, 2023), Ο Habermas (1989) εισήγαγε και ανέπτυξε συστηματικά την έννοια αυτή, ορίζοντάς την ως το θεσμικά κατοχυρωμένο χώρο στον οποίο οι πολίτες, ως ιδιώτες που συναποτελούν ένα κοινό, ανταλλάσσουν επιχειρήματα και συγκροτούν κοινή γνώμη, ανεξάρτητα από κρατική ή οικονομική εξουσία. Η δημόσια σφαίρα δεν ταυτίζεται με το κράτος ούτε με την αγορά· αποτελεί έναν ενδιάμεσο, αυτόνομο χώρο επικοινωνίας, όπου ο δημόσιος λόγος διαμορφώνεται μέσα από ελεύθερη συζήτηση και κριτική αντιπαράθεση. Η δημοκρατία εξαρτάται από τη σφαίρα αυτή, όπου οι ιδέες διαχέονται στο κοινό και μπορούν να συζητηθούν και να αμφισβητηθούν από όλους.

Ως παράγοντες διαμόρφωσης της δημόσιας σφαίρας και της πολιτικής πραγματικότητας, τα μέσα ενημέρωσης επηρεάζουν τη δημόσια συζήτηση και τη συγκρότηση της κοινής γνώμης, την πολιτική συμμετοχή και τη νομιμοποίηση της εξουσίας (Φραγκονικολόπουλος, 2012). Η δημοσιογραφία, σε αυτό το πλαίσιο, επιτελεί τον ρόλο του θεσμικού διαμεσολαβητή: παράγει, οργανώνει και κυκλοφορεί τον δημόσιο λόγο που τροφοδοτεί τη δημοκρατική συζήτηση (Curran, 2012). Συμβάλλει σημαντικά στη κοινωνική διαμεσολάβηση, μειώνοντας την πολυπλοκότητα και παρέχοντας πληροφορίες σχετικά με σημαντικά θέματα και πιθανές πολιτικές λύσεις. Πολλά δεδομένα δείχνουν ότι η ανάδυση των ψηφιακών και κοινωνικών μέσων τις τελευταίες δύο δεκαετίες έχει μετασχηματίσει τη δημόσια σφαίρα, δημιουργώντας διαδικτυακούς χώρους για τους πολίτες να συζητούν πολιτικά θέματα και να μοιράζονται διαφορετικές απόψεις (Darkwa et al., 2024). Το διαδίκτυο έχει επανασχεδιάσει το τοπίο της πολιτικής επικοινωνίας και του διαλόγου, μετατρέποντάς το σε μια δημόσια σφαίρα που υπερβαίνει τα γεωγραφικά σύνορα και τις παραδοσιακές ιεραρχίες (Dzigał, 2024).

Ωστόσο, η ψηφιακή εποχή έχει θέσει θεμελιώδη ερωτήματα για τη βιωσιμότητα της δημόσιας σφαίρας. Ενώ ένας κοινός χώρος επικοινωνίας θεωρείται ως θεμελιώδης προϋπόθεση για τη δημοκρατική διαπραγμάτευση, η ανάπτυξη των κοινωνικών και ψηφιακών μέσων έχει δημιουργήσει ανησυχίες για πιθανό κατακερματισμό της δημόσιας

σφαίρας. Η ψηφιακή μετατροπή της, οδηγεί σε νέες μορφές παραγωγής, διανομής και χρήσης της πληροφορίας. Η πληροφορία στις ψηφιακές πλατφόρμες διαμορφώνεται από αλγόριθμους ιδιωτικών εταιρειών με παγκόσμια εμβέλεια. Οι δημοσιογραφικές αξίες, κρίσιμες για τη δημοκρατία, αντικαθίστανται από αξίες συμβατές με το επιχειρηματικό μοντέλο προσέλκυσης προσοχής των πλατφορμών, ενώ το οικονομικό μοντέλο προσέλκυσης προσοχής εμποδίζει την πραγματική συμπερίληψη και ισότιμη συμμετοχή (Fischer & Jarren, 2023).

Ο Luhmann (2000) αμφισβητεί ότι τα MME παράγουν διάλογο. Περισσότερο θεωρεί ότι παράγουν μια **κοινωνική πραγματικότητα** μέσα από αυτοαναφορικά συστήματα επικοινωνίας. Βλέπει τη «δημόσια σφαίρα» ως μια **ψευδαίσθηση**: αυτό που βιώνουμε ως «κοινή γνώμη» είναι προϊόν του ίδιου του μιντιακού συστήματος, όχι αυθεντικής κοινωνικής συζήτησης. Ο Habermas ο ίδιος, σε μεταγενέστερα έργα του, αναγνωρίζει ότι η δημόσια σφαίρα υπόκειται σε συνθήκες «αποικιοποίησης» από τα συστήματα της οικονομίας και της εξουσίας — μια διαπίστωση που αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας (Habermas, 1987).

Η έννοια της δημόσιας σφαίρας αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην παρούσα εργασία, καθώς οι αποκαλύψεις της ερευνητικής δημοσιογραφίας αποκτούν κοινωνικό και δημοκρατικό αντίκτυπο μόνο όταν εισέρχονται στη δημόσια συζήτηση και ενεργοποιούν μηχανισμούς λογοδοσίας. Για τους σκοπούς της έρευνάς μας, η θεωρία της δημόσιας σφαίρας λειτουργεί ως το δημοκρατικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αποκτούν νόημα οι αποκαλύψεις της ερευνητικής δημοσιογραφίας. Η αποκάλυψη ενός σκανδάλου δεν έχει αξία μόνο ως δημοσιογραφικό γεγονός, αλλά ως διαδικασία που ενεργοποιεί τον δημόσιο διάλογο, ενισχύει τη λογοδοσία και συμβάλλει στον δημοκρατικό έλεγχο της εξουσίας.

4.2 Ο ρόλος των MME ως θεσμικού «φύλακα» (watchdog)

Η λειτουργία των MME ως θεσμικού ελεγκτή της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας - γνωστή ως **watchdog journalism** - εδράζεται στη φιλελεύθερη θεωρία του Τύπου και στη θεωρία της κοινωνικής ευθύνης (Siebert et al., 1956) και βασίζεται στην υπόθεση ότι τα ελεύθερα και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης συμβάλλουν στη **διαφάνεια** (transparency) και τη **λογοδοσία** της εξουσίας (accountability), (Stapenhurst, 2000, McQuail, 2005). Στο πλαίσιο αυτό, τα MME νοούνται ως «**τέταρτη εξουσία**»: επιτηρούν την άσκηση εξουσίας, αποκαλύπτουν καταχρήσεις και

παραβιάσεις του νόμου και συνιστούν έτσι κρίσιμο μηχανισμό ελέγχου απέναντι στη διαφθορά. Η ελευθερία του Τύπου συνδέεται άμεσα με τη μείωση φαινομένων διαφθοράς, ιδίως στις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων και κράτους (Stapenhurst, 2000· Binhadab et al., 2021).

Η έννοια της δημοσιογραφίας ως «σκύλου φρουρού» παραπέμπει στη συστηματική παρακολούθηση και αμφισβήτηση των κέντρων εξουσίας - πολιτικής, οικονομικής και θεσμικής - από ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης (Kovach & Rosenstiel, 2007). Η λειτουργία αυτή συνδέεται άμεσα με την αρχή της διαφάνειας και με την έννοια της λογοδοσίας που αποτελούν θεμελιώδεις αξίες στις φιλελεύθερες δημοκρατίες. Η διερευνητική δημοσιογραφία αποτελεί την πιο εντατική μορφή άσκησης αυτής της λειτουργίας. Οι Ettema και Glasser (1998) υποστηρίζουν ότι δεν περιορίζεται στην αποκάλυψη παρανομιών, αλλά συμβάλλει και στη διαμόρφωση ηθικών πλαισίων δημόσιας συζήτησης, προάγοντας τη διαφάνεια και τη λογοδοσία.

Πιο συγκεκριμένα, η δημοσιογραφία επαγρύπνησης επιτελεί τρεις αλληλένδετες λειτουργίες: (α) τον **έλεγχο** (*accountability*) προσώπων και θεσμών που ασκούν εξουσία, (β) την **αποκάλυψη** κατεστημένων αδικιών, διαφθοράς και καταχρήσεων που παραμένουν αθέατες χωρίς δημοσιογραφική παρέμβαση, και (γ) την **ενεργοποίηση** του δημόσιου ενδιαφέροντος για θέματα που αφορούν το κοινό καλό (Protess et al., 1991). Σύμφωνα με τους Protess et al. (1991), η διερευνητική δημοσιογραφία δεν περιορίζεται στη δημοσίευση αποκαλύψεων, αλλά ασκεί μετρήσιμη επιρροή στη διαμόρφωση πολιτικών αποφάσεων και στην ανάληψη νομοθετικών πρωτοβουλιών.

Η δοκιμή της watchdog λειτουργίας γίνεται ιδιαίτερα κρίσιμη απέναντι σε εγκληματικά δίκτυα που διαπλέκονται με κρατικούς μηχανισμούς και συγκροτούν μορφές σκιώδους εξουσίας. Η δράση τους χαρακτηρίζεται από συστηματική αδιαφάνεια, διαφθορά δημόσιων αξιωματούχων, θεσμική διείσδυση και χρήση εκφοβισμού ή βίας. Χωρίς δημοσιογραφική αποκάλυψη, τέτοιες δομές παραμένουν ανεξέλεγκτες, υπονομεύοντας το κράτος δικαίου και τη λογοδοσία (Norris, 2010). Στο πλαίσιο της watchdog θεωρίας, η αποκάλυψη εγκληματικών δικτύων δεν συνιστά απλώς δημοσιογραφική πρακτική, αλλά δημοκρατική αναγκαιότητα.

Ο ρόλος του watchdog δεν είναι ουδέτερος. Όσο αποτελεσματικότερα τα μέσα ενημέρωσης ελέγχουν την εξουσία, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα σύγκρουσης με πολιτικά, οικονομικά ή εγκληματικά συμφέροντα. Η λειτουργία αυτή εξηγεί γιατί οι ερευνητές δημοσιογράφοι αποτελούν συχνά στόχο απειλών, παρακολουθήσεων και, σε ακραίες περιπτώσεις, φυσικής βίας. Η λειτουργία της δημοσιογραφίας ως watchdog συνεπάγεται αναπόφευκτα σύγκρουση με πολιτικά, οικονομικά και εγκληματικά συμφέροντα. Όσο μεγαλύτερη είναι η δυνατότητα ενός δημοσιογράφου να αποκαλύπτει παράνομες ή αδιαφανείς πρακτικές, τόσο αυξάνεται και η πιθανότητα να αποτελέσει στόχο απειλών, παρακολουθήσεων ή άλλων μορφών πίεσης. Η διάσταση αυτή συνδέει άμεσα τον θεωρητικό ρόλο της δημοσιογραφίας με το ζήτημα της ασφάλειας που εξετάζεται στο επόμενο κεφάλαιο

4.3 Η θεωρία της Θεματοθεσίας (Agenda-Setting theory)

Η θεωρία της θεματοθεσίας υποστηρίζει ότι τα MME δεν υπαγορεύουν στους πολίτες τι να πιστεύουν, αλλά διαμορφώνουν την ατζέντα της δημόσιας συζήτησης καθορίζοντας και ιεραρχώντας ποια ζητήματα αναδεικνύονται ως σημαντικά (McCombs & Shaw, 1972). Η συστηματική προβολή ενός θέματος αυξάνει την αντιλαμβανόμενη σημασία του. Στο πρακτικό επίπεδο, αυτό σημαίνει ότι η επιλογή των θεμάτων, οι τίτλοι, η συχνότητα κάλυψης και το είδος των πλαισιώσεων που χρησιμοποιούν τα μέσα, διαμορφώνουν ενεργά την κοινή γνώμη.

Η διερευνητική δημοσιογραφία αποκτά έτσι κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση της δημόσιας ατζέντας, καθώς αναδεικνύει υποθέσεις διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος και πολιτικής διαπλοκής, μεταφέροντάς τις από το περιθώριο στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης. Η δυνατότητα αυτή καθιστά τη διερευνητική δημοσιογραφία όχι μόνο εργαλείο ενημέρωσης αλλά και μηχανισμό πολιτικής πίεσης και κοινωνικής κινητοποίησης.

Η σύνδεση της θεωρίας θεματοθέτησης με τη δημοσιογραφία επαγρύπνησης είναι άμεση: η επιλογή ποιων θεμάτων θα αναδειχθούν — και ποιων θα αποσιωπηθούν — αποτελεί, αφ' εαυτής, μια πράξη εξουσίας. Όταν η θεματοθέτηση υπηρετεί συγκεκριμένα πολιτικά ή οικονομικά συμφέροντα αντί του δημοσίου συμφέροντος, τότε η δημόσια

σφαίρα υπονομεύεται στον πυρήνα της (Bennett & Entman, 2001) και κινδυνεύει να μετατραπεί από χώρο δημοκρατικής διαβούλευσης σε πεδίο στρατηγικής διαχείρισης της πληροφορίας. Οι Bennett και Entman (2001, p. 2) υπογραμμίζουν ότι η δημοκρατία προϋποθέτει ισότιμη πρόσβαση των πολιτών σε ανεξάρτητη και ανοιχτή πολιτική επικοινωνία, ικανή να ελέγχει και όχι να υπηρετεί τα κέντρα εξουσίας.

Τα εγκληματικά δίκτυα συχνά επιδιώκουν να παραμένουν αόρατα στη δημόσια σφαίρα, να ελέγχουν ή να χειραγωγούν την πληροφορία και να μετατοπίζουν τη δημόσια συζήτηση σε δευτερεύοντα ζητήματα. Αν η ερευνητική δημοσιογραφία δεν εντάξει τη δράση τους στη δημόσια ατζέντα, το ζήτημα παραμένει περιθωριοποιημένο. Αντιθέτως, η συστηματική αποκάλυψη εγκληματικών δομών μετατρέπει ένα «κρυφό» φαινόμενο σε δημόσιο πρόβλημα, ενεργοποιώντας θεσμικούς και κοινωνικούς μηχανισμούς αντίδρασης. Η αορατότητα συνεπάγεται πολιτική αδράνεια. Η δημοσιογραφική θεματοθεσία επομένως, είναι κρίσιμος παράγοντας για την αντιμετώπιση οργανωμένης εγκληματικότητας και διαφθοράς.

Στην παρούσα έρευνα η θεωρία της θεματοθέτησης αξιοποιείται όχι για να εξετάσει την επιρροή των μέσων στην κοινή γνώμη γενικά, αλλά για να ερμηνεύσει τον τρόπο με τον οποίο η ερευνητική δημοσιογραφία μπορεί να μετατρέψει σύνθετες υποθέσεις διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος σε ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος και πολιτικής λογοδοσίας.

4.4 Η θεωρία της αιχμαλωσίας των μέσων - media capture

Ωστόσο, η watchdog λειτουργία δεν ασκείται υπό ουδέτερες συνθήκες. Ο όρος **media capture** περιγράφει την κατάσταση κατά την οποία τα μέσα ενημέρωσης επηρεάζονται ή ελέγχονται — άμεσα ή έμμεσα — από κυβερνήσεις, πολιτικές ελίτ ή ισχυρά επιχειρηματικά συμφέροντα, με αποτέλεσμα τον περιορισμό της δημοσιογραφικής ανεξαρτησίας και του πλουραλισμού (Besley & Prat, 2006· Dragomir, 2024). Σε τέτοια μιντιακά περιβάλλοντα, η επαγγελματική αυτονομία της δημοσιογραφίας αποδυναμώνεται και η λειτουργία της δημοσιογραφίας ως watchdog περιορίζεται από πολιτικές και οικονομικές εξαρτήσεις των μέσων ενημέρωσης (Hallin, Mancini, 2004).

Στο ίδιο πλαίσιο, οι Herman και Chomsky (1988), υποστηρίζουν ότι οι δομές ιδιοκτησίας και χρηματοδότησης των μέσων διαμορφώνουν τα όρια της δημόσιας πληροφόρησης και επηρεάζουν το περιεχόμενο της ενημέρωσης. Επομένως, η διερευνητική δημοσιογραφία λειτουργεί μέσα σε ένα σύνθετο πεδίο σχέσεων ισχύος, στο οποίο η δυνατότητα άσκησης δημοκρατικού ελέγχου εξαρτάται τόσο από την επαγγελματική ανεξαρτησία των δημοσιογράφων όσο και από τις πολιτικές και οικονομικές συνθήκες λειτουργίας των μέσων ενημέρωσης.

Η θεωρία της **αιχμαλωσίας των μέσων** (*media capture*) καταδεικνύει ότι τα ΜΜΕ ενδέχεται να επηρεάζονται από κυβερνητικά, επιχειρηματικά ή άλλα κέντρα ισχύος, γεγονός που περιορίζει την ανεξαρτησία τους και επηρεάζει την ικανότητά τους να ασκούν ουσιαστικό έλεγχο στην εξουσία. Ο Schiffrin (2017) διακρίνει τέσσερις βασικούς μηχανισμούς *media capture*: (α) την ιδιοκτησιακή συγκέντρωση σε επιχειρηματίες με πολιτικές διασυνδέσεις, (β) τη χρήση της κρατικής διαφήμισης ως εργαλείου ανταμοιβής ή τιμωρίας μέσων, (γ) τον νομοθετικό ή ρυθμιστικό έλεγχο και (δ) τις άτυπες πιέσεις στα στελέχη και τους δημοσιογράφους. Στο ελληνικό πλαίσιο, ο ΟΟΣΑ (2022, σελ. 22), έχει αναδείξει ανησυχίες σχετικά με την ανεξαρτησία των μέσων και τον κίνδυνο εργαλειοποίησής τους από οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα.

Το φαινόμενο του *media capture* συνιστά μία από τις πιο σοβαρές απειλές για τη δημοκρατική λειτουργία των σύγχρονων συστημάτων ενημέρωσης, αφού έχει ως αποτέλεσμα τη σταδιακή απώλεια της δυνατότητας άσκησης ανεξάρτητου δημοσιογραφικού ελέγχου (Besley & Prat, 2006). Παράλληλα, η πολιτική επιρροή στη δομή και λειτουργία των μέσων μπορεί να περιορίσει τον πλουραλισμό και να μεταβάλει τις προτεραιότητες της θεματοθέτησης, επηρεάζοντας τελικά τη δημόσια συζήτηση και τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης (Bajomi-Lázár, 2013). Συνολικά, το *media capture* δεν αποτελεί απλώς μορφή μεροληψίας των μέσων, αλλά δομική παθολογία που επηρεάζει ταυτόχρονα την ελευθερία του Τύπου, τη λειτουργία του δημοσιογραφικού ελέγχου και την ποιότητα της δημόσιας σφαίρας.

Ακόμη και σε περιπτώσεις όπου τα μέσα ενημέρωσης φαίνεται να επιτελούν τον ελεγκτικό τους ρόλο — αποκαλύπτοντας σκάνδαλα διαφθοράς ή καταχρήσεων εξουσίας — η κάλυψη αυτή δεν συνιστά κατ' ανάγκην έκφραση δημοσιογραφικής ανεξαρτησίας. Ο

Mancini (2018) περιγράφει το φαινόμενο της εργαλειοποίησης των MME (**instrumentalization**), κατά το οποίο τα σκάνδαλα αποκαλύπτονται και προβάλλονται όχι προς εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος, αλλά ως εργαλεία πολιτικής και επιχειρηματικής σύγκρουσης, ακολουθώντας τη λογική αυτού που ο Thompson (2000) ονομάζει «πολιτική της εμπιστοσύνης» (politics of trust). Η αποκάλυψη ενός σκανδάλου πλήττει όχι μόνο την τυπική νομιμότητα των εμπλεκομένων, αλλά κυρίως την εμπιστοσύνη που τους αποδίδει το κοινό. Η δημοσιοποίηση σκανδάλων μπορεί συνεπώς να λειτουργήσει ως μηχανισμός πολιτικής απονομιμοποίησης. Υπό αυτές τις συνθήκες, η αποτελεσματική διερεύνηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος από τα MME καθίσταται ιδιαίτερα προβληματική, αναδεικνύοντας την αναγκαιότητα ανεξάρτητων, διακρατικών μορφών δημοσιογραφίας που υπερβαίνουν τις τοπικές εξαρτήσεις και εργαλειοποιήσεις.

Τα φαινόμενα του media capture και της εργαλειοποίησης των MME, αναδεικνύουν ένα αδιέξοδο: τα εθνικά μέσα ενημέρωσης, εγκλωβισμένα σε πολιτικές και οικονομικές εξαρτήσεις, αδυνατούν συστηματικά να επιτελέσουν τη watchdog λειτουργία τους έναντι της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, ιδίως όταν αυτά λειτουργούν σε διακρατικό επίπεδο και εκτείνονται πέραν των εθνικών συνόρων. Η διαπίστωση αυτή οδηγεί στην ανάπτυξη νέων μορφών δημοσιογραφικής πρακτικής που υπερβαίνουν τους τοπικούς περιορισμούς. **Η ανάγκη για ανεξάρτητη διακρατική συνεργατική δημοσιογραφία**, εξετάζεται αναλυτικά στην επόμενη ενότητα, όπου περιγράφονται τα χαρακτηριστικά της και αναδεικνύεται η συμβολή της στη διερεύνηση διεθνικών δικτύων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος.

Η θεωρία του media capture αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην ελληνική πραγματικότητα, όπου η σχέση μεταξύ πολιτικής εξουσίας, επιχειρηματικών συμφερόντων και ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτεταμένης επιστημονικής και δημόσιας συζήτησης. Υπό αυτές τις συνθήκες, η ανεξάρτητη διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία λειτουργεί συχνά ως εναλλακτικός μηχανισμός λογοδοσίας και καλείται να λειτουργήσει μέσα σε ένα περιβάλλον αυξημένων περιορισμών και πιέσεων.

Οι θεωρίες που παρουσιάστηκαν, δεν λειτουργούν ανταγωνιστικά αλλά συμπληρωματικά. Η θεωρία της δημόσιας σφαίρας του Habermas προσδιορίζει το δημοκρατικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αποκτούν σημασία οι δημοσιογραφικές αποκαλύψεις. Η watchdog journalism ερμηνεύει τον ελεγκτικό ρόλο των μέσων απέναντι στην εξουσία, ενώ η agenda-setting εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο οι αποκαλύψεις αυτές μετατρέπονται σε αντικείμενο δημόσιας συζήτησης και πολιτικής δράσης. Τέλος, η θεωρία του media capture αναδεικνύει τις δομικές συνθήκες που ενδέχεται να περιορίσουν την ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης. Η συνδυαστική αξιοποίηση των παραπάνω θεωριών συγκροτεί το θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας έρευνας και καθοδηγεί την ερμηνεία των εμπειρικών ευρημάτων που παρουσιάζονται στα επόμενα κεφάλαια.

5. Συνεργατική Δημοσιογραφία (CJ) και Διασυνοριακή Ερευνητική Δημοσιογραφία (Cross-Border Investigative Journalism – CBIJ)

Στη σύγχρονη εποχή, η ερευνητική δημοσιογραφία δεν αποτελεί αποκλειστικά έργο μεμονωμένων δημοσιογράφων, αλλά συχνά υλοποιείται μέσω διασυνοριακών συνεργασιών και οργανωμένων δικτύων, τα οποία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της συνεργατικής έρευνας, ιδίως σε υποθέσεις που αφορούν διακρατικά εγκληματικά δίκτυα και φαινόμενα διαφθοράς. Οι όροι «Συνεργατική Δημοσιογραφία» (**Collaborative Journalism – CJ**) και «Διασυνοριακή Ερευνητική Δημοσιογραφία» (**Cross-Border Investigative Journalism – CBIJ**) χρησιμοποιούνται συχνά εναλλακτικά, χωρίς ωστόσο να ταυτίζονται εννοιολογικά.

Η **Συνεργατική Δημοσιογραφία** αποτελεί έναν ευρύ όρο που περιλαμβάνει κάθε μορφή οργανωμένης σύμπραξης μεταξύ δημοσιογράφων ή ειδησεογραφικών οργανισμών. Αποτελεί το ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο, εντός του οποίου εντάσσεται η Διασυνοριακή Δημοσιογραφία, η οποία με τη σειρά της περιλαμβάνει ως πιο εξειδικευμένη μορφή της τη **Διασυνοριακή Ερευνητική Δημοσιογραφία**. Η τελευταία αντιπροσωπεύει ένα νέο είδος δημοσιογραφικής πρακτικής που επηρεάζει πολιτικές αποφάσεις και ανταποκρίνεται στην αναδυόμενη ζήτηση για ρεπορτάζ παγκόσμιας εμβέλειας. Συνιστά εξειδικευμένη υποκατηγορία που συνδυάζει δύο κρίσιμες παραμέτρους. Αφενός, το «διασυνοριακό» στοιχείο προϋποθέτει τη σύμπραξη δημοσιογράφων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικά εθνικά και νομικά πλαίσια. Αφετέρου, το «ερευνητικό» στοιχείο αφορά στη

συστηματική, εις βάθος και πρωτογενή διερεύνηση θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος, με στόχο την αποκάλυψη πληροφοριών που είναι σκόπιμα ή μη κρυμμένες από το κοινό (Global Investigative Journalism Network, 2024· Investigative Journalism Manual, 2014).

Η Alfter (2016, όπως αναφέρεται στο Konow-Lund et al., 2019) περιγράφει την έννοια της Διασυνοριακής Ερευνητικής Δημοσιογραφίας ως τη συντονισμένη προσπάθεια δημοσιογράφων από διαφορετικές χώρες και αίθουσες σύνταξης, η οποία ενισχύει το βάθος και την ακρίβεια των ιστοριών. Διευκολύνεται έτσι η συγκέντρωση πόρων για την αντιμετώπιση πολύπλοκων αφηγήσεων, ενώ προωθείται η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και η λογοδοσία. Οι συμμετέχοντες συγκεντρώνουν και ανταλλάσσουν πόρους, δεδομένα και πληροφορίες για την από κοινού παραγωγή έργου, που απευθύνεται ταυτόχρονα σε περιφερειακά, εθνικά ή τοπικά ακροατήρια.

Η ιστορία της δημοσιογραφίας περιλαμβάνει πολλές και ποικίλες μορφές συνεργασίας. Από τα μέσα του 19ου αιώνα, πέντε αμερικανικές εφημερίδες συνενώθηκαν για να ιδρύσουν το Associated Press - ένα μη κερδοσκοπικό συνεταιριστικό πρακτορείο ειδήσεων που επέτρεπε στα μέλη του να μοιράζονται περιεχόμενο, με σκοπό τον επιμερισμό του κόστους που σχετιζόταν με την κάλυψη του Αμερικανομεξικανικού Πολέμου. Αυτή η ιστορική αφετηρία καταδεικνύει ότι η διακρατική συνεργασία δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο, αλλά ριζώνει στη δομή του ίδιου του επαγγέλματος (Martínez de la Serna, 2018). Εκείνο που διαφοροποιεί από τις προηγούμενες φάσεις συνεργασίας, είναι ότι η τώρα η συνεργασία των δημοσιογράφων δημιουργεί δίκτυα συνεργασίας και ανοιχτά τεχνολογικά εργαλεία (λογισμικά, πλατφόρμες και ψηφιακές υποδομές προσβάσιμες), τα οποία λειτουργούν για να προστατεύσουν την κοινωνία, ελεύθερα από επιχειρηματικά ή στενά εταιρικά συμφέροντα.

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, η CBIJ αποτελεί τον κεντρικό αναλυτικό όρο, καθώς το εξεταζόμενο φαινόμενο — η δημοσιογραφική διερεύνηση εγκληματικών δικτύων και διαφθοράς — χαρακτηρίζεται ακριβώς από αυτές τις τρεις διαστάσεις: συνεργατικότητα, διασυνοριακότητα και ερευνητική εμβάθυνση. Η πρακτική αυτή, δεν συνιστά απλώς μεθοδολογική επιλογή· αποτελεί αναγκαιότητα σε έναν κόσμο όπου η διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα δρουν ολοένα και πιο διακρατικά,

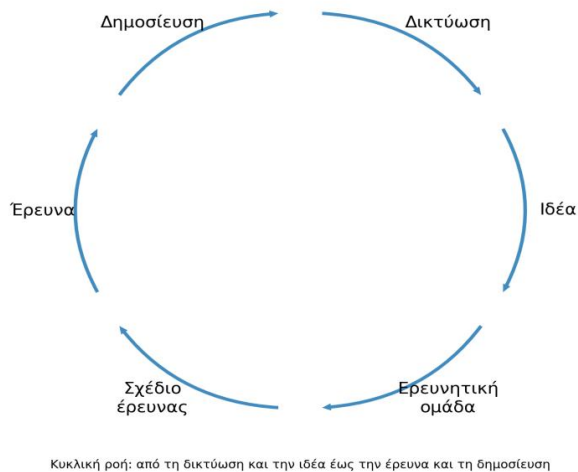
εκμεταλλευόμενα τα κενά εθνικών νομικών συστημάτων και τα όρια της εθνικής δημοσιογραφικής εμβέλειας.

Το συνεργατικό και αλληλοϋποστηριζόμενο πρότυπο ερευνητικής δημοσιογραφίας (OECD, 2018· Romero-Domínguez, 2024), το οποίο λειτουργεί ως καίριο εργαλείο για την αποκάλυψη και την αποτροπή της διαφθοράς, αναδύθηκε στο πλαίσιο της κρίσης του παραδοσιακού μοντέλου, όταν η παρακμή του έντυπου Τύπου και η συρρίκνωση των εσόδων από τη διαφήμιση, υπονόμευσαν δραματικά τα θεμέλια της παραδοσιακής ερευνητικής δημοσιογραφίας (Houston, 2010). Η μετατόπιση των διαφημιστικών εσόδων προς τις ψηφιακές πλατφόρμες, σε συνδυασμό με τη μείωση της κυκλοφορίας των εφημερίδων, οδήγησε σε απολύσεις δημοσιογράφων και περικοπές στα ερευνητικά τμήματα, ενώ είχε άμεσο αντίκτυπο στην ικανότητα των δημοσιογράφων να αναπτύσσουν τοπική γνώση και κοινωνικό κεφάλαιο, στοιχεία απαραίτητα για την αποτελεσματική διεξαγωγή ερευνών. Η απουσία ισχυρής ερευνητικής δημοσιογραφίας δημιουργεί ένα κενό που μπορεί να εκμεταλλευτούν συμφέροντα που επιθυμούν να λειτουργούν στο σκοτάδι.

Οι Carson και Farhall (2018) αναλύουν τη μετάβαση από το παραδοσιακό, ανταγωνιστικό μοντέλο της μίας αίθουσας σύνταξης σε διεθνή δίκτυα διαμοιρασμού πληροφοριών. Πρόκειται για μια στροφή που εδράζεται στην παραδοχή ότι ορισμένες ιστορίες είναι «πολύ μεγάλες, πολύ περίπλοκες και πολύ παγκόσμιες» για να αντιμετωπιστούν από μεμονωμένους δημοσιογράφους ή οργανισμούς ειδήσεων (ICIJ, 2015)⁵. Τα δίκτυα διαφθοράς λειτουργούν συχνά μέσω αδιαφανών χρηματοοικονομικών δομών που εκτείνονται σε πολλαπλές δικαιοδοσίες, καθιστώντας αδύνατη την αποκάλυψή τους από μεμονωμένους τοπικούς δημοσιογράφους (OECD, 2018). Η συνεργασία μέσω διεθνούς δικτύωσης και ανταλλαγής τεχνογνωσίας, δεδομένων και πηγών, ενισχύει την αποτελεσματικότητα των ερευνών σε σύνθετα πεδία, όπως το οικονομικό έγκλημα, οι offshore δομές και οι διεθνείς παράνομες χρηματοοικονομικές ροές (**illicit financial flows**).

⁵ Στο πρωτότυπο: « At ICIJ, we operate on the principle that many stories are too big, too complicated and too global for a lone-wolf muckraker – or even a single news organization – to tackle» (ICIJ, 2015).

Διαδικασία διασυννοριακής δημοσιογραφίας



Εικόνα 1: Η κυκλική διαδικασία της διασυννοριακής δημοσιογραφίας. Πηγή: Alfter, B., 2016 (μετατροπή από τα Αγγλικά).

Η διασυννοριακή ερευνητική δημοσιογραφία ξεκινά από τη δικτύωση δημοσιογράφων και οργανισμών, συνεχίζεται με τη διαμόρφωση μιας ερευνητικής ιδέας, τη συγκρότηση ομάδας και τον σχεδιασμό της έρευνας. Ακολουθεί η συλλογή, διασταύρωση και ανάλυση των δεδομένων, ενώ το τελικό στάδιο είναι η δημοσίευση. Η διαδικασία είναι κυκλική, καθώς κάθε δημοσίευση μπορεί να οδηγήσει σε νέες συνεργασίες, ερωτήματα και έρευνες.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της συνεργατικής διασυννοριακής δημοσιογραφίας αποτελούν τα *Malta Files* (2017), έρευνα του δικτύου **European Investigative Collaborations (EIC)**, στην οποία συμμετείχαν 13 μέσα ενημέρωσης και 47 δημοσιογράφοι από 16 χώρες. Περιέχουν ανάλυση πάνω από 150.000 εγγράφων που αποκάλυπτουν επιβλαβείς φορολογικές πρακτικές και offshore δομές εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EIC Network, 2017). Η έρευνα αυτή κατέδειξε ότι η ανταλλαγή δεδομένων και τεχνογνωσίας μεταξύ των μελών ενός δικτύου αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη διερεύνηση υποθέσεων τέτοιας κλίμακας και πολυπλοκότητας. Στο ίδιο πνεύμα, το **Investigative Journalism for Europe (IJ4EU)**, ένα ταμείο χρηματοδότησης που λειτουργεί από το 2018, το 2020 διέθεσε σχεδόν 1,1 εκατομμύριο € σε 49 διασυννοριακά ερευνητικά έργα, υποστηρίζοντας σχεδόν 300 δημοσιογράφους από 33 χώρες - αναγνωρίζοντας έτσι θεσμικά, ότι η συνεργασία είναι απαραίτητη για την αποκάλυψη σύνθετων παγκόσμιων ζητημάτων δημοσίου συμφέροντος (IJ4EU, 2021). Το

Παγκόσμιο Δίκτυο Ερευνητικής δημοσιογραφίας (GIJN), στο επίσημο εγχειρίδιό του (Guide), επιβεβαιώνει ότι το χρήμα κινείται «μεταξύ δικαιοδοσιών» (across jurisdictions), γεγονός που απαιτεί τη συνεργασία δημοσιογράφων από διαφορετικές χώρες. Παράλληλα τονίζει το ρόλο των «μυστικών εταιρειών» (secretive companies) στην απόκρυψη του εγκλήματος και τη σημασία της κατανόησης αυτών των δομών για την έρευνα (GIJN, 2021)⁶.

Οι Berglez και Gearing (2018) αναλύουν τη λογική της παγκόσμιας διερευνητικής δημοσιογραφίας (*global investigative journalism*), υποστηρίζοντας ότι η συστηματική διακρατική συνεργασία μεταξύ δημοσιογράφων δεν αποτελεί απλώς πρακτική λύση σε επιχειρησιακά ζητήματα, αλλά θεμελιώνει μια νέα δημοσιογραφική επιστημολογία: αυτή της «παγκόσμιας ενσυνειδητότητας» (*global outlook*), η οποία αντιλαμβάνεται τα τοπικά φαινόμενα εντός των παγκόσμιων δομών που τα παράγουν. Έτσι, η αποκάλυψη, για παράδειγμα, ενός δικτύου ξεπλύματος χρήματος σε μια χώρα, δεν είναι δυνατόν να συντελεστεί αποτελεσματικά χωρίς παράλληλη τεκμηρίωση των κόμβων που υπάρχουν σε άλλες χώρες.

Η συνεργατική δημοσιογραφία έχει αναδειχθεί σε αναντικατάστατο εργαλείο για την αποκάλυψη φαινομένων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος διακρατικού χαρακτήρα. Ενσωματώνοντας τις αρχές του δημοσιογραφικού watchdog ρόλου (Stapenhurst, 2000), της λογοδοσίας και της ανεξαρτησίας (Kovach & Rosenstiel, 2014) και της παγκόσμιας επιστημολογίας (Berglez & Gearing, 2018), διευκολύνει τον διαμοιρασμό πόρων και εξειδικευμένης γνώσης, επιτρέποντας μια πιο ολοκληρωμένη κάλυψη παγκόσμιων ζητημάτων που υπερβαίνουν την εμβέλεια μεμονωμένων μέσων. Αναδεικνύεται σε ζωτικό πυλώνα της σύγχρονης ενημέρωσης, καθώς επιτρέπει την αποτελεσματική έκθεση της διαφθοράς και των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον (OECD, 2018, Sambrook, 2018).

⁶ «Understanding how criminals structure their businesses and identifying the errors they make or were forced to make is crucial when investigating high-level organized crime and corruption» (GIJN, 2021).

Συνδυάζοντας πόρους και δεξιότητες και σε ορισμένες περιπτώσεις μέσω επενδύσεων σε τεχνικές υποδομές, οι διασυνοριακές δημοσιογραφικές συνεργασίες υπόσχονται να καταστήσουν δυνατές, έρευνες τις οποίες τα μεμονωμένες αίθουσες σύνταξης δεν θα μπορούσαν διαφορετικά να πραγματοποιήσουν (Sambrook, 2018, σελ. 1, Heft & Baack, 2022, σελ. 2329). Η δημοσιογραφία της λογοδοσίας (*accountability journalism*) υποχρεώνει τον δημοσιογράφο να λειτουργεί ως ανεξάρτητος εποπτικός μηχανισμός απέναντι στην εξουσία, χωρίς να υπόκειται σε πολιτικές ή οικονομικές εξαρτήσεις (Kovach και Rosenstiel, 2014). Μειώνεται έτσι ο κίνδυνος συντονισμένης πολιτικής ή οικονομικής πίεσης, καθώς οι εμπλεκόμενοι οργανισμοί διαφέρουν μεταξύ τους ως προς χρηματοδότηση, γεωγραφική έδρα και ιδιοκτησιακό καθεστώς.

Ο McQuail (2010) τοποθετεί τη λειτουργία αυτή εντός ευρύτερων θεωριών για τον κοινωνικό ρόλο των ΜΜΕ, τονίζοντας ότι τα μέσα ενημέρωσης αποτελούν θεσμό δημόσιας σφαίρας με ευθύνη απέναντι στο κοινό συμφέρον. Υποστηρίζει ότι υπάρχει ένα είδος θεωρίας για τα ΜΜΕ, η **κανονιστική θεωρία**, η οποία δεν περιγράφει απλώς πώς λειτουργούν τα μέσα, αλλά εξετάζει **πώς θα έπρεπε να λειτουργούν** ώστε να υπηρετούν συγκεκριμένες κοινωνικές αξίες, όπως η δημοκρατία, η ελευθερία της έκφρασης, η κοινωνική ευθύνη, η πολυφωνία και το δημόσιο συμφέρον. Η θεωρία αυτή βασίζεται στις ευρύτερες κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές αντιλήψεις και αποτελεί σημείο αναφοράς για την αξιολόγηση της ποιότητας και της κοινωνικής προσφοράς των ΜΜΕ. Η συνεργατική διερευνητική δημοσιογραφία ενσαρκώνει αυτή ακριβώς την αρχή, υπερβαίνοντας τα ανταγωνιστικά συμφέροντα των μέσων προς χάριν της δημόσιας αποκάλυψης.

Παρά τις σημαντικές επιτυχίες της, η συνεργατική δημοσιογραφία δεν είναι απαλλαγμένη από σημαντικές προκλήσεις που επηρεάζουν τόσο την οργανωτική όσο και την ερευνητική της αποτελεσματικότητα. Η διεθνής βιβλιογραφία επισημαίνει ζητήματα συντονισμού μεταξύ διαφορετικών συντακτικών ομάδων, την ανάγκη προστασίας της εμπιστευτικότητας των πηγών, καθώς και τις δυσκολίες που απορρέουν από τα διαφορετικά νομικά καθεστώτα που διέπουν τη δημοσιογραφική πρακτική σε κάθε χώρα. Επιπλέον, οι ανισότητες ως προς τη χρηματοδότηση και τους διαθέσιμους πόρους μεταξύ των συνεργαζόμενων μέσων, μπορούν να δημιουργήσουν ασυμμετρίες ισχύος εντός των

ερευνητικών δικτύων (Alfter, 2019). Παράλληλα, η διασυννοριακή συνεργασία εγείρει όχι μόνο πρακτικά αλλά και ηθικά και επικοινωνιακά ζητήματα, καθώς οι διαφορετικές δημοσιογραφικές κουλτούρες και επαγγελματικές πρακτικές επηρεάζουν τον τρόπο οργάνωσης και υλοποίησης των ερευνών.

Σε αυτό το πλαίσιο, η οικονομική διάσταση της ερευνητικής δημοσιογραφίας αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη βιωσιμότητά της. Οι μη κερδοσκοπικές ερευνητικές ομάδες αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στην εξασφάλιση σταθερής χρηματοδότησης, γεγονός που επηρεάζει άμεσα την ικανότητά τους να παράγουν σε βάθος και υψηλής ποιότητας δημοσιογραφικό έργο. Ο Kaplan (2013, όπ. αναφ. στο Konow-Lund et al., 2024, κεφ. 7) υπογραμμίζει ότι οι οργανισμοί αυτοί καλούνται να αντιμετωπίσουν ένα περιβάλλον διαρκούς οικονομικής αβεβαιότητας, το οποίο δυσχεραίνει τόσο τη διατήρηση της ανεξαρτησίας τους όσο και την προσαρμογή τους στις μεταβαλλόμενες συνθήκες του οικοσυστήματος των μέσων ενημέρωσης.

Παράλληλα, η εξάρτηση από περιορισμένες ή ασταθείς πηγές χρηματοδότησης δημιουργεί προκλήσεις που σχετίζονται τόσο με τη διατήρηση της συντακτικής ανεξαρτησίας όσο και με την προσαρμογή των οργανισμών στο διαρκώς μεταβαλλόμενο οικοσύστημα των μέσων ενημέρωσης. Ως αποτέλεσμα, η παραγωγή ερευνητικής δημοσιογραφίας μεγάλης κλίμακας - έρευνες δηλαδή όπως τα Panama ή τα Pandora Papers και αποκαλύψεις για διεθνή δίκτυα διαφθοράς ή εγκλήματος οι οποίες έχουν τεράστιο όγκο δεδομένων και νομική πολυπλοκότητα - καθίσταται ολοένα και πιο εξαρτημένη από εναλλακτικά μοντέλα συνεργασίας. Ένα μεμονωμένο newsroom δεν έχει αρκετό προσωπικό για τόσο μεγάλο όγκο δεδομένων, ούτε πρόσβαση σε όλα τα νομικά και τοπικά πλαίσια, αλλά και δεν μπορεί να προστατεύσει εύκολα πηγές σε διεθνές επίπεδο. Συνεπώς αντί για ένα μέσο χρησιμοποιούνται διεθνή δίκτυα δημοσιογράφων (π.χ. ICJ), συνεργατικά projects, κοινές βάσεις δεδομένων και κατανομή ρόλων (data analysis, field reporting, fact-checking κ.λπ.). Αυτό σημαίνει ότι η σύγχρονη ερευνητική δημοσιογραφία έχει μετατραπεί από ατομική πρακτική σε **συλλογική, δικτυωμένη διαδικασία παραγωγής γνώσης**, λόγω της αυξημένης πολυπλοκότητας και διεθνοποίησης των υποθέσεων που ερευνά. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η συνεργατική δημοσιογραφία δεν

αποτελεί μόνο μια δημοσιογραφική επιλογή μεθοδολογικού χαρακτήρα, αλλά και μια στρατηγική επιβίωσης σε ένα περιβάλλον περιορισμένων οικονομικών δυνατοτήτων.

Συνολικά, η διασυνοριακή συνεργατική δημοσιογραφία αναδύεται ως απάντηση τόσο στην πολυπλοκότητα των σύγχρονων διακρατικών προβλημάτων όσο και στις οικονομικές πιέσεις που αντιμετωπίζει η ερευνητική δημοσιογραφία. Η σύζευξη των δύο αυτών διαστάσεων - οργανωτικής συνεργασίας και οικονομικής βιωσιμότητας - καθιστά το πεδίο αυτό κομβικό για την κατανόηση των σύγχρονων μετασχηματισμών της δημοσιογραφικής παραγωγής.

Ταυτόχρονα, αυξάνονται οι προκλήσεις και οι κίνδυνοι για την ασφάλεια των δημοσιογράφων. Όσο περισσότερο η ερευνητική δημοσιογραφία επεκτείνεται σε διακρατικά δίκτυα και αναλαμβάνει τη διερεύνηση οργανωμένης διαφθοράς, εγκλήματος και κατάχρησης εξουσίας, τόσο πιο έντονα εκτίθενται οι δημοσιογράφοι σε απειλές σωματικές, ψυχολογικές, οικονομικές και άλλες. Παρά την αυξανόμενη επιστημονική προσοχή στο ζήτημα, η συστηματική μελέτη των κινδύνων αυτών στο πλαίσιο συγκεκριμένων εθνικών και περιφερειακών συνθηκών, εξακολουθεί να υστερεί⁷ (Argal, 2026, σ. 52–53, Slavtcheva-Petkova et al., 2023). Στο επόμενο κεφάλαιο επιχειρείται η χαρτογράφηση αυτών των κινδύνων, με βάση τόσο τη διεθνή βιβλιογραφία όσο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Ελληνικού μιντιακού περιβάλλοντος.

Σύνθεση του θεωρητικού πλαισίου

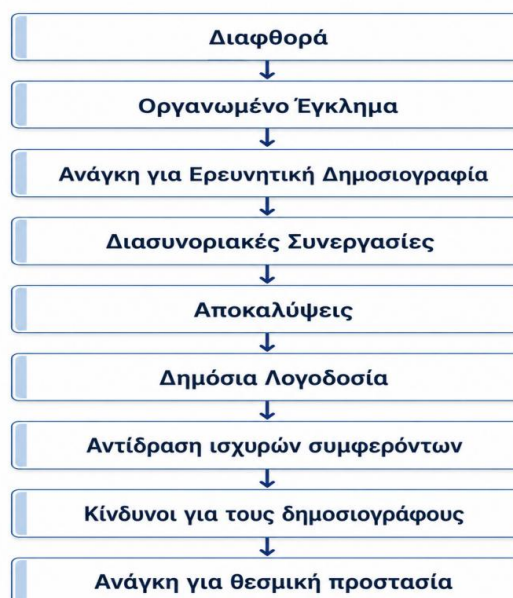
Οι θεωρίες που παρουσιάστηκαν παραπάνω, δεν λειτουργούν απομονωμένα αλλά συμπληρωματικά. Η θεωρία της δημόσιας σφαίρας προσδιορίζει το δημοκρατικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η δημοσιογραφική δραστηριότητα, ενώ η watchdog journalism αναδεικνύει τον ελεγκτικό ρόλο των μέσων ενημέρωσης απέναντι στην

⁷ «[T]he majority of studies focus on one context or a limited number of contexts/case studies and a specific aspect of safety [...]. Co-mparative studies are rare and mostly focus on specific regions. (Slavtcheva - Petkova et al., 2023)

πολιτική και οικονομική εξουσία. Παράλληλα, η θεωρία της θεματοθέτησης εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο οι δημοσιογραφικές αποκαλύψεις μετατρέπονται σε ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος, ενώ η θεωρία του media capture ερμηνεύει τις συνθήκες υπό τις οποίες η λειτουργία αυτή περιορίζεται ή υπονομεύεται.

Η συνδυαστική αξιοποίηση των παραπάνω θεωρητικών προσεγγίσεων συγκροτεί το θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσας έρευνας και καθοδηγεί την ερμηνεία των εμπειρικών ευρημάτων που παρουσιάζονται στα επόμενα κεφάλαια. Επιτρέπει την ολοκληρωμένη κατανόηση της σχέσης μεταξύ διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος και διασυννοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας και αναδεικνύει τον κρίσιμο ρόλο της ερευνητικής δημοσιογραφίας στη διαφάνεια και τη δημοκρατική λογοδοσία. Η ανάπτυξη διασυννοριακών συνεργατικών δημοσιογραφικών δικτύων αναδεικνύεται ως πρακτική απάντηση στις προκλήσεις που δημιουργούν η παγκοσμιοποίηση του οργανωμένου εγκλήματος και η συγκέντρωση επικοινωνιακής ισχύος.

ΕΙΚΟΝΑ 2 Εννοιολογικό Διάγραμμα (conceptual framework)



ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ

Ι] Κίνδυνοι και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι που ασχολούνται με τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα

Η ερευνητική δημοσιογραφία που επικεντρώνεται στη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί μία από τις πλέον επικίνδυνες μορφές δημοσιογραφικής πρακτικής. Η αποκάλυψη παράνομων οικονομικών και πολιτικών δικτύων συνεπάγεται συχνά σύγκρουση με ισχυρά συμφέροντα, γεγονός που εκθέτει τους δημοσιογράφους σε ένα ευρύ φάσμα φυσικών, ψηφιακών, νομικών και ψυχολογικών απειλών. Όσο η ερευνητική δημοσιογραφία διεισδύει σε δίκτυα πολιτικής, οικονομικής και εγκληματικής εξουσίας, τόσο αυξάνονται οι πιέσεις που ασκούνται στους δημοσιογράφους. Σε αντίθεση με την καθημερινή ειδησεογραφία, οι δημοσιογράφοι που ερευνούν πολύπλοκα εγκληματικά και οικονομικά δίκτυα αμφισβητούν ισχυρά συμφέροντα και εκθέτουν μηχανισμούς εξουσίας που επιδιώκουν να παραμείνουν αθέατοι. Για τον λόγο αυτό, η αποκάλυψη πληροφοριών δημοσίου ενδιαφέροντος συνοδεύεται συχνά από ποικίλες μορφές εκφοβισμού και αντιποίνων. Ένα φάσμα από απειλές και δικαστικές διώξεις, έως φυσική βία, απαγωγές και δολοφονίες (De Burgh, 2008) αντιμετωπίζουν όσοι ασχολούνται με την κάλυψη θεμάτων οργανωμένου εγκλήματος και δικτύων πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς. Λειτουργώντας ως «δημόσιοι ερευνητές» (Houston, 2010), διεισδύουν σε πεδία όπου η κρατική εποπτεία είναι ανεπαρκής ή σκόπιμα περιορισμένη και επιτελούν έναν ρόλο που συχνά υπερβαίνει τα όρια της απλής ενημέρωσης. Η ενασχόληση με τέτοια ζητήματα τους καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτους σε πιέσεις, απειλές και περιορισμούς, γεγονός που εγείρει σοβαρά ερωτήματα σχετικά με την ελευθερία του Τύπου και την ασφάλεια των λειτουργών του.

Η δυνατότητα των ΜΜΕ να επιτελέσουν τον ρόλο του «θεματοφύλακα της δημόσιας συνείδησης» δεν είναι δεδομένη. Όπως επισημαίνει η διεθνής βιβλιογραφία, η δημοσιογραφική αποκάλυψη της διαφθοράς συχνά παρεμποδίζεται από φαινόμενα όπως η πολιτικοοικονομική εξάρτηση των μέσων, η συγκέντρωση της ιδιοκτησίας, η άσκηση βίας

και εκφοβισμού κατά δημοσιογράφων, καθώς και οι ελλειπείς θεσμικές εγγυήσεις προστασίας της ελευθερίας του Τύπου (Berti et al., 2020).

Με έναν δημοσιογράφο να χάνει τη ζωή του κάθε επτά μέρες κατά μέσο όρο από το 1993, λόγω της επαγγελματικής του δραστηριότητας (Slavtcheva-Petkova et al., 2023) και τις φυλακίσεις δημοσιογράφων να καταγράφουν ιστορικά υψηλά επίπεδα (UNESCO, 2022), το ζήτημα της ασφάλειας των δημοσιογράφων έχει αναδειχθεί ως ένα από τα πιο επείγοντα για την ελευθερία του Τύπου και τη δημοκρατία παγκοσμίως. Οι Orellana-Belleza et al. (2024) εξετάζοντας τη βιβλιογραφία που αφορά στην πολύπλευρη βία που αντιμετωπίζουν γενικότερα οι δημοσιογράφοι, αναδεικνύουν τις επιπτώσεις της τόσο στο επάγγελμα όσο και στην κοινωνία γενικότερα. Αναλύοντας τους τύπους βίας κατά δημοσιογράφων, διακρίνουν τις **φυσικές επιθέσεις** (άμεση σωματική βία, ιδιαίτερα σε ζώνες συγκρούσεων ή πολιτικά ασταθείς περιοχές), από τη **ψυχολογική βία** (απειλές, παρενόχληση και εκφοβισμός).

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Μεξικού, το οποίο περιγράφεται ως μία από τις πιο επικίνδυνες χώρες για την άσκηση της δημοσιογραφίας. Οι Relly και González de Bustamante (2014), ερευνώντας τους δημοσιογράφους που εργάζονταν στις βόρειες πολιτείες του Μεξικού, διαπίστωσαν ότι δέχονταν πιέσεις κυρίως από εξωδημοσιογραφικούς παράγοντες, όπως η δράση εγκληματικών οργανώσεων, οι απειλές κατά της ζωής τους και η γενικευμένη ατμόσφαιρα βίας. Οι συνθήκες αυτές οδηγούσαν συχνά σε αυτολογοκρισία, περιορισμό της ερευνητικής δραστηριότητας και δημιουργία «δημοσιογραφικών μαύρων ζωνών», στις οποίες η ενημέρωση για ζητήματα οργανωμένου εγκλήματος ήταν εξαιρετικά δυσχερής ή και αδύνατη. Η συστηματική βία κατά δημοσιογράφων δεν επηρεάζει μόνο την προσωπική τους ασφάλεια, αλλά και τη συνολική λειτουργία της δημόσιας σφαίρας, καθώς ενισχύει την αυτολογοκρισία, περιορίζει την ελευθερία της έκφρασης και αποδυναμώνει τους μηχανισμούς δημοκρατικής λογοδοσίας (Relly και González de Bustamante, 2017).

Όταν το οργανωμένο έγκλημα διαπλέκεται με κρατικούς μηχανισμούς, συγκροτώντας «κράτος-μαφία» (όπως αναλύθηκε στην ενότητα 2) (Magyar, 2016· Shelley, 2014), οι κίνδυνοι για τους δημοσιογράφους εντείνονται ακόμη περισσότερο. Σε τέτοια περιβάλλοντα, οι επιθέσεις κατά δημοσιογράφων δεν αποτελούν μεμονωμένα περιστατικά,

αλλά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σύστημα ελέγχου της πληροφορίας, όπου η βία, η διαφθορά και η θεσμική ατιμωρησία λειτουργούν συμπληρωματικά. Η ελευθερία του Τύπου επιδεινώνεται συστηματικά εκεί όπου η κρατική εξουσία είτε ελέγχει τα μέσα ενημέρωσης, είτε ανέχεται επιθέσεις κατά δημοσιογράφων (CPJ, 2024). Η καταστολή μπορεί να λάβει τη μορφή νομικών διώξεων, SLAPP αγωγών (Strategic Lawsuits Against Public Participation), στοχευμένης παρακολούθησης, εκφοβισμού ή φυσικής βίας, με στόχο την αποσιώπηση ερευνών που αφορούν τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα (European Commission, 2022· CPJ, 2025). Στις περιπτώσεις αυτές, η ελευθερία του Τύπου δεν περιορίζεται απλώς, αλλά συστηματικά υπονομεύεται ως θεσμική προϋπόθεση της δημοκρατικής δημόσιας σφαίρας.

Η παγκόσμια έρευνα του οργανισμού **Forbidden Stories** (2026)⁸, η οποία επικεντρώνεται στις απειλές κατά της ελευθερίας του τύπου και στην αποτελεσματικότητα των δικτύων συνεργατικής δημοσιογραφίας, διαπιστώνει ότι η δημοσιογραφική έρευνα παραμένει εξαιρετικά επικίνδυνη, με τις απειλές να αποτελούν καθημερινότητα για πολλούς ρεπόρτερ (βλ. εικ. 3). Ως προς τη **Φύση και τη Συχνότητα των Απειλών**, αναφέρει ότι το **28%** των ερωτηθέντων δέχεται απειλές τουλάχιστον μία φορά το μήνα, την εβδομάδα ή ακόμη και καθημερινά, ενώ ως προς τις **μορφές βίας**, το **67%** αναφέρει πίεση και εκφοβισμό και το **64%** δέχεται απειλητικά μηνύματα. **37%** από τους δημοσιογράφους που συμμετείχαν στην έρευνα έχει υποστεί σωματική επίθεση, απαγωγή ή σύλληψη και το **47%** βρίσκεται υπό παρακολούθηση. Το θέμα που προκαλεί τις περισσότερες επιθέσεις είναι η **Διαφθορά** (63%), ενώ ακολουθούν οι **Παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων** (59%) και το **Οργανωμένο έγκλημα** (34%).

⁸ Η έρευνα διεξήχθη μεταξύ 204 δημοσιογράφων που είχαν απειληθεί σε 53 χώρες, από 28 Φεβρουαρίου έως 7 Απριλίου 2026 (Forbidden Stories, 2026).

Ποιοι απειλούν τους δημοσιογράφους;

Ποιος πιστεύετε ότι βρίσκεται πίσω από αυτές τις απειλές;

Ερώτηση πολλαπλής επιλογής

Δημόσιοι αξιωματούχοι

52%

Όργανα επιβολής του νόμου

39%

Τοπικοί αιρετοί αξιωματούχοι

35%

Εγκληματική οργάνωση/ομάδα

29%

Διαδικτυακά τrol (trolls)

24%

Εθνικοί αιρετοί αξιωματούχοι

23%

Μη ταυτοποιημένος φορέας

22%

Ένοπλη ομάδα/παραστρατιωτική οργάνωση

21%

Επιχειρηματίας

19%

Ομάδα ακτιβιστών

15%

Εταιρεία

14%

Τοπικοί κάτοικοι

10%

Θρησκευτική κοινότητα

5%

Άλλο

4%

Ξένη δύναμη

3%

77%

των ερωτηθέντων έχει δεχθεί απειλές από εκπροσώπους δημόσιων αρχών (δημόσιοι αξιωματούχοι, τοπικοί αιρετοί αξιωματούχοι, εθνικοί αιρετοί αξιωματούχοι, όργανα επιβολής του νόμου)*

Δηλαδή διπλάσιο ποσοστό σε σχέση με εγκληματικές ή ένοπλες ομάδες (36%)*

ΕΙΚΟΝΑ 3 Πηγή: Forbidden Stories (2026). *Who Threatens Journalists* (Μετάφραση από τα Αγγλικά)

Σχόλια εικόνας 1: Το γεγονός ότι οι κρατικοί φορείς κατέχουν τις τέσσερις κορυφαίες θέσεις υποδηλώνει συστηματική άσκηση πίεσης «από τα πάνω», και όχι ευκαιριακή. Για το ελληνικό πλαίσιο, αυτό συνάδει με τη χρόνια υποβάθμιση της Ελλάδας στις κατατάξεις ελευθεροτυπίας. **Trolls ως εργαλείο εξουσίας (24 %).** Η παρουσία των «trolls» στη μέση της κατάταξης δεν αποτελεί ανεξάρτητη κατηγορία· οι διαδικτυακές παρενοχλήσεις συχνά συντονίζονται από πολιτικούς παράγοντες, καθιστώντας το δυσδιάκριτο σύνορο μεταξύ «οργανωμένης» και «αυθόρμητης» επίθεσης κεντρικό ζήτημα (Slavtcheva-Petkova κ.ά., 2023). **Επιχειρηματικοί παράγοντες (19 %) και εταιρείες (14 %).** Αθροιστικά, τα επιχειρηματικά συμφέροντα αντιπροσωπεύουν έναν σημαντικό πόλο πίεσης που παραμένει αναλυτικά υποεκτιμημένος. Στο ελληνικό πλαίσιο, αυτό συνδέεται με το φαινόμενο της «media capture» — την εξαγορά ή οικονομική εξάρτηση ΜΜΕ από олигархικά συμφέροντα.

Η έρευνα του Forbidden Stories (2026) συμπεραίνει, ότι υπάρχει έντονη έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς για την προστασία των δημοσιογράφων. Το **88%** των ερωτηθέντων, είτε δεν υπέβαλε καταγγελία μετά από μια απειλή, είτε η καταγγελία του δεν οδήγησε σε κανένα αποτέλεσμα, με μόνο το **9%** των νομικών ενεργειών να θεωρείται επιτυχημένο. Η ατιμωρησία αποτελεί έναν από τους βασικότερους παράγοντες που επιτρέπουν τη συνεχιζόμενη βία κατά δημοσιογράφων παγκοσμίως Committee to Protect Journalists (CPJ). Όταν οι επιθέσεις, οι δολοφονίες ή οι απειλές δεν διερευνώνται αποτελεσματικά από τις αρχές, δημιουργείται ένα περιβάλλον όπου η βία κατά δημοσιογράφων γίνεται εργαλείο αποτροπής της δημοσιογραφικής έρευνας (CPJ, 2024). Στο πλαίσιο αυτό, οι δημοσιογράφοι που ερευνούν εγκληματικά δίκτυα ή υποθέσεις διαφθοράς, αντιμετωπίζουν όχι μόνο άμεσες φυσικές απειλές, αλλά και συστημική έλλειψη προστασίας από το κράτος δικαίου.

Παράλληλα, η ψηφιακή διάσταση της δημοσιογραφικής έρευνας εισάγει νέες μορφές απειλών. Οι δημοσιογράφοι που ερευνούν διασυνοριακά δίκτυα διαφθοράς και οικονομικού εγκλήματος εκτίθενται σε ψηφιακή παρακολούθηση, hacking, στοχευμένες κυβερνοεπιθέσεις και εκστρατείες παραπληροφόρησης, οι οποίες αποσκοπούν είτε στην παρεμπόδιση της έρευνας είτε στη συκοφάντηση του δημοσιογράφου. Οι εξελίξεις αυτές μετατοπίζουν τον κίνδυνο από το φυσικό στο υβριδικό πεδίο ασφάλειας, όπου η πληροφορία καθίσταται ταυτόχρονα εργαλείο και πεδίο σύγκρουσης-

Σε αυτό το πλαίσιο, η συνεργατική και διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία δεν αναδύεται μόνο ως μεθοδολογική επιλογή αλλά και ως μηχανισμός μείωσης του κινδύνου. Σύμφωνα με την έρευνα του Forbidden Stories (2026), το 68% των δημοσιογράφων πιστεύει ότι οι επιτιθέμενοι τρέμουν τις διεθνείς δημοσιογραφικές έρευνες πολύ περισσότερο από άλλες μορφές προστασίας. Η διασπορά των πηγών, η διεθνής συνεργασία και η θεσμική υποστήριξη από δίκτυα όπως το International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ) και το Global Investigative Journalism Network (GIJN) συμβάλλουν στην ενίσχυση της ασφάλειας και της ανθεκτικότητας των δημοσιογραφικών ερευνών, περιορίζοντας την έκθεση μεμονωμένων δημοσιογράφων σε επιλεκτική βία.

Ωστόσο, η ύπαρξη διεθνών δικτύων δεν αναιρεί την ανάγκη για εθνικά συστήματα προστασίας και λογοδοσίας. Χωρίς αποτελεσματική δικαστική διερεύνηση των επιθέσεων

και χωρίς πολιτική βούληση για την προστασία της ελευθερίας του Τύπου, η δημοσιογραφία που ερευνά τη διαφθορά παραμένει διαρκώς ευάλωτη. Το 2025 η **Επιτροπή για την Προστασία των Δημοσιογράφων** - ανεξάρτητος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός που υπερασπίζεται την ελευθερία του Τύπου - κατέγραψε το ρεκόρ 129 θανάτων δημοσιογράφων που σκοτώθηκαν παγκοσμίως - τον υψηλότερο αριθμό που έχει καταγραφεί από τότε που ο οργανισμός ξεκίνησε να συλλέγει δεδομένα το 1992 (Committee to Protect Journalists, 2026). Συνεπώς, οι κίνδυνοι για τους δημοσιογράφους δεν αποτελούν απλώς επαγγελματικές προκλήσεις, αλλά δομικό χαρακτηριστικό της σχέσης μεταξύ δημοσιογραφίας, εξουσίας και εγκληματικών δικτύων. Η ασφάλεια τους συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία της δημοκρατίας, καθώς η στοχοποίησή τους υπονομεύει την ίδια τη δυνατότητα δημόσιας λογοδοσίας.

Τα παραπάνω δεδομένα καταδεικνύουν ότι οι επιθέσεις κατά δημοσιογράφων δεν αποτελούν μεμονωμένα περιστατικά αλλά συστημικό φαινόμενο που επηρεάζει την ποιότητα της δημοκρατίας και την ελευθερία του Τύπου διεθνώς.

Αναλυτικότερα οι κίνδυνοι και οι προκλήσεις για τους δημοσιογράφους:

Οι κίνδυνοι και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι που ερευνούν ζητήματα διαφθοράς, διαπλοκής και οργανωμένου εγκλήματος συγκροτούν ένα πολυεπίπεδο φάσμα απειλών, το οποίο εκτείνεται από την άμεση σωματική βία έως πιο έμμεσες και συστημικές μορφές πίεσης. Η πλέον ακραία εκδοχή αυτών των κινδύνων αφορά **φυσική βία και δολοφονίες**: η πιο ακραία μορφή κινδύνου - η φυσική εξόντωση δημοσιογράφων. Σε πολλές περιπτώσεις, η εξόντωσή τους συνδέεται άμεσα με την αποκάλυψη υποθέσεων διαφθοράς υψηλού πολιτικού ή οικονομικού κόστους, γεγονός που καταδεικνύει τον άμεσο συσχετισμό μεταξύ ερευνητικής δημοσιογραφίας και απειλών κατά της ζωής. Η **Φυσική ασφάλεια (physical safety)** αφορά την προστασία των δημοσιογράφων από απειλές, επιθέσεις, εκφοβισμό, απαγωγές και δολοφονίες κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους. Σε τέτοια περιβάλλοντα, η βία δεν λειτουργεί μόνο τιμωρητικά αλλά και αποτρεπτικά, δημιουργώντας ένα κλίμα φόβου που επηρεάζει συνολικά τη δημοσιογραφική κοινότητα. Η απειλή δεν αφορά μόνο τους ίδιους τους δημοσιογράφους, αλλά και τις οικογένειές τους, γεγονός που ενισχύει την αυτολογοκρισία και την αποφυγή «ευαίσθητων» θεμάτων.

Σύμφωνα με την UNESCO, 162 δημοσιογράφοι δολοφονήθηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους την περίοδο 2023–2024, ενώ από το 1993 έχουν χάσει τη ζωή τους πάνω από 1.700 δημοσιογράφοι. Σε εννέα από τις δέκα περιπτώσεις οι δράστες παραμένουν ατιμώρητοι (UNESCO, 2024). Οι πιο σοβαρές περιπτώσεις ήταν αυτές δυο δημοσιογράφων που μπορεί να δολοφονήθηκαν λόγω του ρεπορτάζ τους; Στη Μάλτα η Daphne Caruana το 2017 και στη Σλοβακία ο Ján Kuciak και η αρραβωνιαστικιά του το 2018.

Το 2017, η δολοφονία της Daphne Caruana Galizia στη Μάλτα, με βόμβα που εξερράγη στο αυτοκίνητό της έξω από το σπίτι της, έβαλε απρόσμενα την Ευρώπη στον χάρτη των επικίνδυνων περιοχών για δημοσιογράφους (Cachia, 2025). Οι προσπάθειες να φιωθεί η φωνή της είχαν αρχίσει πολύ νωρίτερα, από το 1995. Αφού δημοσίευσε ρεπορτάζ για έναν διακινητή ναρκωτικών, σκότωσαν το σκύλο της έξω από την πόρτα του σπιτιού της. Το 2006, φλεγόμενα ελαστικά από ένα φορτηγό πετάχτηκαν κατά τη διάρκεια της νύχτας στην πίσω πόρτα του σπιτιού. Οι προσβολές και τα συκοφαντικά συνθήματα που εκτοξεύονταν εναντίον της την οδήγησαν να αναζητήσει καταφύγιο σε ένα μοναστήρι. Η δημοσιογράφος, ερευνούσε εκτεταμένα δίκτυα πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς - μεταξύ των οποίων υποθέσεις που σχετίζονταν με τα Panama Papers και offshore εταιρείες πολιτικών προσώπων - φέρνοντας στο φως σκάνδαλα που ενέπλεκαν πρόσωπα στα ανώτατα κλιμάκια της κυβέρνησης (Tangen, 2019). Τα ευαίσθητα ζητήματα με τα οποία ασχολούνταν, την έκαναν ν' αντιμετωπίζει μοναξιά, απομόνωση και ανασφάλεια. Πριν να δολοφονηθεί, είχε να διαχειριστεί 47 αγωγές για δυσφήμιση, όμως αυτό δεν την εμπόδισε ποτέ να συνεχίσει τις έρευνές της. Οι εκτεταμένες διαμαρτυρίες των πολιτών μετά το θάνατό της, οδήγησαν τελικά στην παραίτηση του πρωθυπουργού Joseph Muscat. (Coelho & Rodrigues, 2020).

Ο νεαρός δημοσιογράφος Ján Kuciak στη Σλοβακία, ο οποίος διερευνούσε διασυνδέσεις μεταξύ οργανωμένου εγκλήματος και πολιτικών ελίτ, δολοφονήθηκε μαζί με την αρραβωνιαστικιά του στο σπίτι τους. Είχε δουλέψει στην υπόθεση των Panama Papers και των Paradise Papers, αλλά κατά τους μήνες που προηγήθηκαν της δολοφονίας του, ερευνούσε πιθανούς δεσμούς του Σλοβάκου πρωθυπουργού με τη Μαφία (Graves & Shabbir, σελ. 5, 2019). Τα γεγονότα που ακολούθησαν μετά τη δολοφονία, οδήγησαν στην παραίτηση του Πρωθυπουργού Robert Fico (Školnay, 2019). Αποδείχτηκε ότι ακόμη και

σε ευρωπαϊκά δημοκρατικά καθεστώτα, η δημοσιογραφική έρευνα μπορεί να επιφέρει θανατηφόρες συνέπειες όταν θίγει ισχυρά συμφέροντα (Reporters Without Borders, 2018).

Πέρα από τις ακραίες αυτές εκδηλώσεις βίας, οι δημοσιογράφοι αντιμετωπίζουν συστηματικά **απειλές** και **εκφοβισμό** που μπορεί να προηγείται ή να υποκαθιστά τη φυσική βία. Οι πρακτικές αυτές μπορεί να στοχεύουν τους ίδιους ή τις οικογένειές τους, να είναι οργανωμένες εκστρατείες δυσφήμισης ή παρενόχλησης, καθώς και συστηματικές προσπάθειες δυσφήμισης και υπονόμησης της επαγγελματικής τους αξιοπιστίας. Βιώνουν ποικιλία από παρακολούθηση έως έμφυλη διαδικτυακή στοχοποίηση και ρητορική μίσους, ή ακόμα και σκόπιμη στέρηση της οικονομικής τους βάσης (Slavtcheva-Petkova et al., 2023). Οι μορφές αυτές πίεσης δεν λειτουργούν μόνο ως άμεσοι μηχανισμοί εκφοβισμού, αλλά συμβάλλουν και στη δημιουργία ενός ευρύτερου κλίματος φόβου, το οποίο οδηγεί συχνά σε αυτολογοκρισία και περιορισμό της ερευνητικής δραστηριότητας. Έρευνα σε Σουηδούς δημοσιογράφους έδειξε ότι ο εκφοβισμός και η παρενόχληση είχαν συνέπειες, τόσο επαγγελματικές όσο και προσωπικές, όπως φόβο και αυτολογοκρισία. (Nilsson & Örnebring, 2016)

Η ευρωπαϊκή διάσταση των απειλών κατά δημοσιογράφων, αναδεικνύεται με ιδιαίτερη σαφήνεια σε εμπειρική έρευνα που διεξήχθη σε έντεκα χώρες της Νότιας και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας. Η Siapera (2015), βασιζόμενη σε 110 ποιοτικές συνεντεύξεις με δημοσιογράφους που είχαν βιώσει απειλές ή παραβιάσεις κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους, καταγράφει ένα πολυεπίπεδο σύστημα ελέγχου και εκφοβισμού που εκτείνεται πέρα από τη φυσική βία. Οι μηχανισμοί αυτοί περιλαμβάνουν τη συστηματική χρήση αγωγών ως εργαλείο οικονομικής και ψυχολογικής εξάντλησης, τις απειλές κατά της εργασιακής θέσης, τον έλεγχο της διαφημιστικής χρηματοδότησης ως μέσο πειθάρχησης των συντακτικών γραμμών, τη συκοφάντηση και τη διαδικτυακή παρενόχληση (Siapera, 2015, σ. 29). Χαρακτηριστικό εύρημα αποτελεί η διαπλοκή πολιτικών και επιχειρηματικών συμφερόντων στον έλεγχο των μέσων ενημέρωσης, η οποία δημιουργεί ένα περιβάλλον συστημικής πίεσης που δεν απαιτεί απαραίτητα άμεση βία για να επιτύχει τον στόχο της αποσιώπησης (Siapera, 2015, σ. 24). Η κατάσταση αυτή περιγράφεται από τους ίδιους τους δημοσιογράφους ως «τοξική», καθώς οι απειλές συχνά παραμένουν αδιευκρίνιστες ως προς την προέλευσή τους, ενώ η ατιμωρησία των δραστών ενισχύει το κλίμα φόβου και αυτολογοκρισίας

(Siapera, 2015, σ. 48). Το σύνολο αυτών των πιέσεων, σωματικών, νομικών, οικονομικών και συμβολικών, αφήνει βαθιά ψυχολογικά ίχνη στους δημοσιογράφους που τις βιώνουν.

Έρευνα για τα 47 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και τη Λευκορωσία (Clark & Grech, 2017), στην οποία συμμετείχαν 940 δημοσιογράφοι, διαπίστωσε **31% φυσική βία** - σχεδόν το ένα τρίτο των ερωτηθέντων, είχε υποστεί σωματική επίθεση σε διάστημα τριών ετών - και **69% ψυχολογική**. Σύμφωνα με την έρευνα, οι απειλές κατά των δημοσιογράφων δεν περιορίζονται στη φυσική βία αλλά εκτείνονται σε ένα ευρύτερο πλέγμα μηχανισμών πίεσης που επηρεάζουν την ανεξαρτησία της ενημέρωσης. Ένα φάσμα από “unwarranted interference” – παράνομη βία - το οποίο περιλαμβάνει φυσική βία, απειλές, δικαστική παρενόχληση και ψυχολογική πίεση, επηρεάζει σημαντικά τη δημοσιογραφική εργασία στην Ευρώπη. Οι συνθήκες αυτές ευνοούν την ανάπτυξη της αυτολογοκρισίας, καθώς οι δημοσιογράφοι συχνά αποφεύγουν τη διερεύνηση ευαίσθητων θεμάτων ή την άσκηση κριτικής σε ισχυρά πολιτικά και οικονομικά κέντρα εξουσίας προκειμένου να προστατεύσουν την επαγγελματική τους θέση, τη σωματική τους ακεραιότητα ή ακόμη και την προσωπική τους ασφάλεια. Το εύρημα αυτό είναι κρίσιμο για την κατανόηση της σύγχρονης δημοσιογραφίας, καθώς μετατοπίζει την ανάλυση από τη θεσμική κατοχύρωση της ελευθερίας του Τύπου στις πραγματικές συνθήκες άσκησης της. Σε αυτό το πλαίσιο, η ελευθερία της δημοσιογραφίας δεν εξαρτάται μόνο από νομικά δικαιώματα, αλλά και από τις σχέσεις ισχύος και τις πρακτικές πίεσης που διαμορφώνουν το δημοσιογραφικό πεδίο.

Οι **ψυχολογικές απειλές** αποτελούν μία από τις σοβαρότερες διαστάσεις της επαγγελματικής ασφάλειας των δημοσιογράφων, καθώς η συστηματική έκθεση σε τραυματικά γεγονότα αφήνει βαθιά ίχνη στην ψυχική υγεία των επαγγελματιών του χώρου. Οι Aoki et al. (2013), σε συστηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, διαπίστωσαν ότι η επικράτηση της Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες (PTSD) στους δημοσιογράφους είναι υψηλότερη σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό, ενώ ταυτόχρονα η επαγγελματική κουλτούρα του κλάδου συντηρεί ισχυρά αντικίνητρα για την αποκάλυψη ψυχικών προβλημάτων στο εργασιακό περιβάλλον. Η σιωπή αυτή δεν αντικατοπτρίζει απλώς προσωπικές επιλογές, αλλά δομικές πιέσεις του επαγγέλματος.

Η συνεχής έκθεση σε βίαια γεγονότα, απειλές και τραυματικές εμπειρίες έχει σοβαρές **ψυχολογικές επιπτώσεις** όπως το **μετατραυματικό στρες** (PTSD), η κατάθλιψη, το άγχος και η επαγγελματική εξουθένωση, ιδίως σε όσους καλύπτουν εγκληματικές υποθέσεις (MacDonald et al., 022). Η αναγνώριση και η αντιμετώπιση αυτών των ψυχολογικών επιπτώσεων είναι κρίσιμη για την ευημερία των δημοσιογράφων και την ποιότητα της εργασίας τους. Οι Slavtcheva-Petkova et al. (2023) έχουν προτείνει εννοιολογικό πλαίσιο στο οποίο η ψυχολογική ασφάλεια νοείται ως συνισταμένη ατομικών, οργανωσιακών και συστημικών παραγόντων κινδύνου· οι απειλές, όταν ξεπερνούν τα ατομικά όρια ανθεκτικότητας, επηρεάζουν την επαγγελματική επίδοση και οδηγούν ενίοτε σε εγκατάλειψη του κλάδου, με αντίκτυπο στη δημοκρατική λειτουργία της δημοσιογραφίας ευρύτερα.

Η **νομική ασφάλεια (legal safety)** αφορά την προστασία των δημοσιογράφων από καταχρηστικές νομικές ενέργειες, ποινικές διώξεις και αγωγές που αποσκοπούν στον εκφοβισμό ή στη φίμωση της έρευνας. Ιδιαίτερη κατηγορία κινδύνου και ένα διαρκώς αυξανόμενο πρόβλημα για τους δημοσιογράφους αποτελεί η **Δικαστική παρενόχληση** μέσω **Στρατηγικών αγωγών κατά της Δημόσιας συμμετοχής** (SLAPPs = Strategic Lawsuits Against Public Participation). Πρόκειται για αβάσιμες ή καταχρηστικές δικαστικές διαδικασίες που ασκούνται με σκοπό τον εκφοβισμό, την οικονομική επιβάρυνση και την ψυχολογική εξάντληση δημοσιογράφων, ερευνητών και άλλων προσώπων που συμμετέχουν στον δημόσιο διάλογο (European Commission, 2022). Μέσω του υψηλού κόστους υπεράσπισης, της χρονοβόρας δικαστικής διαδικασίας και της αβεβαιότητας που προκαλούν, οι SLAPPs λειτουργούν ως μηχανισμός έμμεσης λογοκρισίας, περιορίζοντας την ερευνητική δημοσιογραφία και αποθαρρύνοντας την αποκάλυψη πληροφοριών που αφορούν ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος. Παράλληλα, η σύγχρονη βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι οι SLAPPs μπορούν να λειτουργήσουν ως εργαλεία «αιχμαλωσίας» των μέσων ενημέρωσης (media capture), ιδίως σε περιβάλλοντα δημοκρατικής οπισθοδρόμησης, όπου πολιτικοί και οικονομικοί δρώντες επιδιώκουν να περιορίσουν την ανεξαρτησία της δημοσιογραφίας μέσω της δικαστικής πίεσης (Benazzo et al., 2025). Οι στρατηγικές αγωγές κατά της δημόσιας συμμετοχής (SLAPPs) αποτελούν πλέον βασικό μηχανισμό εκφοβισμού των ερευνητών δημοσιογράφων, καθώς επιδιώκουν

όχι κατ' ανάγκην τη δικαστική δικαίωση, αλλά την οικονομική και ψυχολογική εξάντληση των εναγομένων.

Σε πολλές περιπτώσεις, η νομική πίεση λειτουργεί συμπληρωματικά προς την πολιτική ή οικονομική ισχύ, ιδιαίτερα σε περιβάλλοντα όπου η διαφθορά και η διαπλοκή έχουν θεσμικά ερείσματα. Η απειλή πολυετών δικαστικών διαδικασιών, υψηλών αποζημιώσεων και ποινικών διώξεων οδηγεί συχνά σε αυτολογοκρισία, ακόμη και πριν την έναρξη της δημοσίευσης μιας έρευνας. Η RSF τονίζει ότι η νομική παρενόχληση αποτελεί μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες μορφές περιορισμού της ελευθερίας του Τύπου στην Ευρώπη, καθώς αξιοποιεί το ίδιο το νομικό σύστημα ως εργαλείο πίεσης. Στο πλαίσιο αυτό, η νομική ασφάλεια δεν αφορά μόνο την ύπαρξη νόμων προστασίας, αλλά και την αποτελεσματική εφαρμογή τους, καθώς και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης (CASE & The Daphne Caruana Galizia Foundation, 2026).

Η διεθνής βιβλιογραφία δείχνει ότι οι δημοσιογράφοι εκτίθενται ολοένα περισσότερο και σε λιγότερο ορατές μορφές πίεσης, όπως οι ψηφιακές επιθέσεις και η ηλεκτρονική παρακολούθηση. Η ψηφιακή εποχή έχει εισαγάγει νέες μορφές απειλών για τους δημοσιογράφους, όπως η **ηλεκτρονική παρακολούθηση**, οι **υποκλοπές** και οι **κυβερνοεπιθέσεις**, μετατοπίζοντας το πεδίο κινδύνου από τη φυσική στη ψηφιακή και υβριδική ασφάλεια. Η μετάβαση της δημοσιογραφίας στο ψηφιακό περιβάλλον δημιούργησε νέες δυνατότητες αλλά και νέους κινδύνους. Οι δημοσιογράφοι διαχειρίζονται πλέον μεγάλο όγκο ευαίσθητων δεδομένων, επικοινωνούν με πηγές μέσω ψηφιακών πλατφορμών και αποθηκεύουν πληροφορίες σε ηλεκτρονικά συστήματα, γεγονός που τους καθιστά ευάλωτους σε κυβερνοεπιθέσεις.

Οι δημοσιογράφοι που ερευνούν διασυνοριακά δίκτυα διαφθοράς και οικονομικού εγκλήματος εκτίθενται ολοένα και περισσότερο σε πρακτικές επιτήρησης, κακόβουλες κυβερνοεπιθέσεις και στοχευμένες εκστρατείες παραπληροφόρησης. Οι συνηθέστερες μορφές ψηφιακών απειλών περιλαμβάνουν την παρακολούθηση επικοινωνιών, την υποκλοπή δεδομένων, τις επιθέσεις phishing (ηλεκτρονικό ψάρεμα)⁹, την παραβίαση

⁹ απόπειρες εξαπάτησης μέσω ψεύτικων μηνυμάτων, email ή συνδέσμων, με στόχο να αποσπάσουν κωδικούς, προσωπικά δεδομένα ή πρόσβαση σε λογαριασμούς.

λογαριασμών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και τη χρήση λογισμικών κατασκοπείας (spyware). Ως ιδιαίτερα κρίσιμη απειλή αναδεικνύεται η χρήση κατασκοπευτικού λογισμικού, καθώς μπορεί να επιτρέψει την υποκλοπή επικοινωνιών, την αποκάλυψη πηγών και την παρεμπόδιση της ερευνητικής δημοσιογραφίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το λογισμικό **Pegasus**, το οποίο έχει συνδεθεί με περιπτώσεις παρακολούθησης δημοσιογράφων και των πηγών τους, υπονομεύοντας θεμελιώδεις αρχές της δημοσιογραφικής δεοντολογίας, όπως η προστασία των πληροφοριοδοτών και η εμπιστευτικότητα των πηγών (Amnesty International, 2021). Η ψηφιακή στοχοποίηση δεν έχει μόνο τεχνική διάσταση αλλά και πολιτική λειτουργία, καθώς αποσκοπεί στην πρόσβαση σε πηγές, στην ταυτοποίηση πληροφοριοδοτών (whistleblowers) και στη διαρροή ευαίσθητων ερευνητικών δεδομένων. Σε αυτό το πλαίσιο, η **ψηφιακή ασφάλεια (digital safety)**, συνδέεται άμεσα με την προστασία της δημοσιογραφικής ανεξαρτησίας και της εμπιστευτικότητας των πηγών, οι οποίες αποτελούν θεμελιώδη προϋπόθεση της ερευνητικής δημοσιογραφίας και έχει καταστεί αναπόσπαστο στοιχείο της προστασίας των δημοσιογράφων, καθώς η παραβίαση της ψηφιακής ιδιωτικότητας μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τόσο τους ίδιους όσο και τις πηγές τους (CPJ, 2021).

Η υπόθεση **Predator**¹⁰ στην Ελλάδα - χρήση εμπορικού κατασκοπευτικού λογισμικού και παράλληλων επισυνδέσεων¹¹ με στόχους δημοσιογράφους, πολιτικούς,

¹⁰ Το **Predator**, συνδεδεμένο με την εταιρική δομή Cytrox/Intellexa, μπορεί μετά τη μόλυνση συσκευής να εξάγει δεδομένα, να παρακολουθεί εφαρμογές, να εντοπίζει γεωγραφική θέση και να αποκτά πρόσβαση σε προσωπικές πληροφορίες· η Αρχή Προστασίας Δεδομένων περιέγραψε ότι οι επιθέσεις στην Ελλάδα γίνονταν κυρίως μέσω παραπλανητικών SMS με σύνδεσμο που, αν πατηθεί, οδηγεί στην εγκατάσταση του λογισμικού (βλ. <https://home.treasury.gov/news/press-releases/>)

Η υπόθεση Predator μπορεί να εξεταστεί ως περίπτωση όπου η συγκέντρωση εκτελεστικής εξουσίας, η μυστικότητα των υπηρεσιών πληροφοριών, η αδιαφανής αγορά ψηφιακής επιτήρησης και οι πιέσεις προς την ερευνητική δημοσιογραφία δημιουργούν συνθήκες θεσμικής αδιαφάνειας και περιορισμένης λογοδοσίας. Δείχνει τη μετάβαση σε ένα οικοσύστημα ιδιωτικοποιημένης ψηφιακής επιτήρησης, όπου κράτος, ιδιωτικές εταιρείες, ανεξάρτητες αρχές, δημοσιογράφοι και ευρωπαϊκοί θεσμοί εμπλέκονται σε μια σύγκρουση γύρω από την πρόσβαση στην αλήθεια.

¹¹ **Επισύνδεση** σημαίνει ότι μια αρμόδια αρχή συνδέεται τεχνικά με το τηλέφωνο ή τις επικοινωνίες κάποιου ώστε να τις παρακολουθεί, συνήθως μετά από ειδική άδεια.

επιχειρηματίες και δημόσια πρόσωπα (βλ. Παράρτημα 1) - και οι αποκαλύψεις για το Pegasus διεθνώς, ανέδειξαν τις δυνατότητες προηγμένων συστημάτων παρακολούθησης να στοχοποιούν δημοσιογράφους και πηγές, θέτοντας σοβαρά ζητήματα για την ελευθερία του Τύπου, την προστασία των πηγών και τη δημοκρατική λογοδοσία (Forbidden Stories, 2021). Αποδείχτηκε ότι οι απειλές κατά των δημοσιογράφων δεν περιορίζονται πλέον στη φυσική βία, αλλά επεκτείνονται στην ψηφιακή επιτήρηση, θέτοντας σε κίνδυνο όχι μόνο τους ίδιους αλλά και την προστασία των πηγών όσο και την ίδια τη δημοσιογραφική έρευνα.

Εξαιρετικά κρίσιμο ζήτημα παραμένει η **ατιμωρησία** και η **θεσμική αδυναμία** των κρατικών μηχανισμών να διερευνήσουν αποτελεσματικά επιθέσεις κατά δημοσιογράφων. Όταν τέτοιες επιθέσεις δεν καταλήγουν σε λογοδοσία, δημιουργείται ένα περιβάλλον συστημικής ατιμωρησίας, το οποίο ενισχύει τη συνέχιση της βίας και λειτουργεί αποτρεπτικά για την άσκηση της ερευνητικής δημοσιογραφίας. Η κατάσταση αυτή έχει παρατηρηθεί ιδιαίτερα σε περιβάλλοντα με υψηλά επίπεδα πολιτικής διαπλοκής και αδύναμους θεσμούς, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της Μοζαμβίκης, όπου καταγράφονται επαναλαμβανόμενα περιστατικά απαγωγών, εξαφανίσεων και επιθέσεων κατά δημοσιογράφων, χωρίς ουσιαστική δικαστική διερεύνηση, γεγονός που ενισχύει την αυτολογοκρισία και αποδυναμώνει τη δημόσια σφαίρα (Forbidden Stories, 2025· CPJ, 2024).

Επιπλέον, οι δημοσιογράφοι που ερευνούν ζητήματα οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς αντιμετωπίζουν σύνθετα **ηθικά και επαγγελματικά διλήμματα**, τα οποία σχετίζονται με τη διαχείριση εμπιστευτικών πληροφοριών, την προστασία των πηγών και τη συνεργασία με πρόσωπα που ενδέχεται να εμπλέκονται σε παράνομες δραστηριότητες. Τα διλήμματα αυτά εντείνονται από τις πιέσεις που προκύπτουν από την ταχύτητα της ειδησεογραφικής παραγωγής και την εμπορευματοποίηση της ενημέρωσης, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν την ποιότητα, τη δεοντολογία και τη βιωσιμότητα της ερευνητικής διαδικασίας (Ettema & Glasser, 1998).

Συνολικά, οι παραπάνω κατηγορίες κινδύνων καταδεικνύουν ότι η ερευνητική δημοσιογραφία δεν αποτελεί απλώς μια επαγγελματική δραστηριότητα υψηλής έντασης, αλλά ένα πεδίο δομικής σύγκρουσης με ισχυρά πολιτικά, οικονομικά και εγκληματικά

συμφέροντα. Η ασφάλεια των δημοσιογράφων, συνεπώς, δεν μπορεί να ιδωθεί αποκομμένα από τις ευρύτερες συνθήκες λειτουργίας της δημοκρατίας, καθώς η στοχοποίησή τους συνιστά ταυτόχρονα υπονόμηση της δημόσιας λογοδοσίας και της ελευθερίας της πληροφόρησης.

Έμφυλη Βία και Online Παρενόχληση

Οι γυναίκες δημοσιογράφοι και εργαζόμενες στα μέσα ενημέρωσης παγκοσμίως, αντιμετωπίζουν αυξανόμενες επιθέσεις, τόσο στον φυσικό όσο και στον ψηφιακό χώρο, και υπόκεινται σε δυσανάλογες και ειδικά στοχευμένες απειλές. Η έμφυλη βία στην οποία εκτίθενται περιλαμβάνει στιγματισμό, σεξιστική ρητορική μίσους, trolling¹², σωματική επίθεση, βιασμό και ακόμη και δολοφονία (United Nations, 2024). Ιδίως στον ψηφιακό χώρο, η online παρενόχληση, οι απειλές βιασμού, οι σεξιστικές επιθέσεις και η διασπορά ψευδών ειδήσεων με έμφυλο περιεχόμενο είναι συχνά φαινόμενα. Η έμφυλη βία κατά γυναικών δημοσιογράφων εκδηλώνεται συχνά μέσα από μορφές δημοσιοποίησης προσωπικών στοιχείων χωρίς συναίνεση (doxing), παραβίασης ιδιωτικότητας, διαρροής ή απειλής διαρροής προσωπικού υλικού και εκστρατειών δυσφήμισης. Οι απειλές, ο εκφοβισμός και η παρενόχληση - ιδίως διαδικτυακή και στοχευμένη κατά γυναικών δημοσιογράφων - δημιουργούν κλίμα φόβου που οδηγεί στην αυτολογοκρισία, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της δημόσιας συζήτησης. Η αναγνώριση της έμφυλης διάστασης της ασφάλειας των δημοσιογράφων είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη στοχευμένων στρατηγικών προστασίας (Horsley, 2020, σ. 19-20).

Σύμφωνα με παγκόσμια έρευνα που ανατέθηκε από την UNESCO και υλοποιήθηκε από το International Center for Journalists (ICFJ)¹³, το 73% των γυναικών δημοσιογράφων που συμμετείχαν, δήλωσε ότι είχε υποστεί διαδικτυακή βία κατά την άσκηση του

¹² μορφή διαδικτυακής παρενόχλησης ή στοχευμένης πρόκλησης, κατά την οποία χρήστες ή οργανωμένοι λογαριασμοί επιδιώκουν να αποσταθεροποιήσουν τον δημόσιο διάλογο, να εκφοβίσουν ή να απαξιώσουν δημοσιογράφους.

¹³ Έρευνα με 714 γυναίκες από 125 χώρες

επαγγέλματος¹⁴ (Posetti et al., 2021). Οι επιθέσεις αυτές συνδέονται συχνά με οργανωμένες εκστρατείες παραπληροφόρησης ή με πολιτικούς δρώντες, ενώ περιλαμβάνουν απειλές σωματικής και σεξουαλικής βίας, παρενοχλητικά μηνύματα, επιθέσεις στην ψηφιακή ασφάλεια και προσπάθειες υπονόμευσης της προσωπικής και επαγγελματικής υπόληψης των δημοσιογράφων. Δεν αποσκοπούν μόνο στον προσωπικό εξευτελισμό, αλλά λειτουργούν ως μηχανισμός εκφοβισμού, απονομιμοποίησης και φίμωσης, περιορίζοντας τη δημόσια παρουσία και τη δημοσιογραφική δραστηριότητα των γυναικών. Η επίδραση αυτή αποτυπώνεται και στην αυτολογοκρισία, καθώς το 30% των συμμετεχουσών ανέφερε ότι αυτολογοκρινόταν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ άλλες περιόρισαν ή διέκοψαν τη διαδικτυακή τους αλληλεπίδραση (Posetti et al., 2021).



Εικ. 4 Οι βασικές μορφές εκδήλωσης της διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών δημοσιογράφων, όπως αυτές καταγράφονται στην έρευνα των Posetti et al. (2021, σ.18). Μετάφραση και γραφιστική προσαρμογή της συγγραφέα από τους Posetti et al.

¹⁴ σε σύνολο από 456 απαντήσεις για το συγκεκριμένο θέμα

Η περίπτωση της Khadija Ismayilova αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα έμφυλης βίας εναντίον γυναίκας ερευνήτριας δημοσιογράφου. Η Ismayilova ερευνούσε υποθέσεις υψηλού επιπέδου διαφθοράς στο Αζερμπαϊτζάν, όταν το 2012 έγινε στόχος sex-tape smear campaign (εκστρατείας δυσφήμισης με προσωπικό σεξουαλικό βίντεο). Η απειλή δημοσιοποίησης συνδεόταν με την απαίτηση να εγκαταλείψει τη δουλειά της. Το κρυφά καταγεγραμμένο βίντεο δημοσιοποιήθηκε με στόχο τον εξευτελισμό και τη φήμωσή της (Amnesty International, 2019). Η επίθεση αυτή δεν στόχευε μόνο στην παραβίαση της ιδιωτικής της ζωής, αλλά και στην ηθική και επαγγελματική της απαξίωση μέσω της εργαλειοποίησης της γυναικειάς σεξουαλικότητας. Σύμφωνα με το Freedom House (2019) είναι μια τακτική φήμωσης των γυναικών δημοσιογράφων στο Αζερμπαϊτζάν. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι οι αρχές του Αζερμπαϊτζάν απέτυχαν να προστατεύσουν το δικαίωμά της στην ιδιωτική ζωή και την ελευθερία της έκφρασης, επισημαίνοντας ότι τέτοιες πρακτικές μπορούν να έχουν σοβαρό αποτρεπτικό αποτέλεσμα στην ερευνητική δημοσιογραφία (European Court of Human Rights, 2019).

Συνοψίζοντας την εικόνα των κινδύνων που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι, καθίσταται σαφές ότι η διεθνής βιβλιογραφία προσεγγίζει πλέον την ασφάλεια των δημοσιογράφων ως ένα σύνθετο πεδίο και μια πολυδιάστατη και αλληλένδετη έννοια, που υπερβαίνει τη στενή έννοια της φυσικής προστασίας και περιλαμβάνει ψηφιακές, νομικές, ψυχολογικές και θεσμικές διαστάσεις (Posetti et al., 2021, Slavtcheva-Petkova et al., 2023).

Ελλάδα: δημοσιογραφικοί κίνδυνοι, δολοφονίες και θεσμικά ελλείμματα προστασίας

Η διεθνής βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι η αποτελεσματική ερευνητική δημοσιογραφία ευδοκimeί σε δημοκρατικά περιβάλλοντα με ισχυρούς θεσμούς, κατοχυρωμένα δικαιώματα και υψηλό βαθμό ελευθερίας της έκφρασης (McNair, 2009; Nielsen, 2015), σε χώρες δηλαδή με **υψηλή δημοκρατική κουλτούρα** και θεσμοθετημένα μέσα προστασίας των ερευνητών. Η απουσία αυτών των μηχανισμών αυξάνει τον κίνδυνο αυτολογοκρισίας και περιορίζει την ποιότητα των δημοσιογραφικών ρεπορτάζ, ιδιαίτερα όταν εμπλέκεται οργανωμένο έγκλημα ή διασυννοριακές οικονομικές και πολιτικές δομές (UNESCO, 2022; Posetti et al., 2021). Η ελευθερία του Τύπου αποτελεί βασικό δείκτη της ποιότητας της δημοκρατίας. Σύμφωνα με τον **World Press Freedom Index** της Reporters Without

Borders (RSF, 2023a), η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται στις χαμηλότερες θέσεις μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά στις παρακολουθήσεις δημοσιογράφων, τις πολιτικές παρεμβάσεις, τις στρατηγικές αγωγές κατά δημοσιογράφων (SLAPPs), και την περιορισμένη προστασία τους σε υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος (RSF, 2023c).

Η ελληνική περίπτωση παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς συνδυάζει διεθνώς αναγνωρισμένες επιτυχίες της ερευνητικής δημοσιογραφίας με σοβαρές ανησυχίες για την ελευθερία του Τύπου, την ατιμωρησία και την προστασία των δημοσιογράφων. Η ερευνητική δημοσιογραφία στη χώρα μας αντιμετωπίζει σύνθετα προβλήματα. Οι υποθέσεις που ακολουθούν δεν αποτελούν μεμονωμένα περιστατικά αλλά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο προβληματισμού. Το πολιτικό-οικονομικό σύστημα επηρεάζει συχνά την ανεξαρτησία των μέσων, ενώ η θεσμική υποστήριξη των δημοσιογράφων παραμένει περιορισμένη (Reporters Without Borders, 2024). Φαινόμενα διαπλοκής και πολιτικής παρέμβασης δημιουργούν περιβάλλον υψηλού κινδύνου για τους επαγγελματίες του Τύπου. Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι που ερευνούν τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο θεσμικών αδυναμιών, περιορισμένης λογοδοσίας και δομικών φαινομένων *media capture*, τα οποία επηρεάζουν τόσο την ανεξαρτησία των μέσων όσο και την ασφάλεια των δημοσιογράφων. Παρότι η Ελλάδα αποτελεί τυπικά φιλελεύθερη δημοκρατία, η βιβλιογραφία έχει επισημάνει φαινόμενα διαπλοκής μεταξύ πολιτικής εξουσίας, οικονομικών συμφερόντων και ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης, καθώς και τις συνέπειές της για την ανεξαρτησία της δημοσιογραφίας (Iosifidis & Boucas, 2015· Papathanassopoulos et al., 2021).

Στο πλαίσιο αυτό, η διεθνής βιβλιογραφία για τη συστημική διαφθορά και το *state capture* υποστηρίζει ότι, όταν ιδιωτικά ή πολιτικά συμφέροντα αποκτούν δυσανάλογη επιρροή επί των θεσμών, υπονομεύονται η διαφάνεια, η λογοδοσία και οι μηχανισμοί δημοκρατικού ελέγχου (Mungiu-Pippidi, 2015). Η ερευνητική δημοσιογραφία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην αποκάλυψη τέτοιων φαινομένων, γεγονός που συχνά καθιστά τους δημοσιογράφους στόχο πιέσεων, απειλών ή εκστρατειών απαξίωσης. Παράλληλα, εκθέσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης καταγράφουν ότι οι δημοσιογράφοι σε αρκετές

ευρωπαϊκές χώρες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν απειλές, εκφοβισμό, παρακολούθηση και άλλες μορφές παρεμπόδισης του έργου τους, με αποτέλεσμα να ενισχύονται φαινόμενα αυτο λογοκρισίας και περιορισμού της ερευνητικής δραστηριότητας (Council of Europe, 2024). Υπό αυτή την οπτική, οι πιέσεις προς τους δημοσιογράφους μπορούν να ερμηνευθούν ως μηχανισμοί έμμεσου ελέγχου της πληροφόρησης, οι οποίοι αποδυναμώνουν τον ρόλο των μέσων ενημέρωσης ως θεσμού λογοδοσίας και δημοκρατικού ελέγχου (Clark & Grech, 2017). Όταν οι δημοσιογράφοι που ερευνούν υποθέσεις διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος ή πολιτικής διαπλοκής αντιμετωπίζουν απειλές, στρατηγικές αγωγές εκφοβισμού (SLAPPs), παρακολούθηση ή εκστρατείες δυσφήμισης, δημιουργείται ένα περιβάλλον φόβου που περιορίζει την ερευνητική δημοσιογραφία και αποδυναμώνει τον δημοκρατικό ρόλο των ΜΜΕ (Council of Europe, 2024b; Reporters Without Borders, 2024 c).

Η Ελλάδα έχει καταγραφεί ως χώρα όπου δημοσιογράφοι που ασχολούνται με υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος, οικονομικού εγκλήματος ή πολιτικής διαπλοκής έχουν υπάρξει στόχοι τόσο φυσικής όσο και θεσμικής βίας. Η δολοφονία δύο διακεκριμένων δημοσιογράφων, του Σωκράτη Γκιόλια το 2010 και του Γιώργου Καραϊβάζ το 2021, αναδεικνύει ένα διαχρονικό μοτίβο ατιμωρησίας που πλήττει βαθύτατα τον δημοσιογραφικό κλάδο στη χώρα.

Η δολοφονία του Σωκράτη Γκιόλια (2010)

Ο Σωκράτης Γκιόλιας δολοφονήθηκε στις 19 Ιουλίου 2010 έξω από το σπίτι του στην Ηλιούπολη, όπου τον είχαν στήσει ενέδρα θανάτου (Reporters Without Borders [RSF], 2023a). Εργαζόταν ως συντάκτης στην εφημερίδα *Πρώτο Θέμα* και ήταν διευθυντής στο ραδιοφωνικό σταθμό *Θέμα 9,89*, ενώ η δημοσιογραφική του δραστηριότητα χαρακτηριζόταν από ερευνητικές αποκαλύψεις που αμφισβητούσαν το πολιτικό, επιχειρηματικό και δημοσιογραφικό κατεστημένο (RSF, 2023a). Η τρομοκρατική οργάνωση «Σέχτα Επαναστατών» ανέλαβε δημόσια την ευθύνη μέσω προκήρυξης που στάλθηκε στην εφημερίδα *Τα Νέα* στις 27 Ιουλίου 2010, ωστόσο έως σήμερα κανείς δεν έχει κατηγορηθεί ή καταδικαστεί για τη δολοφονία αυτή (RSF, 2023a).

Η δολοφονία του Γιώργου Καραϊβάζ (2021)

Έντεκα χρόνια αργότερα, στις 9 Απριλίου 2021, η δολοφονία του Γιώργου Καραϊβάζ αποτέλεσε τη δεύτερη καταγεγραμμένη δολοφονία δημοσιογράφου στην Ελλάδα (Committee to Protect Journalists [CPJ], 2021) και την πλέον χαρακτηριστική περίπτωση στοχοποίησης δημοσιογράφου στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαετία, ενώ ανέδειξε με ιδιαίτερη ένταση τα ζητήματα ατιμωρησίας και προστασίας των ερευνητών δημοσιογράφων. Δύο άγνωστοι άνδρες σε μηχανάκι πλησίασαν τον Καραϊβάζ ενώ επέστρεφε στο σπίτι του στον Άλιμο Αθηνών· η αστυνομία βρήκε 13 κάλυκες και διαπίστωσε ότι 10 βλήματα τον χτύπησαν (CPJ, 2021). Ο Καραϊβάζ εργαζόταν ως αστυνομικός συντάκτης στον τηλεοπτικό σταθμό Star TV και είχε ιδρύσει τον ειδησεογραφικό ιστότοπο *Bloko*, με εξειδίκευση σε θέματα αστυνομίας και οργανωμένου εγκλήματος (CPJ, 2021). Σύμφωνα με το RSF (2023b), ο δημοσιογράφος ήταν στο στόχαστρο για ρεπορτάζ που αφορούσαν δίκτυα εκβιασμού νυχτερινών κέντρων από εγκληματικές ομάδες με εμπλοκή αστυνομικών.

Σε δικαστικό επίπεδο, το Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο Αθηνών έκρινε ότι ο Γιώργος Καραϊβάζ δολοφονήθηκε κατά παραγγελία και ότι η ανθρωποκτονία συνδεόταν με τη δημοσιογραφική του ιδιότητα, καθώς η μη αφαίρεση τιμαλφών απέκλειε το κίνητρο της ληστείας (European Centre for Press and Media Freedom ECPMF, 2025). Ωστόσο, στις 31 Ιουλίου 2024 το ίδιο Δικαστήριο αθώωσε τους δύο κατηγορούμενους λόγω ανεπαρκών αποδείξεων. Η οικογένεια του θύματος ζήτησε την άσκηση έφεσης υποστηρίζοντας ότι το αποδεικτικό υλικό και οι καταθέσεις δεν αξιολογήθηκαν επαρκώς. Τον Δεκέμβριο 2024, η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου επικύρωσε την αθώωση (ECPMF, 2025).

Η αθωωτική απόφαση στην υπόθεση Καραϊβάζ δεν μπορεί να αποτιμηθεί μόνο με βάση το αποτέλεσμα της δίκης, αλλά πρέπει να εξεταστεί στο ευρύτερο πλαίσιο της προστασίας της δημοσιογραφίας και της αντιμετώπισης της ατιμωρησίας. Από τη μία πλευρά το δικαστήριο εφάρμοσε την αρχή ότι η ενοχή πρέπει να αποδεικνύεται πέραν εύλογης αμφιβολίας, κρίνοντας ότι τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία δεν επαρκούσαν για καταδίκη. Από την άλλη όμως, η απαλλαγή των κατηγορουμένων, παρά την εισαγγελική πρόταση περί ενοχής και παρά τη μεταγενέστερη αναγνώριση ότι η δολοφονία συνδεόταν με τη δημοσιογραφική ιδιότητα του θύματος, ενίσχυσε την αίσθηση θεσμικής αποτυχίας

και ατιμωρησίας. Η υπόθεση αναδεικνύει όχι μόνο τα όρια της ποινικής απόδειξης, αλλά και τις αδυναμίες των αρχών να διερευνήσουν αποτελεσματικά εγκλήματα κατά δημοσιογράφων που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα (ECPMF, 2025; Reporters Without Borders, 2024 b; Εφημερίδα των Συντακτών, 2024).

Κοινό μοτίβο: Θεσμική ατιμωρησία και chilling effect

Η σύγκριση των δύο υποθέσεων αναδεικνύει ένα διαχρονικό πρόβλημα. Σύμφωνα με το RSF (2023b), η μακροχρόνια ατιμωρησία στην υπόθεση Γκιόλια αποδεικνύει ένα αδύναμο ερευνητικό πρότυπο, το οποίο αναπαράχθηκε πιστά στην υπόθεση Καραϊβάζ. Η αδυναμία απόδοσης δικαιοσύνης και στις δύο περιπτώσεις δημιούργησε αποτρεπτικό αποτέλεσμα (*chilling effect*) στο Ελληνικό δημοσιογραφικό σώμα, με την έννοια ότι ο φόβος πιθανών συνεπειών αποθαρρύνει την έρευνα και μπορεί να ενισχύσει την αυτολογοκρισία (RSF, 2023b). Η αθωωτική απόφαση προκάλεσε έντονο προβληματισμό, καθώς διεθνείς οργανώσεις προστασίας της ελευθερίας του Τύπου τη συνέδεσαν με το ευρύτερο πρόβλημα της ατιμωρησίας για εγκλήματα κατά δημοσιογράφων στην Ελλάδα (European Centre for Press and Media Freedom, 2025; Reporters Without Borders, 2024; Committee to Protect Journalists, 2024).

Το International Press Institute (IPI, 2024) επισημαίνει ότι στην Ελλάδα το 90-95% των δολοφονιών που συνδέονται με το οργανωμένο έγκλημα παραμένει αδιευκρίνιστο, αναδεικνύοντας τη δομική ανεπάρκεια των θεσμών να προστατεύσουν τους δημοσιογράφους. Ανησυχία εκφράζει και το RSF (2023c), το οποίο διαπιστώνει ότι η επίθεση σε δημοσιογράφο στην Ελλάδα εξακολουθεί να μένει σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις ατιμώρητη, και ζητά από τις αρχές αφενός αφιέρωση πρόσθετων πόρων για τις έρευνες, αφετέρου ανεξάρτητη αξιολόγηση όλων των ανεπίλυτων υποθέσεων επιθέσεων εναντίον δημοσιογράφων.

Στην τέταρτη επέτειο της δολοφονίας του Καραϊβάζ, τον Απρίλιο 2025, το CPJ μαζί με έξι διεθνείς οργανώσεις ελευθερίας του Τύπου χαρακτήρισαν την υπόθεση «μία από τις σοβαρότερες επιθέσεις κατά της δημοσιογραφίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα τελευταία χρόνια» και κάλεσαν τις ελληνικές αρχές να αναζητήσουν τη συνδρομή της Europol (CPJ, 2025). Η δολοφονία του Καραϊβάζ, σε συνδυασμό με την υπόθεση Γκιόλια, αποτυπώνει γλαφυρά μια πραγματικότητα στην οποία η Ελλάδα κατατάσσεται ως η χώρα με τη

χαμηλότερη βαθμολογία ελευθερίας του Τύπου μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (RSF, 2025).

Το ζήτημα της στοχοποίησης δημοσιογράφων που καλύπτουν εγκληματικά δίκτυα, προκαλεί έντονη ανησυχία τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. (RSF, 2024 b). Η ατιμωρησία (impunity) για εγκλήματα κατά δημοσιογράφων αποτελεί διαχρονική απειλή για την ελευθερία του Τύπου, καθώς η αποτυχία αποτελεσματικής διερεύνησης και δίωξης των δραστών ενισχύει ένα κλίμα φόβου και μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα αυτολογοκρισίας (CPJ, 2023). Η συζήτηση αυτή έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία και στην Ελλάδα μετά τη δολοφονία του δημοσιογράφου Γιώργου Καραϊβάζ και τις διεθνείς εκκλήσεις για πλήρη διαλεύκανση της υπόθεσης.

Οι υποθέσεις αυτές δεν αποτελούν μεμονωμένα περιστατικά, αλλά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο φαινόμενο όπου η ερευνητική δημοσιογραφία, όταν αγγίζει πεδία διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος, συναντά αυξημένους κινδύνους. Όπως έχει αναδειχθεί στη διεθνή βιβλιογραφία και από οργανισμούς όπως οι CPJ και RSF, οι κίνδυνοι αυτοί εντείνονται όταν συνδυάζονται με αδύναμους θεσμούς λογοδοσίας, περιορισμένη δικαστική αποτελεσματικότητα και πολιτικοοικονομικές εξαρτήσεις των μέσων ενημέρωσης.

Το πιο ανησυχητικό στοιχείο είναι η κανονικοποίηση του φόβου. Όταν ένας δημοσιογράφος σκέφτεται αν αξίζει να ερευνήσει μια υπόθεση διαφθοράς επειδή μπορεί να απειληθεί, να συλληφθεί, να παρακολουθηθεί ή να δεχθεί σωματική επίθεση, τότε η λογοκρισία έχει ήδη επιβληθεί, όχι πάντα με επίσημη απαγόρευση, αλλά μέσω εκφοβισμού και αυτολογοκρισίας. Η ατιμωρησία ενισχύει αυτόν τον φαύλο κύκλο: η UNESCO αναφέρει ότι σχεδόν 9 στις 10 δολοφονίες δημοσιογράφων παραμένουν δικαστικά ανεπίλυτες (Forbidden Stories, 2026).

Συμπληρωματικά, στην ελληνική περίπτωση αναδεικνύεται και μια λιγότερο ορατή μορφή πίεσης: η νομική και οικονομική στοχοποίηση μέσω αγωγών, η εργασιακή επισφάλεια και η εξάρτηση των μέσων από διαφημιστικά ή πολιτικά συμφέροντα. Αυτές οι μορφές πίεσης, αν και δεν είναι πάντοτε θεαματικές όπως η φυσική βία, λειτουργούν σωρευτικά, περιορίζοντας τη δημοσιογραφική ανεξαρτησία και ενισχύοντας μηχανισμούς αυτολογοκρισίας.

Η ελληνική περίπτωση αναδεικνύει ότι οι κίνδυνοι για τους δημοσιογράφους δεν περιορίζονται σε ακραία περιστατικά φυσικής βίας, αλλά εντάσσονται σε ένα πολυεπίπεδο σύστημα απειλών που περιλαμβάνει θεσμικές αδυναμίες, οικονομικές εξαρτήσεις και πολιτικές πιέσεις. Η συνύπαρξη αυτών των παραγόντων καθιστά τη δημοσιογραφική έρευνα σε πεδία διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος ιδιαίτερα επισφαλής δραστηριότητα, ενώ η πολυδιάστατη αυτή φύση των κινδύνων καθιστά αναγκαία την ανάπτυξη ολοκληρωμένων μηχανισμών προστασίας τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Η ασφάλεια των δημοσιογράφων δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποσπασματικά ως ζήτημα ατομικής προστασίας, αλλά πρέπει να αναλυθεί ως δομική προϋπόθεση της ελευθερίας του Τύπου και της λειτουργίας της δημοκρατικής δημόσιας σφαίρας. Στην επόμενη ενότητα εξετάζονται συστηματικά οι μηχανισμοί προστασίας και τα διεθνή πρότυπα ασφάλειας για δημοσιογράφους που εργάζονται σε περιβάλλοντα υψηλής διακινδύνευσης.

III] ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ - το θεσμικό και νομικό πλαίσιο προστασίας των ερευνητών του Τύπου.

2.1 Η ασφάλεια των δημοσιογράφων: φυσική, ψηφιακή και νομική διάσταση

Η ασφάλεια των δημοσιογράφων αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την άσκηση της ερευνητικής δημοσιογραφίας και κατ' επέκταση, για τη λειτουργία της δημοκρατικής δημόσιας σφαίρας. Στο πλαίσιο της διερεύνησης της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, η έννοια της ασφάλειας δεν περιορίζεται στην αποτροπή φυσικής βίας, αλλά συγκροτεί ένα πολυεπίπεδο πεδίο που περιλαμβάνει τη σωματική ακεραιότητα, την ψηφιακή προστασία και τη νομική θωράκιση των δημοσιογράφων. Η διεθνής βιβλιογραφία και οι οργανισμοί ελευθερίας του Τύπου υπογραμμίζουν ότι η υπονόμηση οποιασδήποτε από αυτές τις διαστάσεις μπορεί να έχει εξίσου αποτρεπτικό αποτέλεσμα στη δημοσιογραφική έρευνα όσο και η άμεση βία (CPI, 2024· RSF, 2025).

Οι τρεις διαστάσεις της ασφάλειας — φυσική, ψηφιακή και νομική — δεν λειτουργούν ανεξάρτητα, αλλά συγκροτούν ένα ενιαίο σύστημα κινδύνων και προστασίας. Η αποδυνάμωση μιας διάστασης ενισχύει την ευαλωτότητα των υπολοίπων. Για παράδειγμα, η ψηφιακή παρακολούθηση μπορεί να οδηγήσει σε φυσικές απειλές, ενώ οι νομικές διώξεις μπορεί να συνοδεύονται από εκστρατείες διαδικτυακού εκφοβισμού.

Υπό αυτό το πρίσμα, η ασφάλεια των δημοσιογράφων δεν μπορεί να νοηθεί ως ατομική ευθύνη, αλλά ως θεσμική υποχρέωση των δημοκρατικών κρατών και των διεθνών οργανισμών. Η ενίσχυση της προστασίας των δημοσιογράφων συνδέεται άμεσα με τη δυνατότητα αποκάλυψης της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς η ερευνητική δημοσιογραφία προϋποθέτει συνθήκες ελευθερίας από φόβο, πίεση και εξωτερικές παρεμβάσεις.

2.2 Η ασφάλεια των δημοσιογράφων ως προϋπόθεση της ελευθερίας του Τύπου

Η προστασία των δημοσιογράφων αποτελεί ζήτημα με θεμελιώδη σημασία για την προάσπιση της ελευθερίας του Τύπου και της δημοκρατίας. Διεθνείς οργανισμοί όπως η UNESCO, η Διεθνής Ομοσπονδία Δημοσιογράφων (IFJ) και οι Reporters Without Borders (RSF), αναδεικνύουν τη σημασία ύπαρξης θεσμικών μηχανισμών προστασίας των δημοσιογράφων στο πλαίσιο της ενίσχυσης της ελευθερίας του Τύπου και της αντιμετώπισης των κινδύνων που καταγράφονται διεθνώς (UNESCO, 2022; RSF, 2023a). Η ασφάλεια των δημοσιογράφων αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος των πολιτών στην ενημέρωση και αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν αυτοί ερευνούν θέματα διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος, οικονομικών σκανδάλων και παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι δημοσιογράφοι συχνά συγκρούονται με ισχυρά πολιτικά, οικονομικά ή εγκληματικά συμφέροντα, γεγονός που αυξάνει σημαντικά τον βαθμό επικινδυνότητας της εργασίας τους (Posetti et al., 2021). Η δυνατότητα των δημοσιογράφων να ερευνούν και να δημοσιοποιούν πληροφορίες δημοσίου ενδιαφέροντος χωρίς φόβο αντιποίνων συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία της δημοκρατίας και τη λογοδοσία της εξουσίας. Όπως επισημαίνει η UNESCO (2022), οι επιθέσεις κατά δημοσιογράφων δεν στρέφονται μόνο εναντίον συγκεκριμένων επαγγελματιών αλλά και κατά του δικαιώματος της κοινωνίας να ενημερώνεται.

2.3 Ψηφιακή ασφάλεια

Στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον η προστασία των επικοινωνιών και των δεδομένων αποτελεί βασική διάσταση της δημοσιογραφικής ασφάλειας. Η χρήση κρυπτογραφημένων εφαρμογών επικοινωνίας, η ασφαλής αποθήκευση δεδομένων, η πολυπαραγοντική πιστοποίηση και η εκπαίδευση σε θέματα κυβερνοασφάλειας θεωρούνται πλέον αναγκαία εργαλεία της ερευνητικής δημοσιογραφίας. Η αποτελεσματική προστασία προϋποθέτει ισχυρή διαχείριση κωδικών πρόσβασης και υιοθέτηση πρακτικών ψηφιακής υγιεινής (digital hygiene)¹⁵ (Perlroth, 2021). Για τους δημοσιογράφους που ερευνούν υποθέσεις διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος ή κρατικής αυθαιρεσίας, η ψηφιακή υγιεινή δεν αποτελεί απλώς τεχνική δεξιότητα, αλλά βασική προϋπόθεση προστασίας των πηγών, των δεδομένων και της ίδιας της ερευνητικής διαδικασίας. Παράλληλα, η ανάπτυξη διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας (CBIJ) έχει ενισχύσει τη συλλογική ασφάλεια, καθώς η κατανομή της πληροφορίας σε πολλαπλούς κόμβους μειώνει την ευπάθεια μεμονωμένων δημοσιογράφων ή ομάδων σε ψηφιακές επιθέσεις.

¹⁵ Στο πεδίο της ψηφιακής ασφάλειας, η έννοια της **digital hygiene** αναφέρεται στο σύνολο των βασικών και επαναλαμβανόμενων πρακτικών που μειώνουν την έκθεση των δημοσιογράφων σε κυβερνοαπειλές, όπως η χρήση μοναδικών και ισχυρών κωδικών πρόσβασης, η ενεργοποίηση ελέγχου ταυτότητας δύο παραγόντων, η χρήση password manager, η κρυπτογράφηση συσκευών και επικοινωνιών, καθώς και η τακτική ενημέρωση λογισμικού.

Η Perlroth (2021), αναλύοντας την παγκόσμια αγορά κυβερνοόπλων και τα λεγόμενα **zero-day exploits** (τεχνικές εκμετάλλευσης άγνωστων ή μη διορθωμένων κενών ασφαλείας σε λογισμικό, εφαρμογές ή συσκευές), δείχνει ότι οι ψηφιακές ευπάθειες μπορούν να μετατραπούν σε εργαλεία κατασκοπείας και πολιτικής ισχύος, γεγονός που καθιστά τους δημοσιογράφους ιδιαίτερα ευάλωτους σε στοχευμένη παρακολούθηση. Αντίστοιχα, οργανισμοί όπως το CPJ και το GIJN προτείνουν πρακτικές όπως ο έλεγχος ταυτότητας δύο παραγόντων, οι μοναδικοί κωδικοί και η ασφαλής διαχείριση λογαριασμών ως βασικά μέτρα περιορισμού του ψηφιακού κινδύνου.

2.4 Προστασία πηγών και εμπιστευτικότητα

Η προστασία των πηγών θεωρείται μία από τις σημαντικότερες επαγγελματικές και δεοντολογικές υποχρεώσεις των δημοσιογράφων. Χωρίς την εγγύηση εμπιστευτικότητας, οι πληροφοριοδότες (whistleblowers) συχνά διστάζουν να αποκαλύψουν πληροφορίες που αφορούν φαινόμενα διαφθοράς ή παράνομες δραστηριότητες.

Η Ευρωπαϊκή νομολογία έχει επανειλημμένα αναγνωρίσει ότι η προστασία των πηγών αποτελεί βασικό στοιχείο της ελευθερίας του Τύπου. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έχει τονίσει ότι η αποκάλυψη δημοσιογραφικών πηγών μπορεί να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα (chilling effect) για τη δημοσιογραφική έρευνα (Goodwin v. United Kingdom, 1996).

Στη σύγχρονη ερευνητική δημοσιογραφία η προστασία των πηγών συνδέεται άμεσα με την ψηφιακή ασφάλεια, καθώς η παρακολούθηση ηλεκτρονικών επικοινωνιών μπορεί να οδηγήσει στην ταυτοποίηση εμπιστευτικών συνεργατών.

2.5 Διεθνείς μηχανισμοί και οργανισμοί προστασίας - Η διασυννοριακή δημοσιογραφία ως στρατηγική ασφάλειας

Η προστασία των δημοσιογράφων αναγνωρίζεται σήμερα ως θεμελιώδης προϋπόθεση για τη διασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης, της πρόσβασης στην πληροφορία και της δημοκρατικής λογοδοσίας. Οι δημοσιογράφοι, ιδίως όσοι ερευνούν υποθέσεις διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος και κατάχρησης εξουσίας, διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στον δημόσιο έλεγχο της εξουσίας και για τον λόγο αυτό, αποτελούν συχνά στόχους βίας, απειλών και εκφοβισμού.

Η ανάγκη προστασίας των δημοσιογράφων έχει οδηγήσει στη δημιουργία διεθνών μηχανισμών παρακολούθησης και υποστήριξης και στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην πρόληψη επιθέσεων κατά δημοσιογράφων και στην καταπολέμηση της ατιμωρησίας (UNESCO, 2012, 2022). Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των SLAPP αγωγών και την ενίσχυση της προστασίας των λειτουργών των μέσων ενημέρωσης (βλ. πίνακα 1 σ. 73-76, για μια προσπάθεια καταγραφής οργανισμών και μηχανισμών, καθώς και των ιστοσελίδων τους στο διαδίκτυο).

Σε διεθνές επίπεδο, η προστασία των δημοσιογράφων θεμελιώνεται στο άρθρο 19 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (United Nations, 1948) και στο άρθρο 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (United Nations, 1966), τα οποία κατοχυρώνουν το δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης, συμπεριλαμβανομένης της αναζήτησης, λήψης και μετάδοσης πληροφοριών χωρίς κρατικές παρεμβάσεις. Η προστασία αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τη δημοσιογραφική δραστηριότητα, καθώς η ανεξάρτητη ενημέρωση αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο κάθε δημοκρατικού πολιτεύματος.

Καθοριστικό ρόλο στην εφαρμογή των παραπάνω αρχών διαδραματίζει η UNESCO, η οποία έχει αναλάβει τον συντονισμό των διεθνών δράσεων για την ασφάλεια των δημοσιογράφων. Το UN Plan of Action on the Safety of Journalists and the Issue of Impunity, που εγκρίθηκε το 2012, αποτελεί το πρώτο ολοκληρωμένο διεθνές πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ κρατών, διεθνών οργανισμών, μέσων ενημέρωσης και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, με στόχο την πρόληψη των επιθέσεων, την ενίσχυση της προστασίας των δημοσιογράφων και την αποτελεσματική διερεύνηση των εγκλημάτων εναντίον τους (UNESCO, 2012). Παράλληλα, η UNESCO δημοσιεύει περιοδικές εκθέσεις σχετικά με τις δολοφονίες δημοσιογράφων, την πρόοδο των κρατών ως προς τη διερεύνησή τους και το επίπεδο ατιμωρησίας, συμβάλλοντας στη διεθνή λογοδοσία και στην ανάπτυξη τεκμηριωμένων δημόσιων πολιτικών (UNESCO, 2022).

Πέραν των διακυβερνητικών οργανισμών, σημαντική συμβολή στην προστασία των δημοσιογράφων έχουν και διεθνείς μη κυβερνητικοί οργανισμοί. Η Committee to Protect Journalists (CPJ) καταγράφει συστηματικά δολοφονίες, φυλακίσεις, απειλές και άλλες μορφές βίας κατά δημοσιογράφων, παρέχοντας αξιόπιστα δεδομένα που αξιοποιούνται τόσο στην επιστημονική έρευνα όσο και στη χάραξη πολιτικών προστασίας (CPJ, 2025). Αντίστοιχα, οι Reporters Without Borders (RSF) παρακολουθούν την κατάσταση της ελευθερίας του Τύπου διεθνώς μέσω του World Press Freedom Index, ο οποίος αξιολογεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο εργάζονται οι δημοσιογράφοι σε περισσότερες από 180 χώρες και αναδεικνύει τις συστημικές αδυναμίες που επηρεάζουν την ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης (RSF, 2025).

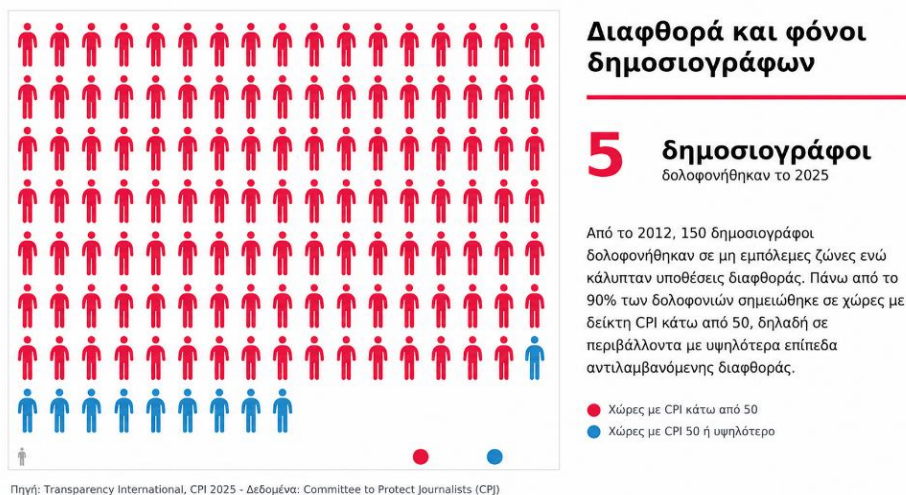
Συνολικά, οι διεθνείς μηχανισμοί προστασίας αποτυπώνουν τη σταδιακή μετάβαση από μια προσέγγιση που επικεντρωνόταν κυρίως στην καταγραφή των επιθέσεων προς ένα ολοκληρωμένο σύστημα πρόληψης, προστασίας και λογοδοσίας. Ωστόσο, παρά τη σημαντική πρόοδο σε επίπεδο διεθνών προτύπων, η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών αυτών εξακολουθεί να εξαρτάται από την ουσιαστική εφαρμογή τους από τα κράτη και τη βούλησή τους να αντιμετωπίσουν την ατιμωρησία των εγκλημάτων κατά δημοσιογράφων (UNESCO, 2022; Posetti et al., 2021).

Η ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών μεταξύ δημοσιογράφων έχει δημιουργήσει νέες μορφές συλλογικής ασφάλειας. Στο πλαίσιο της διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας, η γνώση, τα δεδομένα και η ευθύνη της δημοσίευσης διαμοιράζονται μεταξύ πολλών δημοσιογράφων και οργανισμών. Η πρακτική αυτή μειώνει τον κίνδυνο απομόνωσης ενός ερευνητή και καθιστά δυσκολότερη την παρεμπόδιση μιας έρευνας μέσω απειλών ή πιέσεων προς ένα μόνο άτομο ή μέσο ενημέρωσης. Παράλληλα, διευκολύνει την ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε θέματα ψηφιακής ασφάλειας, επαλήθευσης δεδομένων και προστασίας πηγών. Σε αυτό το πλαίσιο, η συνεργατική και διασυνοριακή δημοσιογραφία (CBIJ) αναδεικνύεται ως κρίσιμος μηχανισμός θεσμικής ανθεκτικότητας, καθώς επιτρέπει τη διαμοίραση κινδύνων, πόρων και τεχνογνωσίας. Η μετάβαση από την ατομική στην συλλογική δημοσιογραφική πρακτική δεν αποτελεί μόνο μεθοδολογική εξέλιξη, αλλά και στρατηγική επιβίωσης σε ένα περιβάλλον αυξανόμενης πολυπλοκότητας και κινδύνου.

Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της σύγχρονης ερευνητικής δημοσιογραφίας είναι ότι η συνεργασία λειτουργεί και ως μηχανισμός προστασίας. Οι συνεργατικές έρευνες δείχνουν ότι η διασυνοριακή δημοσιογραφία δεν αποτελεί μόνο μέθοδο συλλογής πληροφοριών αλλά και μηχανισμό συλλογικής ασφάλειας, ανταλλαγής τεχνογνωσίας και αμοιβαίας υποστήριξης (Sambrook, 2018). Δίκτυα όπως το ICIJ, το GIJN, το OCCRP και άλλα συνεργατικά δημοσιογραφικά σχήματα έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη κοινών προτύπων ασφάλειας και στην ενίσχυση της διεθνούς αλληλεγγύης μεταξύ δημοσιογράφων. Οι συνεργασίες αυτές μεταξύ δημοσιογράφων, οργανισμών και ερευνητικών δικτύων καθιστούν δυσκολότερη την παρεμπόδιση μιας έρευνας μέσω πιέσεων ή απειλών προς ένα μόνο άτομο ή μέσο ενημέρωσης. Δεν λειτουργούν μόνο ως εργαλεία παραγωγής

δημοσιογραφικού έργου αλλά και ως μηχανισμοί προστασίας απέναντι σε απειλές που συχνά υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα.

Η λογική του «kill the journalist, not the story» που υιοθέτησαν οργανισμοί όπως το Organized Crime and Corruption Reporting Project και το International Consortium of Investigative Journalists, βασίζεται στην ιδέα ότι όταν μια έρευνα μοιράζεται σε δεκάδες δημοσιογράφους και οργανισμούς, η φήμισή της καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη (Hamilton, 2016).



CPI = Corruption Perceptions Index = Δείκτης Αντίληψης της Διαφθοράς

Διεθνείς Μηχανισμοί και Οργανισμοί Προστασίας Δημοσιογράφων

Πίνακας 1: Συνοπτική απεικόνιση διεθνών μηχανισμών, περιφερειακών οργανισμών και βασικών νομικών κειμένων για την προστασία της ασφάλειας των δημοσιογράφων.

Κατηγορία	Οργανισμός / Μηχανισμός	Ρόλος / Αρμοδιότητα
A. Μηχανισμοί Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)		
ΟΗΕ / UNESCO	UNESCO	Συντονισμός UN Plan of Action· Observatory δολοφονηθέντων δημοσιογράφων· εκπαίδευση δικαστικών και σωμάτων ασφαλείας
ΟΗΕ	OHCHR	Τεχνική συνδρομή για εθνικούς μηχανισμούς προστασίας
ΟΗΕ	Συμβούλιο Ανθρωπ. Δικαιωμάτων	Έκδοση ψηφισμάτων για ασφάλεια δημοσιογράφων και καταπολέμηση ατιμωρησίας
ΟΗΕ	Ειδικός Εισηγητής ΟΗΕ	Παρακολούθηση παραβιάσεων· κοινές δηλώσεις για την ελευθερία έκφρασης
ΟΗΕ	Συμβούλιο Ασφαλείας ΟΗΕ (UNSC)	Προστασία δημοσιογράφων σε ένοπλες συγκρούσεις
ΟΗΕ / UNESCO	IPDC (Διακυβερνητικό Πρόγρ. Ανάπτυξης Επικοινωνίας)	Χρηματοδότηση πρωτοβουλιών ελευθερίας τύπου·

Κατηγορία	Οργανισμός / Μηχανισμός	Ρόλος / Αρμοδιότητα
OHE	Global Media Defence Fund (UNESCO)	Νομική και οικονομική βοήθεια σε δημοσιογράφους που απειλούνται
OHE	Διεθνής Ημέρα κατά Ατιμωρησίας	Ευαισθητοποίηση διεθνούς κοινής γνώμης· κινητοποίηση κρατών
Β. Διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)		
Διεθν. ΜΚΟ	RSF (Reporters Without Borders / Reporters sans frontières)	Ετήσιος Παγκόσμιος Δείκτης Ελευθερίας Τύπου· καταγγελία παραβιάσεων
Διεθν. ΜΚΟ	CPJ (Committee to Protect Journalists)	Τεκμηρίωση επιθέσεων· Global Impunity Index· νομική και επείγουσα βοήθεια
Διεθν. ΜΚΟ	IFJ International Federation of Journal.	Εκπροσώπηση εργαζομένων στα ΜΜΕ· εργασιακά δικαιώματα· πρότυπα ασφαλείας
Διεθν. ΜΚΟ	IPI (International Press Institute)	Παρακολούθηση ελευθερίας τύπου· Διακήρυξη προστασίας δημοσιογράφων
Διεθν. ΜΚΟ	INSI (International News Safety Instit.)	Εκπαίδευση ασφαλείας· πρότυπα για ανταποκριτές και ελεύθερους δημοσιογράφους
Διεθν. ΜΚΟ	IFEX (International Freedom of Expression Exchange)	Παγκόσμιο δίκτυο 70+ ΜΚΟ· παρακολούθηση παραβιάσεων ελευθερίας έκφρασης

Κατηγορία	Οργανισμός / Μηχανισμός	Ρόλος / Αρμοδιότητα
Διεθν. ΜΚΟ	Free Press Unlimited	Υποστήριξη ανεξάρτητων ΜΜΕ σε περιοχές κρίσης· συνεργασία με CPJ
Διεθν. ΜΚΟ	ACOS Alliance (A Culture of Safety)	Πρότυπα ασφαλείας για ελεύθερους δημοσιογράφους· 90+ μέλη
Γ. Περιφερειακοί Μηχανισμοί		
Ευρώπη	Συμβούλιο της Ευρώπης	Ψήφισμα Επιτροπής Υπουργών (2014)· Πλατφόρμα παρακολούθησης παραβιάσεων ελευθερίας τύπου
»	ΕΔΔΑ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων	Δικαστική προστασία μέσω άρθρου 10 ΕΣΔΑ (ελευθερία έκφρασης)
»	ΟΑΣΕ (OSCE) – Εκπρόσωπος Ελευθερίας ΜΜΕ	Παρακολούθηση και αναφορά παραβιάσεων ελευθερίας τύπου στα 57 κράτη-μέλη
Ευρώπη	Ευρωπαϊκή Ένωση	Νομοθεσία κατά καταχρηστικών αγωγών (anti-SLAPP)· Ευρωπαϊκή Πράξη Ελευθερίας ΜΜΕ
Αμερική	OAS / IACHR – Ειδικός Εισηγητής	Προστασία δημοσιογράφων στην Αμερική· καταγγελίες αυτοκτονιών κράτους
Διεθν. δίκαιο	ICCPR – Άρθρο 19	Διεθνής εγγύηση ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησης

Κατηγορία	Οργανισμός / Μηχανισμός	Ρόλος / Αρμοδιότητα
Διεθν. δίκαιο	Σύμβαση Παλέρμο	Νομικό πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας κατά οργανωμ. εγκλήματος (για εγκλήματα κατά δημοσιογράφων)
Agenda 2030	SDG 16.10.1	Μέτρηση της ασφάλειας δημοσιογράφων ως δείκτης βιώσιμης ανάπτυξης
Νομική παρεμπόδιση	Anti-SLAPP / SLAPPs	Καταχρηστικές αγωγές κατά δημοσιογράφων και ΜΜΕ· χρήση ως εργαλείο εκφοβισμού

Πηγές: UNESCO (2022)· OHCHR (2024)· CPJ (2024)· RSF (2024)· IFJ· IPI· Council of Europe· OSCE· OAS· UN Plan of Action on the Safety of Journalists (2012)

Μηχανισμοί ΟΗΕ

Το πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών θέτει τις βασικές διεθνείς αρχές προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης και της ασφάλειας των δημοσιογράφων, πάνω στις οποίες στηρίχθηκαν οι μεταγενέστερες ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες.

- OHCHR → <https://www.ohchr.org/en/topic/safety-journalists>
- UNESCO Safety of Journalists → <https://www.unesco.org/en/safety-journalists>
- UNESCO Observatory (δολοφονίες) → <https://en.unesco.org/themes/safety-journalists/observatory>
- UN Special Rapporteur (ελευθερία έκφρ.) → <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-freedom-of-expression>
- IPDC → <https://www.unesco.org/en/ipdc>
- Global Media Defence Fund → <https://www.unesco.org/en/global-media-defence-fund>

- UN Plan of Action (PDF 2012)→

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000215709>

Διεθνείς MKO

- RSF → <https://rsf.org/en> RSF Press Freedom Index → <https://rsf.org/en/index>
- CPJ Impunity Index → <https://cpj.org/reports/2024/10/cpj-2024-global-impunity-index/> CPJ → <https://cpj.org>
- IFJ → <https://www.ifj.org>
- IPI → <https://ipi.media>
- INSI → <https://www.newssafety.com>
- IFEX → <https://ifex.org>
- Free Press Unlimited → <https://www.freepressunlimited.org>
- ACOS Alliance → <https://www.acosalliance.org>

Περιφερειακοί

- Συμβούλιο Ευρώπης (πλατφόρμα παρακολούθησης) → <https://www.coe.int/en/web/media-freedom>
- ΕΔΔΑ / ECHR → <https://www.echr.coe.int>
- OSCE (Εκπρόσωπος MME) → <https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media>
- OAS / IACHR (ελευθ. έκφρ.) → <https://www.oas.org/en/iachr/expression/>
- EE Anti-SLAPP → https://commission.europa.eu/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/judgments-civil-and-commercial-matters/anti-slapp_en

Ελληνικοί Μηχανισμοί και Οργανισμοί Προστασίας Δημοσιογράφων

Η προστασία της δημοσιογραφικής εργασίας δεν εξαρτάται μόνο από διεθνείς οργανισμούς και υπερεθνικά πλαίσια, αλλά και από τους εθνικούς φορείς, τις επαγγελματικές ενώσεις, τις ανεξάρτητες αρχές και τους μηχανισμούς παρακολούθησης που λειτουργούν στο εσωτερικό κάθε χώρας. Στην ελληνική περίπτωση, οι μηχανισμοί αυτοί αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, καθώς η συζήτηση για την ασφάλεια των δημοσιογράφων συνδέεται με ζητήματα φυσικής προστασίας, νομικής υποστήριξης, προστασίας πηγών, αντιμετώπισης των SLAPPs, αστυνομικής βίας, παρακολούθησεων και ατιμωρησίας. Στο πλαίσιο αυτό, ο ακόλουθος πίνακας αναφέρει συνοπτικά βασικούς ελληνικούς μηχανισμούς, οργανισμούς και φορείς που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την προστασία των δημοσιογράφων και την υπεράσπιση της ελευθερίας του Τύπου.

A. Κρατικοί φορείς / Ανεξάρτητες αρχές

-ΕΣΡ → esr.gr -Συνήγορος του Πολίτη → synigoros.gr

-ΓΤΕΕ (Εθνικό Σχέδιο Δράσης 84 δράσεων, Ιούλιος 2026) → media.gov.gr

-ΑΔΑΕ (κρίσιμο μετά Predatorgate) → adae.gr

B. Επαγγελματικές ενώσεις

-ΠΟΕΣΥ (+ Παρατηρητήριο SLAPPs) → poesy.gr -ΕΣΗΕΑ → esiea.gr

-ΕΣΗΕΜΘ → esiemth.gr

-ΕΣΠΗΤ, ΕΣΗΕΠΗΝ, ΕΣΗΕΘΣτΕ (Ενώσεις συντακτών σε διάφορες περιοχές)

Γ. Ανεξάρτητα μέσα / Think tanks

iMEdD → imedd.org Check4Facts → check4facts.gr

Inside Story → insidestory.gr Vouliwatch → vouliwatch.gr

Reporters United → reportersunited.gr

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί εξειδικευμένες πρωτοβουλίες που επικεντρώνονται όχι μόνο στην καταγραφή των παραβιάσεων αλλά και στην πρόληψη των κινδύνων μέσω της εκπαίδευσης και της ανάπτυξης εργαλείων ασφάλειας. Στο ελληνικό πλαίσιο, μια από τις πιο σημαντικές θεσμικές πρωτοβουλίες για την εκπαίδευση και την προστασία των δημοσιογράφων, είναι η ίδρυση του Διεθνούς Κέντρου Εκπαίδευσης για την Ασφάλεια Δημοσιογράφων και Επαγγελματιών ΜΜΕ (International Training Center for the Safety of Journalists and Media Professionals - **ICSJ**) το 2023 στη Θεσσαλονίκη¹⁶, μέσα από Μνημόνιο Συνεργασίας οκτώ φορέων. Το κέντρο λειτουργεί στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, υπό την ευθύνη του Εργαστηρίου Ειρηνευτικής Δημοσιογραφίας του Τμήματος Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ και με επιστημονικά υπεύθυνο τον καθηγητή Νίκο Παναγιώτου (ΓΓΕΕ, 2023), στο πλαίσιο ενός ευρύτερου ακαδημαϊκού και θεσμικού οικοσυστήματος που συνδέει τη δημοσιογραφική εκπαίδευση με την ασφάλεια των επαγγελματιών των ΜΜΕ. Στο πλαίσιο αυτό, η συμβολή του Χρήστου Φραγκονικολόπουλου, Κοσμήτορα της Σχολής Κοινωνικών και Οικονομικών Επιστημών, είναι σημαντική για τη θεωρητική σύνδεση της ασφάλειας των δημοσιογράφων με τη δημοκρατική λογοδοσία, τη δημόσια διπλωματία και την ειρηνευτική δημοσιογραφία. Η συμβολή αυτή εντάσσεται σε ένα ευρύτερο επιστημονικό έργο που αφορά τη σχέση ΜΜΕ, διεθνών σχέσεων, δημόσιας σφαίρας και δημοκρατικής επικοινωνίας.

Το ICSJ εμφανίζεται ως βασικός φορέας εκπαίδευσης, έρευνας και θεσμικής υποστήριξης για ζητήματα ασφάλειας των δημοσιογράφων, καθώς αναπτύσσει δράσεις που αφορούν τόσο την κάλυψη κρίσεων και πολεμικών/υψηλού κινδύνου περιβαλλόντων όσο και τις καθημερινές απειλές που αντιμετωπίζουν οι επαγγελματίες των ΜΜΕ, όπως η φυσική, νομική, οικονομική και ψηφιακή ασφάλεια. Αναφέρεται επίσης και ως επίσημος συνεργάτης του ΟΑΣΕ για την περίοδο 2025–2026, γεγονός που ενισχύει τη σύνδεση της ελληνικής θεσμικής πολιτικής με ευρωπαϊκές και διεθνείς πρωτοβουλίες προστασίας της ελευθερίας του Τύπου (ΓΓΕΕ, 2026α, Greek News Agenda, 2026).

Το κέντρο έχει διττή αποστολή, εκπαιδευτική και ερευνητική. Αξιοποιώντας το υλικό και τα εργαλεία της ακαδημαϊκής κοινότητας, παρέχει εξειδικευμένη κατάρτιση σε

¹⁶ Βλ. <https://www.ses.auth.gr/news/διεθνές-κέντρο-για-την-ασφάλεια-των-δ/>

δημοσιογράφους και επαγγελματίες των ΜΜΕ, κατευθυντήριες οδηγίες και πρακτικά εργαλεία για τη φυσική, ψηφιακή και ψυχολογική προστασία των δημοσιογράφων, αντανakλώντας τη σύγχρονη αντίληψη ότι η ασφάλεια των λειτουργών του Τύπου απαιτεί πολυδιάστατη προσέγγιση (ICSJ, 2025). Παράλληλα διεξάγει εκτεταμένη έρευνα σε θέματα ασφάλειας δημοσιογράφων σε εμπόλεμες ζώνες και κρίσεις, καθώς και σε απειλές όπως ζητήματα φυσικής, νομικής, οικονομικής ασφάλειας, ελευθερίας έκφρασης και κυβερνοασφάλειας. Επιπλέον, στοχεύει στην ανάπτυξη εργαλείων υποστήριξης και ενός δικτύου αλληλεγγύης για δημοσιογράφους που εργάζονται σε εμπόλεμες ζώνες και κρίσεις. Ανάμεσα στις δράσεις του περιλαμβάνονται σεμινάρια, συμβουλευτικές υπηρεσίες, καθώς και η συλλογή και διάθεση απαραίτητου υλικού σε δημοσιογράφους που καλύπτουν συγκρούσεις και κρίσεις, όπως και παροχή ψυχολογικής υποστήριξης πριν και μετά την κάλυψη τραυματικών γεγονότων.

Συνταγματικό / νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, η προστασία της δημοσιογραφικής λειτουργίας θεμελιώνεται καταρχάς στο συνταγματικό πλαίσιο. Το **άρθρο 14 του Συντάγματος** κατοχυρώνει την ελευθερία της έκφρασης και του Τύπου, ορίζοντας ότι ο Τύπος είναι ελεύθερος και ότι η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται (Σύνταγμα της Ελλάδος, άρθρο 14). Παράλληλα, το άρθρο 15 ρυθμίζει ειδικά τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση, οι οποίες υπάγονται στον έλεγχο του κράτους μέσω του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης ως ανεξάρτητης αρχής, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την αντικειμενική και ισότιμη μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων (Σύνταγμα της Ελλάδος, άρθρο 15).

Ιδιαίτερη σημασία για τη δημοσιογραφική έρευνα έχει και το άρθρο 19, το οποίο κατοχυρώνει το απόρρητο της επικοινωνίας, στοιχείο κρίσιμο για την προστασία των δημοσιογραφικών πηγών και για την αντιμετώπιση πρακτικών παρακολούθησης ή υποκλοπών (Σύνταγμα της Ελλάδος, άρθρο 19). Σε νομοθετικό επίπεδο, ο Ν. 5090/2024 αποτελεί σημαντική εξέλιξη, καθώς με την κατάργηση του άρθρου 362 του Ποινικού Κώδικα αποποινικοποιήθηκε η απλή δυσφήμιση, περιορίζοντας ένα μέρος της ποινικής πίεσης που μπορούσε να ασκηθεί σε δημοσιογράφους μέσω μηνύσεων ή δικαστικών διαδικασιών (Ν. 5090/2024· ΓΓΕΕ, 2026).

Ωστόσο, η ύπαρξη συνταγματικών και νομοθετικών εγγυήσεων δεν αρκεί από μόνη της για την ουσιαστική ασφάλεια των δημοσιογράφων, ιδίως όταν αυτοί ερευνούν υποθέσεις διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος ή πολιτικής διαπλοκής. Για τον λόγο αυτό, το **Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων** - συλλογική εργασία για την προστασία των δημοσιογράφων - αποκτά ιδιαίτερη σημασία: επιχειρεί να μετατρέψει την προστασία των δημοσιογράφων από γενική θεσμική αρχή σε πιο συγκεκριμένη δημόσια πολιτική, μέσα από δράσεις που αφορούν την καταγραφή περιστατικών απειλής ή βίας, την ανάπτυξη μηχανισμών έγκαιρης προειδοποίησης και υποστήριξης, την εκπαίδευση, τη συνεργασία και τη σύνδεση με ευρωπαϊκούς μηχανισμούς. Το Σχέδιο εκπονείται από τη ΓΓΕΕ κατόπιν εισήγησης της Ομάδας Εργασίας Συντονισμού για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων και επιδιώκει την ολιστική αντιμετώπιση απειλών κατά της σωματικής, ψυχολογικής και επαγγελματικής τους ασφάλειας (Ν. 5253/2025, άρθρο 40· ΓΓΕΕ, 2025). Τον Ιούνιο του 2026 παρουσιάστηκε προς διαβούλευση προσχέδιο του Εθνικού Σχεδίου, το οποίο περιλαμβάνει 84 δράσεις οργανωμένες σε οκτώ θεματικούς άξονες. Η δημόσια παρουσίασή του δείχνει ότι η ασφάλεια των δημοσιογράφων αντιμετωπίζεται πλέον όχι μόνο ως επαγγελματικό ζήτημα, αλλά και ως προϋπόθεση για τη λειτουργία της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου (ΓΓΕΕ, 2026 β). Το Σχέδιο, ευθυγραμμισμένο με τους τέσσερις πυλώνες της Σύστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης - Πρόληψη, Προστασία, Δίωξη, Προώθηση- αναπτύσσεται στους εξής θεματικούς άξονες: Φυσική Ασφάλεια & Συνεργασία Αστυνομίας, 2. Ψηφιακή Ασφάλεια & Διαδικτυακές Απειλές, 3. Καταπολέμηση SLAPPs, 4. Εκπαίδευση & Ενδυνάμωση Δημοσιογράφων, 5. Γραμματισμός στα Μέσα & Ευαισθητοποίηση, 6. Έρευνα, Δεδομένα & Παρακολούθηση, 7. Διεθνής Δράση & Διπλωματία, 8. Δημοσιογραφία χωρίς Αποκλεισμούς (ΓΓΕΕ, 2025).

Παρά τη σημαντική πρόοδο που έχει σημειωθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών προστασίας εξακολουθεί να εξαρτάται από την εφαρμογή τους στην πράξη σε εθνικό επίπεδο. Η ύπαρξη θεσμικών εγγυήσεων δεν αρκεί όταν δεν συνοδεύεται από αποτελεσματική διερεύνηση των επιθέσεων κατά δημοσιογράφων, έγκαιρη απονομή δικαιοσύνης και ουσιαστική προστασία των πηγών και της δημοσιογραφικής ανεξαρτησίας. Επομένως, το κρίσιμο ζήτημα δεν είναι μόνο η διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου, αλλά η πρακτική του ενεργοποίηση σε περιπτώσεις πραγματικού κινδύνου.

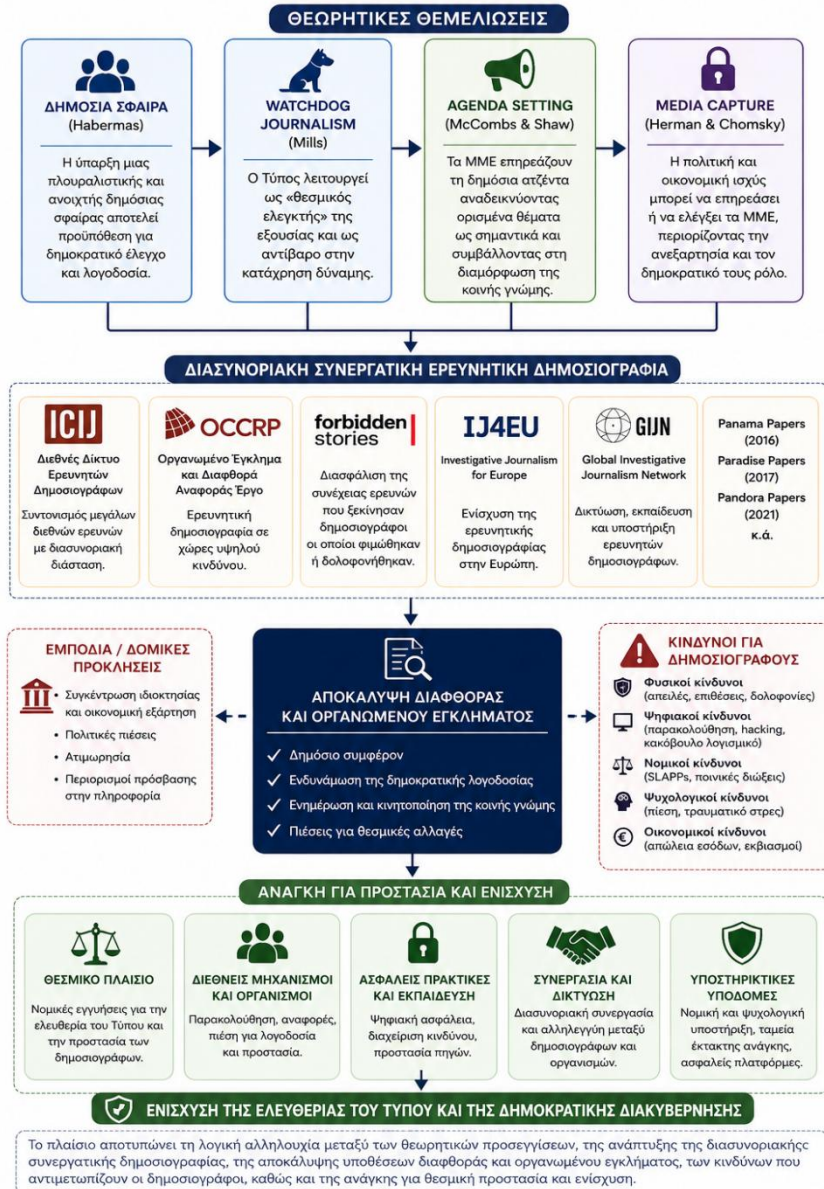
Η παρουσίαση του διεθνούς, ευρωπαϊκού και ελληνικού πλαισίου προστασίας δείχνει ότι η ασφάλεια των δημοσιογράφων, ιδίως όσων ερευνούν υποθέσεις διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος και πολιτικής διαπλοκής, δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται αποσπασματικά, αλλά απαιτεί συνδυασμό νομικής προστασίας, ψηφιακής θωράκισης, θεσμικής λογοδοσίας και επαγγελματικής υποστήριξης. Αποτελεί πολυεπίπεδο ζήτημα, το οποίο περιλαμβάνει νομικές, ψηφιακές, θεσμικές, οικονομικές και επαγγελματικές παραμέτρους. Παρά την ύπαρξη μηχανισμών υποστήριξης, οι απειλές κατά των δημοσιογράφων παραμένουν σύνθετες και συχνά διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος του ρεπορτάζ, το θεσμικό περιβάλλον, το μέσο στο οποίο εργάζονται και το επίπεδο οργάνωσης της δημοσιογραφικής συνεργασίας.

Η ύπαρξη συνταγματικών εγγυήσεων, ειδικών σχεδίων δράσης και εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών αποτελεί σημαντική βάση, αλλά δεν αρκεί από μόνη της. Η ουσιαστική προστασία προϋποθέτει την εφαρμογή των κανόνων στην πράξη, την ταχεία και ανεξάρτητη διερεύνηση των απειλών και επιθέσεων, καθώς και τη διαμόρφωση κουλτούρας μηδενικής ανοχής απέναντι στην παρενόχληση, την παρακολούθηση και τη φήμωση των δημοσιογράφων.

Για τον λόγο αυτό, το επόμενο κεφάλαιο περνά από τη θεωρητική και θεσμική αποτύπωση του ζητήματος, στην εμπειρική διερεύνησή του, παρουσιάζοντας τη μεθοδολογία ανάλυσης των συνεντεύξεων, του διαδικτυακού υλικού και των περιπτώσεων που σχετίζονται με διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία, κινδύνους και ασφάλεια των δημοσιογράφων.

Ήδη έχει προηγηθεί η δημιουργία ενός συνεκτικού πλαισίου κατανόησης του ρόλου των μέσων ενημέρωσης, ως θεσμών διαφάνειας και δημοκρατικής λογοδοσίας απέναντι σε μορφές εγκλήματος που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα και αποκτούν ολοένα μεγαλύτερη τεχνολογική πολυπλοκότητα.

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ



Εικόνα 4

Γ. 1 Ερευνητική προσέγγιση

Η παρούσα εργασία ακολουθεί ποιοτική ερευνητική προσέγγιση, καθώς επιδιώκει να διερευνήσει σε βάθος τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τις πρακτικές δημοσιογράφων και επαγγελματιών που σχετίζονται με τη διασυννοριακή ερευνητική δημοσιογραφία, την αποκάλυψη υποθέσεων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος και την ασφάλεια των δημοσιογράφων. Η ποιοτική μεθοδολογία κρίνεται κατάλληλη για τη μελέτη σύνθετων επαγγελματικών πρακτικών και βιωματικών εμπειριών, οι οποίες δεν μπορούν να αποτυπωθούν επαρκώς με αποκλειστικά ποσοτικά εργαλεία. Αντίθετα, επιτρέπει την ερμηνευτική κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι συμμετέχοντες νοηματοδοτούν το πεδίο της δράσης τους και αντιλαμβάνονται τους κινδύνους που συνδέονται με την ερευνητική δημοσιογραφία (Creswell & Poth, 2018· Denzin & Lincoln, 2018).

Η επιλογή της ποιοτικής μεθοδολογίας συνδέεται με τον χαρακτήρα του αντικειμένου της έρευνας. Η διασυννοριακή ερευνητική δημοσιογραφία δεν αποτελεί απλώς τεχνική παραγωγής δημοσιογραφικού περιεχομένου, αλλά ένα σύνθετο πεδίο συνεργασίας, επαγγελματικής κουλτούρας, διαχείρισης κινδύνου, προστασίας πηγών, ψηφιακής ασφάλειας και θεσμικής υποστήριξης. Επομένως, στόχος της έρευνας δεν είναι η στατιστική μέτρηση της συχνότητας συγκεκριμένων φαινομένων, αλλά η εις βάθος κατανόηση των εμπειριών, των πρακτικών και των νοημάτων που αποδίδουν οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι και οι εκπρόσωποι δημοσιογραφικών οργανισμών στη διασυννοριακή συνεργασία και στην ασφάλεια της δημοσιογραφικής εργασίας.

Γ. 2 Ερευνητικός σχεδιασμός

Η εργασία οργανώνεται ως ποιοτική μελέτη περίπτωσης με στοιχεία θεματικής ανάλυσης και ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου. Η μελέτη περίπτωσης επιλέγεται ως κατάλληλος ερευνητικός σχεδιασμός, καθώς επιτρέπει την ανάλυση ενός σύγχρονου φαινομένου μέσα στο πραγματικό του κοινωνικό και θεσμικό πλαίσιο (Yin, 2018). Στην παρούσα εργασία, η «περίπτωση» που εξετάζεται είναι η διασυννοριακή ερευνητική

δημοσιογραφία ως πρακτική αποκάλυψης διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος, αλλά και ως πεδίο έκθεσης των δημοσιογράφων σε φυσικούς, ψηφιακούς, νομικούς και επαγγελματικούς κινδύνους.

Ο σχεδιασμός της έρευνας βασίζεται στον συνδυασμό διαφορετικών πηγών δεδομένων, προκειμένου να ενισχυθεί η αξιοπιστία της ανάλυσης και να καταστεί δυνατή η σύγκριση ανάμεσα στις εμπειρίες των συνεντευξιαζόμενων, στον δημόσιο λόγο των δημοσιογραφικών οργανισμών και στις πρακτικές που αναδεικνύονται μέσα από επιλεγμένες περιπτώσεις ερευνητικής δημοσιογραφίας (Flick, 2018). Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την κατανόηση του φαινομένου όχι μόνο ως δημοσιογραφικής πρακτικής, αλλά και ως πεδίου θεσμικών, τεχνολογικών και επαγγελματικών προκλήσεων.

Η συλλογή και ανάλυση του ερευνητικού υλικού βασίστηκε σε δύο βασικούς άξονες: α) ημιδομημένες συνεντεύξεις με δημοσιογράφους και επαγγελματίες του πεδίου και β) ποιοτική ανάλυση δημόσια διαθέσιμου διαδικτυακού και οπτικοακουστικού υλικού. Παράλληλα, αξιοποιήθηκαν επιλεγμένες περιπτώσεις διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας ως υποστηρικτικό υλικό ερμηνείας και σύγκρισης.

Γ. 3 Ερευνητικά ερωτήματα

Η μεθοδολογία της εργασίας οργανώνεται γύρω από το ακόλουθο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα:

Ποιος είναι ο ρόλος της διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας στην αποκάλυψη φαινομένων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος και με ποιους τρόπους οι σχετικές δημοσιογραφικές πρακτικές επηρεάζονται από τους κινδύνους και τα ζητήματα ασφάλειας που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι;

Από το κεντρικό ερώτημα απορρέουν τα εξής επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα:

Πώς συμβάλλουν οι διασυνοριακές και συνεργατικές δημοσιογραφικές έρευνες στην αποκάλυψη δικτύων διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος και θεσμικής διαπλοκής;

Ποιες μορφές κινδύνου —φυσικού, ψηφιακού, νομικού και επαγγελματικού— αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι που ερευνούν τέτοιες υποθέσεις;

Με ποιον τρόπο η προστασία των πηγών, η ψηφιακή ασφάλεια και η αξιολόγηση κινδύνου αναδεικνύονται ως κρίσιμες προϋποθέσεις της σύγχρονης ερευνητικής δημοσιογραφίας;

Σε ποιον βαθμό τα διεθνή δημοσιογραφικά δίκτυα, οι συνεργατικές ομάδες και οι ευρωπαϊκοί θεσμικοί μηχανισμοί λειτουργούν ως μορφές συλλογικής προστασίας των δημοσιογράφων;

Πώς αποτυπώνονται τα ζητήματα ασφάλειας, ατιμωρησίας, θεσμικής ανεπάρκειας και αυτολογοκρισίας στην ελληνική περίπτωση;

Γ.4 Μέθοδοι συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων βασίστηκε σε δύο κύριες μεθόδους: ημιδομημένες συνεντεύξεις και ποιοτική ανάλυση δημόσια διαθέσιμου διαδικτυακού υλικού. Ο συνδυασμός αυτών των μεθόδων επιτρέπει τη σύνδεση της εμπειρικής μαρτυρίας των επαγγελματιών με τον δημόσιο λόγο και την αυτοπαρουσίαση των δημοσιογραφικών οργανισμών.

Γ.4.1 Ημιδομημένες συνεντεύξεις

Το πρωτογενές υλικό της έρευνας αποτελείται από έξι ημιδομημένες συνεντεύξεις με δημοσιογράφους και επαγγελματίες που σχετίζονται με την ερευνητική δημοσιογραφία, τη διασυννοριακή συνεργασία και θεσμικούς μηχανισμούς προστασίας των δημοσιογράφων. Η ημιδομημένη συνέντευξη επιλέχθηκε επειδή προσφέρει ευελιξία και επιτρέπει στον ερευνητή να ακολουθήσει έναν βασικό οδηγό ερωτήσεων, αφήνοντας ταυτόχρονα χώρο στους συμμετέχοντες να αναπτύξουν ελεύθερα τις εμπειρίες και τις απόψεις τους (Kvale & Brinkmann, 2015· Rubin & Rubin, 2012).

Η επιλογή του δείγματος έγινε με σκόπιμη δειγματοληψία, καθώς επιδιώχθηκε η συμμετοχή προσώπων με άμεση γνώση και εμπειρία των θεμάτων που εξετάζει η εργασία (Patton, 2015). Αρχικά πραγματοποιήθηκε αναζήτηση δημοσιογράφων, ερευνητικών

οργανισμών και επαγγελματιών που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας, της προστασίας των δημοσιογράφων και της δημοσιογραφικής ασφάλειας. Στη συνέχεια, εστάλησαν ηλεκτρονικά μηνύματα σε οργανισμούς και μεμονωμένους επαγγελματίες, μέσω επαγγελματικών δικτύων και δημόσια διαθέσιμων στοιχείων επικοινωνίας. Στα μηνύματα γινόταν αναφορά στο θέμα και στον σκοπό της έρευνας, καθώς και στη διαβεβαίωση τήρησης ανωνυμίας και εχεμύθειας όπου αυτό ζητούνταν ή κρινόταν απαραίτητο. Σε όσους συμφώνησαν να συμμετάσχουν, εστάλησαν πριν τη συνέντευξη τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα, αλλά στην πορεία οι ερωτήσεις κύλησαν πιο ελεύθερα, προσαρμοσμένες στη κάθε περίπτωση

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά μέσω Zoom. Μετά την ολοκλήρωσή τους, το ηχητικό υλικό απομαγνητοφωνήθηκε με τη βοήθεια του εργαλείου TurboScribe. Τα παραχθέντα κείμενα ελέγχθηκαν στη συνέχεια ως προς τη νοηματική τους ακρίβεια, καθώς οι αυτόματες απομαγνητοφωνήσεις ενδέχεται να περιλαμβάνουν λάθη, παραλείψεις ή ανακρίβειες. Για τον λόγο αυτό, οι απομαγνητοφωνήσεις αξιοποιήθηκαν κυρίως ως βοηθητικό υλικό για τη θεματική ανάλυση και όχι ως πλήρως αυτούσια πρακτικά των συνεντεύξεων.

Λόγω των περιορισμών της αυτόματης μεταγραφής, η ανάλυση βασίστηκε κυρίως στον εντοπισμό θεματικών μοτίβων και όχι σε εκτεταμένη χρήση αυτούσιων αποσπασμάτων. Τα απομαγνητοφωνημένα κείμενα ελέγχθηκαν ως προς το νόημα και χρησιμοποιήθηκαν κυρίως για θεματική ανάλυση. Χρησιμοποιήθηκαν κεφαλαία γράμματα ως κωδικοί ονομασίας, για να προστατευθεί η ταυτότητα των συμμετεχόντων. Άμεσες παραθέσεις από τις συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται μόνο όπου το νόημα είναι σαφές και έχει προηγηθεί έλεγχος της απομαγνητοφώνησης.

Το δείγμα περιλαμβάνει δημοσιογράφους και στελέχη και ή συνεργάτες οργανισμών που καλύπτουν διαφορετικές πτυχές του ερευνητικού πεδίου: διεθνή διασυνοριακά δίκτυα, ερευνητικά δημοσιογραφικά projects, δικαστικό και αστυνομικό ρεπορτάζ, φωτορεπορτάζ, ανεξάρτητη ελληνική δημοσιογραφία και ευρωπαϊκούς θεσμικούς μηχανισμούς προστασίας. Έγινε προσπάθεια για εξασφάλιση περισσότερων συνεντεύξεων, αλλά υπήρχαν πολλοί που είτε δεν απάντησαν, είτε δεν ευκαιρούσαν. Για λόγους οργάνωσης της ανάλυσης, οι συνεντεύξεις κωδικοποιούνται ως εξής;

Πίνακας 2 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

A/A	Κωδικός	Ιδιότητα / πεδίο εμπειρίας	Κύρια συμβολή στην έρευνα
		συμμετέχοντα	
1	R	Δημοσιογράφος με εμπειρία σε Forbidden Stories και διεθνή συνεργατικά projects	Διασυνοριακή συνεργασία, Pegasus, συλλογική προστασία, πρωτόκολλα ασφάλειας
2	Z	Δημοσιογράφος της OCCRP	Τοπική γνώση, data tools, νομικός έλεγχος, οργανωτική υποδομή διεθνών ερευνών
3	A	Εκπρόσωπος της European Federation of Journalists	Risk assessment, θεσμική προστασία, MFRR, SLAPPs, ευρωπαϊκή διάσταση ασφάλειας
4	K	Δημοσιογράφος δικαστικού/αστυνομικού ρεπορτάζ	Οργανωμένο έγκλημα, πηγές, διασταύρωση, SLAPPs, θεσμικό πλαίσιο
5	L	Φωτορεπόρτερ	Αστυνομική βία, φωτορεπορτάζ, ατιμωρησία, εργασιακή επισφάλεια
6	E	Δημοσιογράφος ανεξάρτητου ελληνικού μέσου	Οικονομική ανεξαρτησία, αυτολογοκρισία, συνδρομητικό μοντέλο, προστασία πηγών

Γ.4.2 Ανάλυση διαδικτυακού οπτικοακουστικού υλικού

Συμπληρωματικά προς τις συνεντεύξεις, η εργασία αξιοποιεί ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και λόγου σε δημόσια διαθέσιμο διαδικτυακό οπτικοακουστικό υλικό από αναγνωρισμένα ελληνικά και διεθνή δημοσιογραφικά δίκτυα, κυρίως ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες και οι οργανισμοί κατασκευάζουν νοηματικά έννοιες όπως «ασφάλεια», «κίνδυνος», «συνεργασία», «προστασία πηγών», «ανεξαρτησία» και «λογοδοσία». Η ανάλυση αυτού του υλικού επιτρέπει τη σύγκριση ανάμεσα στις εμπειρίες των συνεντευξιαζόμενων και στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι οργανισμοί παρουσιάζουν

δημόσια τη δράση τους. Η κριτική ανάλυση λόγου βοηθά την κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στη γλώσσα, την εξουσία και τις κοινωνικές πρακτικές (Fairclough, 1995). Στην παρούσα εργασία δεν εφαρμόζεται ως πλήρης γλωσσολογική ανάλυση, αλλά ως ερμηνευτικό εργαλείο που βοηθά να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο οι δημοσιογράφοι και οι οργανισμοί νοηματοδοτούν τους κινδύνους και τις μορφές προστασίας.

Το υλικό μπορεί να προέρχεται από επίσημες ιστοσελίδες ή επίσημα κανάλια οργανισμών όπως OCCRP, ICIJ, Forbidden Stories, GIJN, BIRN, inside story και Reporters United. Η επιλογή των βίντεο δεν γίνεται τυχαία, αλλά με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Ειδικότερα, επιλέχθηκαν βίντεο και δημόσιες διαδικτυακές παρεμβάσεις που: α) να προέρχονται από αναγνωρισμένους δημοσιογραφικούς οργανισμούς ή ερευνητικά δίκτυα, β) να σχετίζονται άμεσα με τη διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία, το οργανωμένο έγκλημα, τη διαφθορά, την ασφάλεια των δημοσιογράφων, την προστασία πηγών ή ψηφιακές απειλές, γ) να είναι δημόσια διαθέσιμα και δ) να παρέχουν υλικό συναφές με τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας.

Η επιλογή του οπτικοακουστικού υλικού έγινε με συγκεκριμένα κριτήρια. Ειδικότερα, επιλέχθηκαν βίντεο και δημόσιες διαδικτυακές παρεμβάσεις που: α) προέρχονται από αναγνωρισμένους δημοσιογραφικούς οργανισμούς ή ερευνητικά δίκτυα, β) σχετίζονται άμεσα με τη διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία, το οργανωμένο έγκλημα, τη διαφθορά, την ασφάλεια των δημοσιογράφων ή την προστασία πηγών και τη ψηφιακή ασφάλεια, γ) είναι δημόσια διαθέσιμα και δ) παρέχουν υλικό συναφές με τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας.

Τα βίντεο δεν αναλύονται ποσοτικά, αλλά με ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και λόγου, ώστε να εντοπιστούν οι βασικές θεματικές, οι αφηγήσεις και οι πρακτικές που προβάλλονται από τους ίδιους τους οργανισμούς. Η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου επιτρέπει τη συστηματική ερμηνεία κειμενικών και οπτικοακουστικών δεδομένων με βάση προκαθορισμένες αλλά και αναδυόμενες κατηγορίες (Krippendorff, 2019· Schreier, 2012).

Η αξιοποίηση του υλικού αυτού ενίσχυσε τη δυνατότητα σύγκρισης ανάμεσα στις προσωπικές μαρτυρίες των συνεντευξιζόμενων και στον δημόσιο λόγο των δημοσιογραφικών οργανισμών. Παράλληλα, επέτρεψε την καλύτερη κατανόηση του

τρόπου με τον οποίο οι έννοιες της ασφάλειας, της λογοδοσίας, της συνεργασίας και της προστασίας των δημοσιογράφων αναπαρίστανται στον δημόσιο χώρο. Για τον λόγο αυτό, η ανάλυση διαδικτυακού και οπτικοακουστικού υλικού λειτουργεί συμπληρωματικά προς τις συνεντεύξεις και συμβάλλει στην ενίσχυση της ερμηνευτικής εγκυρότητας της έρευνας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Επιλεγμένο διαδικτυακό και οπτικοακουστικό υλικό

Κωδικός	Βίντεο / Πηγή	Ερευνητική χρησιμότητα
V1	How ICIJ made the Pandora Papers a reality (YouTube)	Δείχνει πώς οργανώνεται μια μεγάλη διασυνοριακή έρευνα, με συνεργασίες, δεδομένα, συντονισμό και διεθνή δημοσίευση. Το ICIJ παρουσιάζει τα Pandora Papers ως μία από τις μεγαλύτερες δημοσιογραφικές συνεργασίες.
V2	THE PEGASUS PROJECT Global democracy under cyberattack – Forbidden Stories	Αφορά: ψηφιακή ασφάλεια, spyware, παρακολούθηση δημοσιογράφων, προστασία πηγών. Το Pegasus Project συντόνισε περισσότερους από 80 δημοσιογράφους από 17 οργανισμούς (YouTube).
V3	The Pegasus Project: a worldwide collaboration to counter a global crime – Forbidden Stories	Συμπληρωματικό V2, με έμφαση στη συνεργατική λογική: διεθνής ομάδα, κοινή έρευνα, προστασία και δημοσίευση (YouTube)
V4	#GIJC21 – Workshop: Protecting Your Sources – GIJN (YouTube)	Ταιριάζει στην ενότητα για προστασία πηγών, ψηφιακή ασφάλεια, ασφαλή επικοινωνία και ευθύνη του δημοσιογράφου απέναντι στην πηγή. Η GIJN το παρουσιάζει ως workshop για ασφάλεια δημοσιογράφων, πηγών και δεδομένων.
V5	#GIJC21 Workshop: Physical Security – GIJN	Για φυσικούς κινδύνους και risk assessment, ειδικά σε έρευνες υψηλού κινδύνου (YouTube)
V6	Greek phone-hacking scandal: investigative media’s key role	Πολύ χρήσιμο για την ελληνική περίπτωση Predator/υποκλοπών και τον ρόλο των ερευνητικών μέσων στην αποκάλυψη σκανδάλου.

V7	Predator: Νέα στοιχεία από την έρευνα Reporters United, Εφ.Συν., Spiegel, Mediapart, Le Soir, info-n	Πολύ σημαντικό γιατί συνδέει ελληνική υπόθεση, διασυννοριακή συνεργασία και spyware. Φαίνεται ότι αναφέρεται σε συνεργασία Reporters United, Εφ. Συν. και διεθνών μέσων. (YouTube)
----	--	--

Links για τα videos:

<https://www.journalismfestival.com/programme/2022/how-icij-made-the-pandora-papers-a-reality>

<https://www.journalismfestival.com/programme/2022/the-pegasus-project-a-worldwide-collaboration-to-counter-a-global-crime>

<https://www.youtube.com/watch?v=mMxZhdfiN7E>

<https://www.youtube.com/watch?v=tLGkWGfHqeg>

<https://www.youtube.com/watch?v=v4MMhnxMEfQ>

<https://www.youtube.com/watch?v=j7MRg5jdl4>

<https://www.youtube.com/watch?v=3SVmFb9FUv4>

Γ.5 Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιείται με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Η θεματική ανάλυση επιλέχθηκε επειδή επιτρέπει τον εντοπισμό, την οργάνωση και την ερμηνεία επαναλαμβανόμενων μοτίβων μέσα στα ποιοτικά δεδομένα (Braun & Clarke, 2006). Η μέθοδος είναι ιδιαίτερα κατάλληλη για έρευνες που βασίζονται σε συνεντεύξεις και επιδιώκουν να αναδείξουν εμπειρίες, επαγγελματικές πρακτικές και αντιλήψεις των συμμετεχόντων (Braun & Clarke, 2021).

Η διαδικασία της ανάλυσης ακολούθησε τα εξής στάδια: εξοικείωση με το υλικό μέσω επανειλημμένης ανάγνωσης των απομαγνητοφωνήσεων, αρχική κωδικοποίηση των δεδομένων, αναζήτηση επαναλαμβανόμενων θεματικών μοτίβων, αναθεώρηση και

ομαδοποίηση των θεμάτων, σύνδεση των θεμάτων με τα ερευνητικά ερωτήματα, σύνθεση των ευρημάτων με τη θεωρητική συζήτηση της εργασίας.

Οι βασικοί αρχικοί κώδικες που προέκυψαν από το υλικό είναι οι εξής: διασυννοριακή συνεργασία, τοπική γνώση, ψηφιακά εργαλεία, data journalism, προστασία πηγών, φυσικοί κίνδυνοι, ψηφιακές απειλές, spyware, SLAPPs, νομική υποστήριξη, ατιμωρησία, αστυνομική βία, οικονομική ανεξαρτησία, αυτολογοκρισία, editorial independence, risk assessment, συλλογική προστασία και θεσμικοί μηχανισμοί υποστήριξης. Οι κώδικες αυτοί ομαδοποιούνται σε έξι ευρύτερες θεματικές κατηγορίες:

1. η διασυννοριακή συνεργασία ως μηχανισμός αποκάλυψης,
2. η συνεργασία ως μηχανισμός συλλογικής προστασίας,
3. οι φυσικοί, ψηφιακοί, νομικοί και οικονομικοί κίνδυνοι,
4. η προστασία πηγών και η ψηφιακή ασφάλεια,
5. η ελληνική περίπτωση: θεσμικά κενά, ατιμωρησία και αυτολογοκρισία,
6. θεσμικές και πρακτικές προτάσεις για την ασφάλεια των δημοσιογράφων.

Πίνακας 4. Αντιστοίχιση θεματικών αξόνων, κωδίκων και ερευνητικών ερωτημάτων

Θεματικός άξονας	Ενδεικτικοί κώδικες	Σύνδεση με ερευνητικά ερωτήματα
Διασυννοριακή συνεργασία	διεθνή δίκτυα, ανταλλαγή δεδομένων, ταυτόχρονη δημοσίευση, συλλογική έρευνα	EE1 και EE4: ρόλος, πλεονεκτήματα και συλλογική προστασία μέσω διασυννοριακών δικτύων
Κίνδυνοι δημοσιογράφων	φυσική βία, απειλές, SLAPPs, στοχοποίηση, ψυχολογική επιβάρυνση	EE2: μορφές κινδύνου και επιπτώσεις στην επαγγελματική πρακτική
Ψηφιακή ασφάλεια	spyware, παρακολούθηση, προστασία πηγών, ασφαλής επικοινωνία, κυβερνοασφάλεια	EE3: ψηφιακή προστασία, ασφάλεια πηγών και αξιολόγηση κινδύνου
Θεσμικό πλαίσιο	νομικές εγγυήσεις, εφαρμογή, ατιμωρησία, εθνικοί μηχανισμοί προστασίας	EE4 και EE5: θεσμικοί μηχανισμοί, εφαρμογή και εθνικά κενά προστασίας
Ελληνική περίπτωση	Predator, δολοφονίες δημοσιογράφων, θεσμικές πιέσεις, ελευθερία Τύπου	EE5: ασφάλεια, ατιμωρησία, θεσμική ανεπάρκεια και αυτολογοκρισία στην Ελλάδα

Πηγή: Επεξεργασία της συγγραφέως.

Συμπληρωματικά, χρησιμοποιούνται στοιχεία κριτικής ανάλυσης λόγου, κυρίως ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι συμμετέχοντες και οι οργανισμοί κατασκευάζουν νοηματικά έννοιες όπως «ασφάλεια», «κίνδυνος», «συνεργασία», «προστασία πηγών», «ανεξαρτησία» και «λογοδοσία». Η κριτική ανάλυση λόγου επιτρέπει την κατανόηση της

σχέσης ανάμεσα στη γλώσσα, την εξουσία και τις κοινωνικές πρακτικές (Fairclough, 1995). Η εργασία δεν αποσκοπεί σε στατιστική γενίκευση, αλλά σε θεματική και ποιοτική ανάλυση του περιεχομένου, με έμφαση στους βασικούς άξονες λόγου που αφορούν τη διασυνοριακή συνεργασία, τους κινδύνους των δημοσιογράφων, την ψηφιακή ασφάλεια, την προστασία πηγών και το θεσμικό πλαίσιο.

Η ανάλυση ολοκληρώθηκε με συγκριτική σύνθεση των ευρημάτων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις, το οπτικοακουστικό υλικό και τις επιλεγμένες περιπτώσεις. Η σύνθεση αυτή επέτρεψε τη διασταύρωση διαφορετικών τύπων δεδομένων και την ανάδειξη κοινών μοτίβων, διαφοροποιήσεων και επαναλαμβανόμενων θεματικών που σχετίζονται με τη διασυνοριακή συνεργασία, την προστασία των πηγών, την ψηφιακή ασφάλεια και τους κινδύνους της ερευνητικής δημοσιογραφίας.

Στόχος της ανάλυσης ήταν η εις βάθος κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία λειτουργεί ταυτόχρονα ως μηχανισμός αποκάλυψης και ως πεδίο έκθεσης σε κινδύνους. Η σύνδεση των θεματικών ευρημάτων με το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας επέτρεψε την ερμηνεία της δημοσιογραφικής πρακτικής όχι μόνο ως επαγγελματικής διαδικασίας, αλλά και ως δραστηριότητας που συνδέεται με τη δημοκρατική λογοδοσία, την προστασία της ελευθερίας του Τύπου και την ανάγκη θεσμικής θωράκισης των δημοσιογράφων.

Γ.6 Δεοντολογικά ζητήματα

Η έρευνα έλαβε υπόψη βασικές αρχές ερευνητικής δεοντολογίας, όπως η ενημερωμένη συναίνεση, η προστασία προσωπικών δεδομένων, η εμπιστευτικότητα και ο σεβασμός των συμμετεχόντων. Οι συνεντευξιαζόμενοι ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας και για τη χρήση των συνεντεύξεων στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας. Η ηχογράφηση ή βιντεοσκόπηση πραγματοποιήθηκε με τη συναίνεσή τους. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται λόγω του αντικειμένου της έρευνας. Οι συνεντεύξεις αφορούν ζητήματα ασφάλειας, πηγών, απειλών, οργανωμένου εγκλήματος, δικαστικών υποθέσεων και θεσμικών αδυναμιών. Για τον λόγο αυτό, στην τελική παρουσίαση των ευρημάτων αποφεύγεται η δημοσιοποίηση πληροφοριών που θα μπορούσαν να εκθέσουν πηγές, τρίτα πρόσωπα ή ευαίσθητες επαγγελματικές πρακτικές. Όπου κρίνεται απαραίτητο, χρησιμοποιούνται γενικές διατυπώσεις ή κωδικοποίηση των συμμετεχόντων. Η χρήση

δημόσιου διαδικτυακού οπτικοακουστικού υλικού δεν εγείρει τα ίδια ζητήματα εμπιστευτικότητας, καθώς το υλικό είναι ήδη δημοσιευμένο. Ωστόσο, η ανάλυσή του γίνεται με σεβασμό στο περιεχόμενο και στο πλαίσιο παραγωγής του, χωρίς παραποίηση του νοήματος ή αποκοπή αποσπασμάτων από τα συμφραζόμενά τους.

Τέλος, περιορισμό αποτελεί και το γεγονός ότι η έρευνα εξετάζει ένα δυναμικό και διαρκώς μεταβαλλόμενο πεδίο. Οι απειλές κατά των δημοσιογράφων, οι τεχνολογίες παρακολούθησης, οι νομικές πιέσεις και οι θεσμικές αντιδράσεις εξελίσσονται συνεχώς. Συνεπώς, τα ευρήματα της παρούσας εργασίας πρέπει να ιδωθούν ως αποτύπωση μιας συγκεκριμένης χρονικής και ερευνητικής συγκυρίας, η οποία μπορεί να αποτελέσει βάση για περαιτέρω έρευνα στο μέλλον.

Παρά τους παραπάνω περιορισμούς, ο συνδυασμός συνεντεύξεων, ποιοτικής ανάλυσης διαδικτυακού και οπτικοακουστικού υλικού και επιλεγμένων περιπτώσεων ενισχύει την ερμηνευτική πληρότητα της μελέτης. Η διασταύρωση διαφορετικών πηγών δεδομένων επιτρέπει μια πιο σύνθετη κατανόηση του φαινομένου και συμβάλλει στην ανάδειξη της διασυννοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας ως πεδίου δημοκρατικής λογοδοσίας, αλλά και αυξημένης επαγγελματικής έκθεσης σε κινδύνους.

Γ.7 Αξιοπιστία και περιορισμοί της έρευνας

Δεδομένου ότι η έρευνα δεν αποσκοπεί σε ποσοτική γενίκευση, αλλά σε εις βάθος ερμηνευτική κατανόηση του φαινομένου, η αξιοπιστία της δεν αξιολογείται με όρους στατιστικής αντιπροσωπευτικότητας, αλλά με βάση τη συνέπεια της μεθοδολογικής διαδικασίας, τη σαφήνεια των κριτηρίων επιλογής του υλικού και τη διαφάνεια της ανάλυσης (Flick, 2018· Nowell et al., 2017). Η αξιοπιστία και η εγκυρότητά της ενισχύθηκαν μέσω του συνδυασμού πηγών, της συστηματικής κωδικοποίησης και της σύνδεσης των ευρημάτων με το θεωρητικό πλαίσιο. Η σύγκριση των ευρημάτων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις με τον δημόσιο λόγο δημοσιογραφικών οργανισμών και ερευνητικών δικτύων, ενίσχυσε την ερμηνευτική πληρότητα της μελέτης. Με τον τρόπο αυτό, τα δεδομένα δεν αντιμετωπίστηκαν αποσπασματικά, αλλά συνδυάστηκαν προκειμένου να αναδειχθούν κοινά μοτίβα, διαφοροποιήσεις και επαναλαμβανόμενες θεματικές. Η χρήση διαφορετικών τύπων υλικού - συνεντεύξεις, δημόσια βίντεο και χαρακτηριστικές περιπτώσεις - επιτρέπει την πληρέστερη κατανόηση του φαινομένου και

τη διασταύρωση των βασικών θεματικών μοτίβων (Flick, 2018· Nowell et al., 2017). Με αυτόν τον τρόπο, η έρευνα επιδιώκει όχι μόνο την καταγραφή απόψεων, αλλά και την ερμηνεία τους μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό, θεσμικό και επαγγελματικό πλαίσιο.

Τέλος, η αξιοπιστία της μελέτης ενισχύθηκε από τη συνεπή χρήση βιβλιογραφικών πηγών και από τη σύνδεση των εμπειρικών ευρημάτων με τις θεωρητικές έννοιες που αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια (δημόσια σφαίρα, θεωρία της θεματοθέτησης, έννοια του media capture κτλ.) και χρησιμοποιούνται ως ερμηνευτικά εργαλεία για την ανάλυση των δεδομένων. Έτσι, η μεθοδολογική προσέγγιση δεν λειτουργεί ανεξάρτητα από το θεωρητικό πλαίσιο, αλλά το αξιοποιεί για να ερμηνεύσει τη διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία ως πεδίο δημοκρατικής λογοδοσίας, αλλά και αυξημένης επαγγελματικής έκθεσης σε κινδύνους.

Ωστόσο, η έρευνα έχει κάποιους περιορισμούς. Πρώτον, το δείγμα των συνεντεύξεων είναι περιορισμένο και δεν επιτρέπει στατιστική γενίκευση. Δεύτερον, οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν σκόπιμα λόγω της εμπειρίας τους, γεγονός που ενισχύει τη σχετικότητα των δεδομένων αλλά δεν εξασφαλίζει αντιπροσωπευτικότητα. Τρίτον, ορισμένες απομαγνητοφωνήσεις βασίζονται σε αυτόματη μεταγραφή, η οποία ενδέχεται να περιλαμβάνει λάθη. Για τον λόγο αυτό, η ανάλυση βασίζεται κυρίως στο συνολικό νόημα και όχι σε εκτεταμένες αυτούσιες παραθέσεις. Τέταρτον, τα βίντεο των οργανισμών αποτελούν δημόσιο λόγο αυτοπαρουσίασης και επομένως πρέπει να αναλυθούν κριτικά, καθώς ενδέχεται να προβάλλουν επιλεκτικά συγκεκριμένες όψεις της δράσης τους.

Παρά τους περιορισμούς αυτούς, η έρευνα προσφέρει μια ουσιαστική ποιοτική διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο η διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία λειτουργεί ως μηχανισμός αποκάλυψης, αλλά και ως πεδίο κινδύνου και προστασίας. Η συνδυαστική ανάλυση των συνεντεύξεων και του διαδικτυακού υλικού επιτρέπει την ανάδειξη τόσο των επαγγελματικών εμπειριών όσο και των θεσμικών και οργανωτικών πρακτικών που διαμορφώνουν το σύγχρονο περιβάλλον της ερευνητικής δημοσιογραφίας.

Εισαγωγική παρουσίαση του εμπειρικού υλικού

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας, η οποία βασίστηκε σε έξι ημιδομημένες συνεντεύξεις και σε επτά επιλεγμένα τεκμήρια δημόσια διαθέσιμου διαδικτυακού και οπτικοακουστικού υλικού. Οι συμμετέχοντες αντιπροσωπεύουν διαφορετικές όψεις του πεδίου: διεθνή διασυνοριακά δίκτυα, ευρωπαϊκούς μηχανισμούς προστασίας, δικαστικό και αστυνομικό ρεπορτάζ, φωτορεπορτάζ και ανεξάρτητη ελληνική δημοσιογραφία. Το οπτικοακουστικό υλικό αφορά μεγάλα συνεργατικά εγχειρήματα, την προστασία πηγών, τη φυσική και ψηφιακή ασφάλεια και την ελληνική υπόθεση των παρακολουθήσεων.

Η παρουσίαση οργανώνεται με βάση τους θεματικούς άξονες που προέκυψαν από την κωδικοποίηση και όχι ανά συνεντευξιαζόμενο. Με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύονται οι συγκλίσεις, οι διαφοροποιήσεις και οι σχέσεις μεταξύ των επιμέρους εμπειριών. Επειδή μέρος των απομαγνητοφωνήσεων προήλθε από αυτόματη μεταγραφή, η ανάλυση στηρίζεται κυρίως σε νοηματικές αποδόσεις και επαναλαμβανόμενα μοτίβα και όχι σε εκτεταμένες αυτούσιες παραθέσεις. Οι κωδικοί R, Z, A, K, L και E χρησιμοποιούνται σύμφωνα με τον Πίνακα 2 της Μεθοδολογίας.

Οι βασικοί άξονες που αναδύθηκαν είναι: η διασυνοριακή συνεργασία ως μηχανισμός αποκάλυψης, τα πλεονεκτήματα και οι οργανωτικές δυσκολίες των συνεργασιών, η συλλογική προστασία, οι φυσικοί, ψηφιακοί, νομικοί και επαγγελματικοί κίνδυνοι, η προστασία των πηγών, η εκπαίδευση και η αξιολόγηση κινδύνου, καθώς και τα θεσμικά κενά της ελληνικής περίπτωσης. Ο Πίνακας 5 συνοψίζει τη θεματική κωδικοποίηση του συνολικού εμπειρικού υλικού.

Πίνακας 5. Θεματική κωδικοποίηση του εμπειρικού υλικού

Θεματικός Αξονας	Ερευνητικό Ερώτημα	Κωδικοί (Codes)	Ενδεικτικές λέξεις / φράσεις	Συμμετέχοντες
Συνθήκες εργασίας	Πώς περιγράφεται το περιβάλλον εργασίας των δημοσιογράφων;	Επαγγελματική επισφάλεια · Περιορισμοί πρόσβασης, Πίεση χρόνου	«δύσκολες συνθήκες», «χωρίς προστασία», «επισφαλή δουλειά»	Όλοι
Κίνδυνοι & απειλές	Ποιοι κίνδυνοι συνδέονται με την έρευνα διαφθοράς & οργανωμένου εγκλήματος;	Σωματική βία, Απειλές · Νομική πίεση, SLAPPs - Ψηφιακή παρακολούθηση	«απειλές», «φόβος», «αγωγές», «παρακολούθηση»	Όλοι
Αυτολογοκρισία	Πώς επηρεάζει ο φόβος τη δημοσιογραφική πρακτική;	Αυτολογοκρισία, Αποφυγή θεμάτων, Σιωπηλή συμμόρφωση	«δεν τα ακουμπάς», «μαθαίνεις να προσέχεις»	Λ., Ζ.
Θεσμική προστασία	Ποιος είναι ο ρόλος κράτους και θεσμών;	Ατιμωρησία · Έλλειψη λογοδοσίας · Θεσμικά κενά	«δεν τιμωρείται κανείς», «απουσία προστασίας»	Όλοι
Ρόλος ΜΜΕ / εργοδοτών	Πώς στηρίζονται οι δημοσιογράφοι από τα ΜΜΕ;	Ευθύνη εργοδοτών Νομική κάλυψη Ψυχολογική στήριξη	«μένεις μόνος», «καμία κάλυψη»	Λ., Ζ.
Οπτική δημοσιογραφία	Ποιος είναι ο ρόλος της εικόνας στη διαφάνεια;	Φωτογραφία ως τεκμήριο Δημόσια ορατότητα Στοχοποίηση	«ντοκουμέντο» «η εικόνα ενοχλεί»	Λ.
Διεθνή δίκτυα	Πώς συμβάλλουν τα διεθνή συνεργ. σχήματα;	Διασυνοριακή συνεργασία Συλλογική προστασία Διεθνής πίεση	«ασπίδα», «δεν είσαι μόνος»	Ξένοι δημοσιογράφοι
Εκπαίδευση & πρόληψη	Ποια μέτρα ενισχύουν την ασφάλεια;	Safety training · Risk awareness · Digital security	«εκπαίδευση», «πρόληψη»	Όλοι
Δημοκρατικός ρόλος	Τι διακυβεύεται για τη δημοκρατία;	Λογοδοσία, Ελευθερία Τύπου, Δημόσιο συμφέρον	«χωρίς δημοσιογραφία δεν υπάρχει έλεγχος»	Όλοι

Ενδεικτική ανάλυση συνεντεύξεων

Η διασυνοριακή συνεργασία ως μηχανισμός αποκάλυψης

Η βασική ιδέα είναι ότι κανένας δημοσιογράφος δεν μπορεί μόνος του να ερευνήσει αποτελεσματικά διεθνή δίκτυα χρήματος, εταιρειών, offshore σχημάτων, οργανωμένου εγκλήματος ή spyware. Η Ζ. δείχνει την αξία της τοπικής γνώσης και των data tools στην OCCRP, ενώ η Ρ. δείχνει τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας σε projects όπως Pegasus και Forbidden Stories.

Η συνεργασία ως μηχανισμός προστασίας

Εδώ η βασική θέση είναι ότι η διασυνοριακή συνεργασία δεν παράγει μόνο καλύτερη δημοσιογραφία, αλλά προστατεύει. Όταν μια ιστορία μοιράζεται σε πολλά μέσα και χώρες, γίνεται δυσκολότερο να θαφτεί ή να στοχοποιηθεί ένας μόνο δημοσιογράφος. Αυτό φαίνεται έντονα στη Ρ. και συμπληρώνεται από τον C., που μιλά για risk assessment, training, MFRR και ευρωπαϊκούς μηχανισμούς υποστήριξης.

Κίνδυνοι: φυσικοί, ψηφιακοί, νομικοί και οικονομικοί

Οι συνεντεύξεις δείχνουν ότι οι κίνδυνοι δεν είναι μόνο σωματικοί, αλλά και φυσικοί: επιθέσεις, τραυματισμοί, δολοφονίες - ψηφιακοί: spyware, hacking, παρακολούθηση, - νομικοί: SLAPPs, αγωγές, απειλή οικονομικής εξάντλησης, - οικονομικοί/επαγγελματικοί: εξάρτηση από διαφημιζόμενους, χαμηλές αμοιβές, επισφάλεια, - δεοντολογικοί: χειρισμός πηγών, απόκρυψη ταυτότητας, διασταύρωση.

Ο Κ. δίνει την ελληνική εμπειρία του δικαστικού/αστυνομικού ρεπορτάζ, ο Λ. την εμπειρία φυσικής βίας στο πεδίο, η Ε. την οικονομική/θεσμική διάσταση και ο Αδ. τη θεσμική/ευρωπαϊκή.

Προστασία πηγών και ψηφιακή ασφάλεια

Η προστασία πηγών επανέρχεται σχεδόν σε όλες τις συνεντεύξεις. Ο Κ. τη συνδέει με τη δημοσιογραφική ταυτότητα και τη διασταύρωση. Η Ε. προσθέτει ότι ο δημοσιογράφος πρέπει να εξηγεί στην πηγή τι κινδύνους διατρέχει. Η Ζ. και ο Αδ. δείχνουν ότι σε διεθνείς

έρευνες η προστασία πηγών συνδέεται άμεσα με ψηφιακή ασφάλεια, μεταδεδομένα, τηλέφωνα, συναντήσεις και πρωτόκολλα.

Η ελληνική περίπτωση: θεσμικά κενά, ατιμωρησία και αυτολογοκρισία

Ο Κ. μιλά για έλλειψη θεσμικού πλαισίου και SLAPPs. Ο Λ. μιλά για αστυνομική βία και ατιμωρησία. Η Ε. μιλά για αυτολογοκρισία λόγω οικονομικού μοντέλου και εξάρτησης των μέσων.

Θεσμικές και πρακτικές προτάσεις

Τα ευρήματα οδηγούν σε προτάσεις για: risk assessment πριν από έρευνες υψηλού κινδύνου, ψηφιακή εκπαίδευση, νομική υποστήριξη, anti-SLAPP προστασία, μηχανισμούς άμεσης βοήθειας, οικονομική ενίσχυση ανεξάρτητων ερευνών, πρωτόκολλα προστασίας πηγών, συλλογικές διασυννοριακές δημοσιεύσεις.

Ενδεικτική ανάλυση ανά βίντεο

V1 – ICIJ / Pandora Papers

Παράδειγμα οργάνωσης μεγάλης διασυννοριακής έρευνας. Οι βασικοί άξονες ανάλυσης είναι: συνεργασία πολλών δημοσιογράφων, διαχείριση τεράστιου όγκου δεδομένων, συντονισμός διεθνών εταίρων, κοινό χρονοδιάγραμμα δημοσίευσης και δημόσιος αντίκτυπος. Συνδέεται άμεσα με το ερευνητικό ερώτημα για το πώς οι διασυννοριακές συνεργασίες συμβάλλουν στην αποκάλυψη διαφθοράς και οικονομικού εγκλήματος.

V2 και V3 – Forbidden Stories / Pegasus Project

Τα δύο βίντεο για το Pegasus Project αποτελούν παραδείγματα όπου η διασυννοριακή δημοσιογραφία συνδέεται άμεσα με την ψηφιακή ασφάλεια. Εδώ μας ενδιαφέρουν οι έννοιες: spyware, παρακολούθηση δημοσιογράφων, προστασία πηγών, διεθνής συνεργασία, τεχνική υποστήριξη από Amnesty/Citizen Lab και συλλογική δημοσίευση. Δείχνουν ότι η απειλή δεν είναι μόνο φυσική ή νομική, αλλά και ψηφιακή.

V4 – GIJN / Protecting Your Sources

Αυτό το βίντεο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση της προστασίας πηγών. Οι βασικοί κώδικες είναι: εμπιστευτικότητα, ασφαλής επικοινωνία, προστασία δεδομένων, ψηφιακά ίχνη, ευθύνη του δημοσιογράφου απέναντι στην πηγή. Συνδέεται πολύ με τις συνεντεύξεις K. Z. και A.

V5 – GIJN / Physical Security

Αυτό το βίντεο ταιριάζει στο κεφάλαιο για τους φυσικούς κινδύνους. Μπορεί να αναλυθεί με βάση τις έννοιες: risk assessment, σχεδιασμός πριν από έρευνα, ασφάλεια στο πεδίο, απειλές από εγκληματικά δίκτυα, οργανωμένη προστασία δημοσιογράφων. Συνδέεται με A. και L.

V6 – Greek phone-hacking scandal

Αυτό είναι χρήσιμο για την ελληνική περίπτωση. Η ερευνητική δημοσιογραφία αποκάλυψε σκάνδαλο παρακολουθήσεων, ενώ ταυτόχρονα οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι και τα μέσα βρέθηκαν στο επίκεντρο θεσμικής και πολιτικής πίεσης. Οι κώδικες είναι: Predator, υποκλοπές, Ελλάδα, ερευνητικά μέσα, δημοκρατική λογοδοσία, ελευθερία Τύπου.

V7 – Reporters United / Predator

Αυτό το βίντεο συνδυάζει Ελλάδα + Predator + διεθνή συνεργασία + ερευνητική δημοσιογραφία. Παράδειγμα όπου ελληνικό μέσο συνεργάζεται με ξένα μέσα για να ενισχύσει την αξιοπιστία, την εμβέλεια και την προστασία της έρευνας. Συνδέεται άμεσα με το ερώτημα για τα πλεονεκτήματα των διασυνοριακών ομάδων.

Η διασυνοριακή συνεργασία ως μηχανισμός αποκάλυψης (EE1)

Το πρώτο βασικό εύρημα είναι ότι η διασυνοριακή συνεργασία δεν αποτελεί απλώς μια πρόσθετη επιλογή οργάνωσης της έρευνας, αλλά λειτουργική προϋπόθεση για την αποκάλυψη δικτύων που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα. Η συνέντευξη Ζ αναδεικνύει ότι κάθε τοπικός δημοσιογράφος εισφέρει γνώση της γλώσσας, του πολιτικού και νομικού πλαισίου, των δημόσιων μητρώων, των δικαστικών διαδικασιών και των πηγών μιας χώρας. Η γνώση αυτή συνδυάζεται με διεθνή εργαλεία δεδομένων, ερευνητικές ομάδες και νομική υποστήριξη, επιτρέποντας τη σύνδεση εταιρειών, προσώπων, χρηματοροών και θεσμών που σε μια μεμονωμένη εθνική έρευνα θα παρέμεναν αποσπασματικά.

Η συνέντευξη της R, μέλους του OCCRP, επιβεβαιώνει ότι μεγάλα εγχειρήματα, όπως το Pegasus Project, στηρίζονται στη συμπληρωματικότητα των δεξιοτήτων. Δημοσιογράφοι με εμπειρία στο οικονομικό ρεπορτάζ, στην εθνική ασφάλεια, στο οργανωμένο έγκλημα, στην ανάλυση δεδομένων ή σε περιοχές υψηλού κινδύνου μπορούν να εξετάζουν διαφορετικές πλευρές της ίδιας υπόθεσης. Αντίστοιχα, η συνέντευξη του K υπογραμμίζει ότι η ανταλλαγή πληροφοριών και η πρόσβαση σε διαφορετικές εθνικές πηγές και έγγραφα μειώνουν τον κίνδυνο συγκάλυψης και ενισχύουν τη διασταύρωση.

Η ανάλυση του V1 για τα Pandora Papers ενισχύει το ίδιο εύρημα. Η οπτικοακουστική αφήγηση παρουσιάζει τη διεθνή κατανομή εργασίας, την επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων και τον κοινό χρονισμό της δημοσίευσης ως βασικά στοιχεία της έρευνας. Η διασυνοριακή δημοσιογραφία αναδεικνύεται έτσι ως οργανωμένη υποδομή παραγωγής γνώσης και όχι ως άτυπη ανταλλαγή πληροφοριών. Το εύρημα απαντά στο EE1 (πιν.6): η συμβολή των συνεργατικών ερευνών έγκειται κυρίως στη σύνθεση της τοπικής γνώσης με διεθνείς πόρους, τεχνικές και μηχανισμούς επαλήθευσης.

Πλεονεκτήματα και προκλήσεις των διασυνοριακών συνεργασιών

Τα πλεονεκτήματα που καταγράφηκαν είναι η διεύρυνση της πρόσβασης σε πληροφορίες, η αξιοποίηση διαφορετικών ειδικοτήτων, η δυνατότητα επεξεργασίας μεγάλων βάσεων δεδομένων, ο πολυεπίπεδος έλεγχος των ευρημάτων και η ταυτόχρονη δημοσίευση σε περισσότερες χώρες. Η συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα αυξάνει επίσης την εμβέλεια και τη δημόσια ορατότητα μιας έρευνας, γεγονός που μπορεί να ενισχύσει την πίεση για θεσμική ανταπόκριση.

Η συνεργασία, ωστόσο, δεν είναι αυτομάτως ομαλή ή αποτελεσματική. Η R αναφέρεται σε πολιτισμικές και γλωσσικές διαφοροποιήσεις και στην πιθανότητα επικοινωνιακών παρεξηγήσεων ακόμη και ως προς τον τόνο ενός ηλεκτρονικού μηνύματος. Η Z εστιάζει περισσότερο στους περιορισμένους πόρους, στην έλλειψη χρόνου, στη διαθεσιμότητα των δημοσιογράφων και στην ανάγκη συντονισμού πολλών παράλληλων εργασιών. Οι διαφορετικές νομοθεσίες ως προς τη δημοσίευση, την πρόσβαση σε έγγραφα και την προστασία προσωπικών δεδομένων προσθέτουν ένα ακόμη επίπεδο πολυπλοκότητας.

Κατά συνέπεια, οι επιτυχημένες συνεργασίες απαιτούν σαφείς ρόλους, κοινό χρονοδιάγραμμα, συμφωνημένα πρότυπα επαλήθευσης, ασφαλή εργαλεία επικοινωνίας, μηχανισμούς επίλυσης διαφορών και νομικό έλεγχο πριν από τη δημοσίευση. Η οργανωτική υποδομή δεν είναι δευτερεύουσα: καθορίζει τόσο την ποιότητα όσο και την ασφάλεια του τελικού αποτελέσματος.

Η συνεργασία ως μορφή συλλογικής προστασίας (EE4)

Ένα από τα ισχυρότερα ευρήματα των συνεντεύξεων είναι ότι η συνεργασία λειτουργεί και ως μηχανισμός προστασίας. Η R συνδέει άμεσα τη συλλογική παραγωγή και δημοσίευση με τη μείωση της απομόνωσης του δημοσιογράφου. Όταν τα δεδομένα και η ευθύνη της έρευνας μοιράζονται σε πολλά μέσα και χώρες, η φήμωση ενός προσώπου δεν αρκεί για να σταματήσει τη δημοσιοποίηση. Η λογική αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής στο Forbidden Stories, όπου η συνέχιση της δουλειάς στοχοποιημένων ή δολοφονημένων δημοσιογράφων μετατρέπει τη συνεργασία σε μήνυμα αποτροπής.

Η Z προσθέτει τη διάσταση της θεσμικής υποδομής: ομάδες φυσικής, ψηφιακής και νομικής ασφάλειας, ερευνητική και τεχνική υποστήριξη, ασφαλής διαχείριση δεδομένων και δυνατότητα ενεργοποίησης ειδικών μηχανισμών σε έρευνες υψηλού κινδύνου. Η A αναδεικνύει τη συμβολή ευρωπαϊκών δικτύων και μηχανισμών, όπως η καταγραφή παραβιάσεων, η νομική βοήθεια, η επείγουσα υποστήριξη, η εκπαίδευση και η διεθνής δημοσιότητα.

Η συλλογική προστασία έχει, ωστόσο, όρια. Η συμμετοχή σε δίκτυο δεν εξαλείφει τη φυσική βία, την παρακολούθηση ή τις αγωγές. Επιπλέον, η ασφάλεια εξαρτάται από τη συνεπή εφαρμογή των κοινών κανόνων από όλα τα μέλη: ένα μη ασφαλές τηλέφωνο, μια απρόσεκτη αποστολή αρχείου ή μια λανθασμένη εκτίμηση μπορεί να εκθέσει ολόκληρη

την ομάδα και τις πηγές της. Τα ευρήματα απαντούν στο EE4 ότι τα δίκτυα λειτουργούν ουσιαστικά ως συλλογική προστασία, χωρίς όμως να υποκαθιστούν την κρατική υποχρέωση πρόληψης, διερεύνησης και λογοδοσίας.

Μορφές κινδύνου και επίδραση στην επαγγελματική πρακτική (EE2)

Οι συνεντεύξεις συγκλίνουν στην εικόνα ενός πολυεπίπεδου πλέγματος κινδύνων. Οι φυσικοί κίνδυνοι περιλαμβάνουν απειλές, παρακολούθηση στο πεδίο, επιθέσεις, τραυματισμούς, αστυνομική βία και, στις ακραίες περιπτώσεις, δολοφονίες. Η Κ συνδέει τη στοχοποίηση με έρευνες που αποκαλύπτουν παρακλάδια και διασυνδέσεις εγκληματικών ή οικονομικών συμφερόντων. Ο Λ φωτίζει ειδικότερα την έκθεση των φωτορεπόρτερ σε βία, καθώς η εικόνα μπορεί να λειτουργήσει ως άμεσο τεκμήριο και να καταστήσει τον επαγγελματία ορατό στόχο.

Οι ψηφιακοί κίνδυνοι αφορούν spyware, παραβίαση λογαριασμών και συσκευών, υποκλοπή επικοινωνιών, αποκάλυψη μεταδεδομένων και διαδικτυακή παρενόχληση. Οι νομικοί κίνδυνοι εκφράζονται με αγωγές και SLAPPs, οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν οικονομική και ψυχολογική εξάντληση ακόμη και όταν δεν οδηγούν τελικά σε καταδίκη. Η Κ και η Α αναδεικνύουν ιδιαίτερα αυτή τη λειτουργία των νομικών πιέσεων ως μηχανισμού αποθάρρυνσης. Η Ε προσθέτει την οικονομική και εργοδοτική διάσταση: περιορισμένοι πόροι, εξάρτηση από τη χρηματοδότηση, έλλειψη νομικής κάλυψης και πίεση προς αποφυγή θεμάτων.

Οι κίνδυνοι μεταβάλλουν την καθημερινή δημοσιογραφική πρακτική. Αυξάνουν τον χρόνο και το κόστος της έρευνας, απαιτούν πιο σύνθετες διαδικασίες επικοινωνίας και επαλήθευσης, δυσχεραίνουν την προσέγγιση πηγών και μπορεί να οδηγήσουν σε καθυστέρηση δημοσίευσης, αποφυγή θεμάτων ή αυτολογοκρισία. Η αυτολογοκρισία δεν εμφανίζεται μόνο ως ατομικός φόβος, αλλά και ως αποτέλεσμα επισφαλών εργασιακών σχέσεων και ανεπαρκούς στήριξης από τα μέσα. Στο EE2 απαντά συνεπώς η διαπίστωση ότι οι κίνδυνοι είναι αλληλοσυνδεόμενοι και επηρεάζουν όχι μόνο την ασφάλεια του δημοσιογράφου αλλά και την ποιότητα και τη διαθεσιμότητα της δημόσιας πληροφορίας.

Προστασία πηγών, ψηφιακή ασφάλεια και αξιολόγηση κινδύνου (EE3)

Η προστασία των πηγών αναδείχθηκε ως θεμελιώδης επαγγελματική και δεοντολογική υποχρέωση. Η Κ τη συνδέει με τη μη αποκάλυψη της ταυτότητας και, ταυτόχρονα, με την αυστηρή διασταύρωση των πληροφοριών. Η Ε επισημαίνει ότι ο δημοσιογράφος

οφείλει να ενημερώνει την πηγή για τους κινδύνους που μπορεί να αναλάβει. Η εμπιστευτικότητα, επομένως, δεν περιορίζεται σε μια υπόσχεση ανωνυμίας, αλλά περιλαμβάνει συνειδητή αξιολόγηση των συνεπειών για όλα τα εμπλεκόμενα πρόσωπα.

Οι R και Z δείχνουν ότι η προστασία πηγών είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ψηφιακή ασφάλεια: επιλογή ασφαλών διαύλων επικοινωνίας, περιορισμός μεταδεδομένων, προσεκτική χρήση συσκευών, έλεγχος πρόσβασης, ασφαλής αποθήκευση αρχείων και σχεδιασμός συναντήσεων. Τα V2 και V3 για το Pegasus Project αναδεικνύουν ότι η ίδια η τεχνολογία που διευκολύνει τη διεθνή συνεργασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παρακολούθηση δημοσιογράφων. Τα V4 και V5 μετατοπίζουν την έμφαση στην πρακτική πρόληψη: ασφάλεια πηγών, προστασία δεδομένων, σχεδιασμός πριν από αποστολές και αξιολόγηση του φυσικού κινδύνου.

Η αξιολόγηση κινδύνου πρέπει να είναι συνεχής διαδικασία και όχι εφάπαξ ενέργεια. Απαιτείται πριν από την πρώτη επικοινωνία με μια πηγή, πριν από ταξίδια ή συναντήσεις, κατά την ανταλλαγή και αποθήκευση υλικού και πριν από τη δημοσίευση. Η Α υπογραμμίζει τη σημασία της εκπαίδευσης και των θεσμικών μηχανισμών, ενώ το σύνολο του υλικού καταδεικνύει άνιση προετοιμασία: οι μεγάλοι διεθνείς οργανισμοί διαθέτουν εξειδικευμένες ομάδες, ενώ οι ελεύθεροι επαγγελματίες και τα μικρά μέσα βασίζονται συχνά σε προσωπικές γνώσεις. Το EE3 απαντάται με σαφήνεια: ψηφιακή ασφάλεια, προστασία πηγών και risk assessment αποτελούν ενιαίο πυρήνα της σύγχρονης ερευνητικής πρακτικής.

Δ.7 Η ελληνική περίπτωση: θεσμικά κενά, ατιμωρησία και αυτολογοκρισία (EE5)

Στην ελληνική περίπτωση καταγράφεται έντονη απόσταση ανάμεσα στην τυπική ύπαρξη συνταγματικών, ευρωπαϊκών και νομοθετικών εγγυήσεων και στην αίσθηση πραγματικής προστασίας. Η Κ αναφέρεται στην ανεπαρκή κάλυψη απέναντι σε SLAPPs και σε κινδύνους που συνδέονται με το οργανωμένο έγκλημα. Η L αναδεικνύει την αστυνομική βία, την ατιμωρησία και την περιορισμένη εργοδοτική στήριξη, ενώ η Ε συνδέει την αυτολογοκρισία με το οικονομικό μοντέλο και την εξάρτηση των μέσων. Οι εμπειρίες αυτές συγκλίνουν στην εικόνα ενός δημοσιογράφου που συχνά καλείται να διαχειριστεί ατομικά κινδύνους δομικού χαρακτήρα.

Τα V6 και V7 για το ελληνικό σκάνδαλο τηλεφωνικών παρακολουθήσεων, δείχνουν μια διπλή σχέση ανάμεσα στην αποκάλυψη και στον κίνδυνο. Αφενός, η

συνεργασία ελληνικών και διεθνών μέσων αύξησε την τεκμηρίωση, την εμβέλεια και την ανθεκτικότητα της έρευνας. Αφετέρου, το ίδιο αντικείμενο της έρευνας αφορούσε τεχνολογίες που μπορούν να πλήξουν την εμπιστευτικότητα των επικοινωνιών και την προστασία των πηγών. Οι δολοφονίες δημοσιογράφων, οι παρακολουθήσεις, οι καταγγελίες βίας και οι μακρόχρονες ή ανεπαρκώς διαλευκασμένες υποθέσεις, ενισχύουν το αίσθημα ατιμωρησίας και το chilling effect.

Η ποιοτική έρευνα δεν αποδεικνύει και δεν επιχειρεί να αποδείξει την ύπαρξη ενός ενιαίου μηχανισμού συνενοχής κράτους, μέσων και οργανωμένου εγκλήματος. Αναδεικνύει, όμως, συνθήκες θεσμικής ευαλωτότητας: συγκέντρωση ιδιοκτησίας, οικονομική εξάρτηση, πολιτική επιρροή, δυσκολία πρόσβασης σε πληροφορίες, παρακολουθήσεις, αργή λογοδοσία και ανεπαρκή προστασία. Το EE5 απαντάται με τη διαπίστωση ότι η ελληνική περίπτωση χαρακτηρίζεται κυρίως από χάσμα εφαρμογής, το οποίο μπορεί να ενισχύσει τον φόβο και την αυτολογοκρισία ακόμη και όταν υπάρχουν τυπικές εγγυήσεις.

Συγκριτική ανάλυση του διαδικτυακού και οπτικοακουστικού υλικού

Η ανάλυση των επτά βίντεο επιβεβαίωσε τους βασικούς άξονες των συνεντεύξεων και προσέφερε μια συμπληρωματική θεσμική οπτική. Το V1 παρουσιάζει την κλίμακα και την οργανωτική υποδομή μιας μεγάλης διεθνούς έρευνας. Τα V2 και V3 συνδέουν τη συνεργασία με την αντιμετώπιση της ψηφιακής επιτήρησης. Τα V4 και V5 μεταφέρουν το ζήτημα της ασφάλειας στο επίπεδο συγκεκριμένων επαγγελματικών πρακτικών, ενώ τα V6 και V7 αναδεικνύουν τη σημασία της διασυννοριακής δημοσίευσης στην ελληνική υπόθεση Predator.

Σε επίπεδο λόγου, οι διεθνείς οργανισμοί παρουσιάζουν τη συνεργασία μέσα από ένα λεξιλόγιο ανθεκτικότητας, αλληλεγγύης, τεχνογνωσίας και συνέχισης της έρευνας. Η ασφάλεια αποδίδεται ως συλλογική ευθύνη και ως προϋπόθεση της δημοσιογραφικής αποτελεσματικότητας. Παράλληλα το υλικό έχει χαρακτήρα αυτοπαρουσίασης: προβάλλει τις δυνατότητες και τις καλές πρακτικές των οργανισμών περισσότερο από τις εσωτερικές συγκρούσεις, τις αποτυχίες ή τις ανισότητες πόρων. Για τον λόγο αυτό, η ερμηνεία του έγινε σε συνδυασμό με τις προσωπικές μαρτυρίες και όχι ως ουδέτερη καταγραφή.

Η τριγωνοποίηση των δύο πηγών δεδομένων ενίσχυσε την αξιοπιστία των ευρημάτων. Οι συνεντεύξεις κατέγραψαν εμπειρίες, περιορισμούς και κριτικές

αποτιμήσεις, ενώ τα βίντεο ανέδειξαν τις οργανωτικές πρακτικές και τον δημόσιο λόγο των δικτύων. Η σύγκλιση είναι ισχυρότερη σε τρία σημεία: στη σημασία της τοπικής γνώσης, στην ανάγκη κοινών πρωτοκόλλων ασφάλειας και στην προστατευτική λειτουργία της διεθνούς ορατότητας.

Συνοπτική αντιστοίχιση ευρημάτων και ερευνητικών ερωτημάτων

Η συνολική εικόνα δείχνει ότι τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα απαντώνται από διακριτούς αλλά αλληλένδετους θεματικούς άξονες. Ο Πίνακας 6 παρουσιάζει συνοπτικά τις βασικές πηγές τεκμηρίωσης και το κεντρικό εύρημα για κάθε ερώτημα, λειτουργώντας ως γέφυρα προς τη συζήτηση και τα συμπεράσματα του επόμενου κεφαλαίου.

Πίνακας 6. Αντιστοίχιση ερευνητικών ερωτημάτων και βασικών ευρημάτων

Ερευνητικό ερώτημα	Κύριες πηγές εμπειρικού υλικού	Βασικό εύρημα
EE1: Συμβολή διασυνωριακών ερευνών	R, Z, K και V1	Συνδυασμός τοπικής γνώσης, διεθνών δεδομένων, ειδικοτήτων, νομικού ελέγχου και συντονισμένης δημοσίευσης.
EE2: Μορφές κινδύνου και επίδραση στην πρακτική	K, L, E, A και V5	Οι φυσικοί, ψηφιακοί, νομικοί και επαγγελματικοί κίνδυνοι αυξάνουν το κόστος της έρευνας και μπορούν να οδηγήσουν σε αποφυγή θεμάτων ή αυτολογοκρισία.
EE3: Πηγές, ψηφιακή ασφάλεια και risk assessment	R, Z, K, E, A και V2–V5	Η προστασία πηγών, η ασφαλής επικοινωνία και η συνεχής αξιολόγηση κινδύνου αποτελούν ενιαία επαγγελματική υποδομή.
EE4: Δίκτυα ως συλλογική προστασία	R, Z, A, K και V1–V3	Ο διαμοιρασμός δεδομένων, η διεθνής ορατότητα, η νομική και τεχνική υποστήριξη μειώνουν την απομόνωση, χωρίς να εξαλείφουν τον κίνδυνο.
EE5: Ελληνική περίπτωση	K, L, E και V6–V7	Υπάρχει χάσμα μεταξύ τυπικών εγγυήσεων και εφαρμογής, με θεσμικά κενά, ατιμωρησία, οικονομικές πιέσεις και αυτολογοκρισία.

Πηγή: Επεξεργασία της συγγραφέως βάσει της σύνθεσης των συνεντεύξεων και του οπτικοακουστικού υλικού.

Η ανάλυση καταλήγει στο ότι, η αποτελεσματικότητα της διασυνωριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας και η ασφάλεια των δημοσιογράφων δεν αποτελούν δύο ανεξάρτητα ζητήματα. Η ποιότητα της έρευνας εξαρτάται από την ύπαρξη ασφαλών υποδομών και η προστασία ενισχύεται όταν η πληροφορία, η ευθύνη και η δημοσίευση κατανέμονται συλλογικά. Η σχέση αυτή αποτελεί τον κεντρικό άξονα της συζήτησης και της τελικής αποτίμησης που ακολουθούν.

Ε.1 Συνολική αποτίμηση και απάντηση στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερεύνησε τον ρόλο της διασυνοριακής ερευνητικής δημοσιογραφίας στην αποκάλυψη φαινομένων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος, καθώς και τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι δημοσιογράφοι που εμπλέκονται σε τέτοιες έρευνες. Η ανάλυση έδειξε ότι η ερευνητική δημοσιογραφία, ιδιαίτερα όταν οργανώνεται σε διασυνοριακά συνεργατικά σχήματα, αποτελεί κρίσιμο μηχανισμό δημοκρατικής λογοδοσίας και αναγκαία απάντηση στη διεθνοποίηση των εγκληματικών, οικονομικών και πολιτικών δικτύων. Σε ένα περιβάλλον όπου οι παράνομες οικονομικές ροές, οι offshore εταιρικές δομές, τα εγκληματικά δίκτυα, οι μορφές πολιτικής επιρροής και οι τεχνολογίες παρακολούθησης υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα, η ατομική δημοσιογραφική έρευνα συχνά δεν επαρκεί. Η συνεργασία δημοσιογράφων από διαφορετικές χώρες, που διαθέτουν διαφορετική τοπική γνώση, γλωσσική επάρκεια, πρόσβαση σε πηγές και εξειδικευμένες δεξιότητες, καθίσταται αναγκαία προκειμένου να εντοπιστούν διαδρομές χρήματος, εταιρικές συνδέσεις, θεσμικά κενά και μορφές διασυνοριακής διαπλοκής (Alfter, 2019· Sambrook, 2018).

Η απάντηση στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα είναι διττή. Αφενός, η διασυνοριακή συνεργασία ενισχύει την ικανότητα της δημοσιογραφίας να συνδέει διάσπαρτα δεδομένα, να παρακολουθεί διαδρομές χρήματος και να δημοσιοποιεί ταυτόχρονα ευρήματα σε πολλές χώρες, λειτουργώντας ως μηχανισμός δημοκρατικής λογοδοσίας. Αφετέρου, οι ίδιες έρευνες εκθέτουν δημοσιογράφους και πηγές σε φυσικούς, ψηφιακούς, νομικούς, οικονομικούς και ψυχολογικούς κινδύνους. Η ασφάλεια, συνεπώς, δεν αποτελεί εξωτερική ή δευτερεύουσα παράμετρο της ερευνητικής διαδικασίας, αλλά οργανικό μέρος του σχεδιασμού, της τεκμηρίωσης, της επικοινωνίας, της δημοσίευσης και της διαχείρισης των συνεπειών μιας έρευνας.

Ε.2 Η συμβολή των διασυνοριακών και συνεργατικών ερευνών (EE1)

Σε σχέση με το πρώτο επιμέρους ερευνητικό ερώτημα, τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι οι διασυνοριακές έρευνες συμβάλλουν στην αποκάλυψη δικτύων διαφθοράς, οργανωμένου εγκλήματος και θεσμικής διαπλοκής μέσω της συμπληρωματικότητας των συμμετεχόντων. Η τοπική γνώση επιτρέπει την κατανόηση της γλώσσας, των θεσμών, των

εταιρικών μητρώων, των δικαστικών διαδικασιών και των άτυπων διαδρομών πληροφόρησης κάθε χώρας. Παράλληλα, οι ομάδες δεδομένων, οι ερευνητικές πλατφόρμες, ο νομικός έλεγχος και ο διεθνής συντονισμός καθιστούν δυνατή την επεξεργασία μεγάλου όγκου εγγράφων και τη σύνδεση στοιχείων που, σε εθνικό επίπεδο, ενδέχεται να εμφανίζονται αποσπασματικά ή ασύνδετα.

Οι συνεντεύξεις R και Z επιβεβαίωσαν ότι τα διεθνή εγχειρήματα δεν συνιστούν απλή ανταλλαγή πληροφοριών, αλλά οργανωμένες υποδομές έρευνας. Η κατανομή ρόλων, η συμμετοχή τοπικών δημοσιογράφων, η χρήση εργαλείων δεδομένων, ο κοινός έλεγχος των ευρημάτων και η συντονισμένη δημοσίευση αυξάνουν το βάθος και την ανθεκτικότητα της έρευνας. Ταυτόχρονα, αναδείχθηκαν ουσιαστικές δυσκολίες: περιορισμένοι πόροι, πίεση χρόνου, διαφορετικά νομικά καθεστάτα, γλωσσικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, άνισες δυνατότητες πρόσβασης σε δημόσια έγγραφα και ανάγκη διαρκούς συντονισμού. Επομένως, η συνεργασία δεν είναι αυτομάτως αποτελεσματική· απαιτεί σαφείς ρόλους, εμπιστοσύνη, κοινά πρότυπα επαλήθευσης και σταθερή οργανωτική υποστήριξη.

E.3 Μορφές κινδύνου και επίδραση στην επαγγελματική πρακτική (EE2)

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, η έρευνα αναδεικνύει ένα πολυεπίπεδο και αλληλοενισχυόμενο πλέγμα κινδύνων. Οι φυσικοί κίνδυνοι περιλαμβάνουν απειλές, παρακολούθηση στο πεδίο, επιθέσεις, τραυματισμούς, αστυνομική βία και, στις ακραίες περιπτώσεις, δολοφονίες. Οι ψηφιακοί κίνδυνοι αφορούν spyware, παραβίαση λογαριασμών και συσκευών, υποκλοπή επικοινωνιών, αποκάλυψη μεταδεδομένων και στοχοποίηση μέσω διαδικτυακής παρενόχλησης. Οι νομικές πιέσεις εκδηλώνονται μέσω αγωγών, καταχρηστικών διαδικασιών και SLAPPs, ενώ οι οικονομικοί και επαγγελματικοί κίνδυνοι συνδέονται με την επισφάλεια, την έλλειψη νομικής κάλυψης, την εξάρτηση των μέσων από κρατική ή ιδιωτική χρηματοδότηση και την περιορισμένη δυνατότητα μακρόχρονης έρευνας. Στις γυναίκες δημοσιογράφους, οι απειλές συχνά αποκτούν έμφυλο και σεξουαλικοποιημένο χαρακτήρα, με στόχο όχι μόνο την επαγγελματική αλλά και την προσωπική τους απαξίωση.

Οι κίνδυνοι αυτοί επηρεάζουν άμεσα την επαγγελματική πρακτική. Αυξάνουν τον χρόνο και το κόστος της έρευνας, δυσχεραίνουν την πρόσβαση σε πηγές, επιβάλλουν πιο σύνθετες διαδικασίες επαλήθευσης και επικοινωνίας και μπορούν να οδηγήσουν σε

αποφυγή θεμάτων, καθυστέρηση δημοσίευσης ή αυτολογοκρισία. Οι συνεντεύξεις Κ, Λ και Ε δείχνουν ότι η στοχοποίηση δεν προέρχεται μόνο από εγκληματικά δίκτυα, αλλά μπορεί να συνδέεται με κρατικούς φορείς, εργοδοτικές πιέσεις, οικονομικά συμφέροντα και ανεπαρκή θεσμική αντίδραση. Επομένως, η επίδραση του κινδύνου δεν περιορίζεται στην ατομική ευημερία του δημοσιογράφου· επηρεάζει την ποιότητα, το εύρος και τελικά τη δημόσια διαθεσιμότητα της πληροφορίας.

E.4 Προστασία πηγών, ψηφιακή ασφάλεια και αξιολόγηση κινδύνου (EE3)

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα απαντάται με τη διαπίστωση ότι η προστασία των πηγών, η ψηφιακή ασφάλεια και η αξιολόγηση κινδύνου αποτελούν αδιαχώριστες προϋποθέσεις της σύγχρονης ερευνητικής δημοσιογραφίας. Η προστασία της πηγής δεν εξαντλείται στη μη αποκάλυψη του ονόματός της. Περιλαμβάνει την επιλογή ασφαλών διαύλων επικοινωνίας, τον περιορισμό των ψηφιακών ιχνών, την προστασία μεταδεδομένων, τον ασφαλή χειρισμό εγγράφων, την προσεκτική οργάνωση συναντήσεων και την ενημέρωση της πηγής για τους κινδύνους που αναλαμβάνει. Παράλληλα, η εμπιστευτικότητα δεν αναιρεί την υποχρέωση διασταύρωσης, αντιθέτως, η προστασία και η επαλήθευση λειτουργούν συμπληρωματικά.

Η εμπειρία από το Pegasus Project και από οργανωμένα διεθνή δίκτυα δείχνει ότι ένα σφάλμα ασφαλείας μπορεί να εκθέσει όχι μόνο έναν δημοσιογράφο, αλλά ολόκληρη την ομάδα, τις πηγές και το υπό διερεύνηση υλικό. Για τον λόγο αυτό, η αξιολόγηση κινδύνου πρέπει να προηγείται της συλλογής δεδομένων και να επαναλαμβάνεται σε κάθε κρίσιμο στάδιο: πριν από την επικοινωνία με πηγές, πριν από ταξίδια ή συναντήσεις, κατά την αποθήκευση και ανταλλαγή αρχείων και πριν από τη δημοσίευση. Η έρευνα υποδεικνύει επίσης ότι η εκπαίδευση παραμένει άνιση. Μεγάλοι διεθνείς οργανισμοί διαθέτουν ομάδες ασφαλείας και νομικής υποστήριξης, ενώ μεμονωμένοι δημοσιογράφοι, ελεύθεροι επαγγελματίες και μικρά μέσα συχνά βασίζονται στην προσωπική εμπειρία ή σε αποσπασματικές γνώσεις. Η συστηματική και επαναλαμβανόμενη εκπαίδευση, επομένως, δεν είναι προαιρετική τεχνική δεξιότητα αλλά βασική επαγγελματική υποδομή.

E.5 Διεθνή δίκτυα και θεσμικοί μηχανισμοί ως συλλογική προστασία (EE4)

Σε ό,τι αφορά το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα, τα διεθνή δημοσιογραφικά δίκτυα και οι συνεργατικές ομάδες λειτουργούν σε σημαντικό βαθμό ως μορφές συλλογικής προστασίας. Ο διαμοιρασμός της πληροφορίας, η ταυτόχρονη δημοσίευση, η διεθνής

ορατότητα, η τεχνική υποστήριξη και η δυνατότητα συνέχισης μιας έρευνας από άλλους συνεργάτες μειώνουν την απομόνωση και αυξάνουν το πολιτικό και επικοινωνιακό κόστος της φήμωσης. Η προστατευτική αυτή λειτουργία, ωστόσο, δεν είναι απόλυτη. Τα δίκτυα μπορούν να περιορίσουν και να διαμοιράσουν τον κίνδυνο, αλλά δεν εξαλείφουν τη φυσική βία, την παρακολούθηση ή τις νομικές πιέσεις. Επιπλέον, η συλλογική ασφάλεια εξαρτάται από την πειθαρχία όλων των μελών, τον έλεγχο πρόσβασης, την εμπιστοσύνη και την ύπαρξη κοινών πρωτοκόλλων. Οι ευρωπαϊκοί και διεθνείς μηχανισμοί προσφέρουν καταγραφή παραβιάσεων, νομική βοήθεια, επείγουσα υποστήριξη, εκπαίδευση και διεθνή δημοσιότητα. Δεν μπορούν, όμως, να υποκαταστήσουν την υποχρέωση των κρατών να διερευνούν αποτελεσματικά τις επιθέσεις, να αποδίδουν ευθύνες και να διασφαλίζουν ένα πραγματικά ασφαλές περιβάλλον για τη δημοσιογραφία.

E.6 Η ελληνική περίπτωση: ασφάλεια, ατιμωρησία, θεσμική ανεπάρκεια και αυτολογοκρισία (EE5)

Η απάντηση στο πέμπτο ερευνητικό ερώτημα αναδεικνύει ένα επίμονο χάσμα ανάμεσα στην τυπική ύπαρξη συνταγματικών, ευρωπαϊκών και νομοθετικών εγγυήσεων και στην αποτελεσματική εφαρμογή τους. Στην ελληνική περίπτωση, οι δολοφονίες δημοσιογράφων, οι καταγγελίες αστυνομικής βίας, οι παρακολουθήσεις και η χρήση κατασκοπευτικού λογισμικού, οι SLAPPs, η δυσκολία πρόσβασης σε δημόσια έγγραφα και η μακρόχρονη εκκρεμότητα ή αδυναμία πλήρους διαλεύκανσης σοβαρών υποθέσεων ενισχύουν το αίσθημα ανασφάλειας και ατιμωρησίας. Η συνέντευξη Κ εστιάζει στην ανεπαρκή προστασία απέναντι σε αγωγές και σε δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος, η L στην έκθεση των φωτορεπόρτερ σε βία και η E στις πιέσεις που απορρέουν από το οικονομικό μοντέλο και την εξάρτηση των μέσων ενημέρωσης.

Η θεσμική ανεπάρκεια δεν σημαίνει απουσία κάθε μηχανισμού προστασίας. Υπάρχουν συνταγματικές εγγυήσεις, ανεξάρτητες αρχές, επαγγελματικές ενώσεις, μηχανισμοί παρακολούθησης και εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες, όπως το Διεθνές Κέντρο Εκπαίδευσης για την Ασφάλεια Δημοσιογράφων και Επαγγελματιών ΜΜΕ. Το κρίσιμο ζήτημα είναι η επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα, η ανεξαρτησία, η ταχύτητα αντίδρασης, η επαρκής χρηματοδότηση και η δυνατότητα επιβολής συνεπειών. Όταν οι μηχανισμοί αυτοί λειτουργούν αποσπασματικά ή δεν συνοδεύονται από πλήρη διερεύνηση και λογοδοσία, η τυπική προστασία δεν μετατρέπεται σε πραγματική ασφάλεια.

Ως προς τη σχέση κράτους, μέσων ενημέρωσης και οργανωμένου εγκλήματος, η παρούσα ποιοτική έρευνα δεν μπορεί και δεν επιδιώκει να αποδείξει την ύπαρξη ενός ενιαίου ή σταθερού μηχανισμού συνενοχής. Αναδεικνύει, όμως, συνθήκες που αυξάνουν τη θεσμική ευαλωτότητα: συγκέντρωση ιδιοκτησίας, οικονομική εξάρτηση, αδιαφάνεια, πολιτική επιρροή, δυσχέρεια πρόσβασης σε πληροφορίες, παρακολουθήσεις και ανεπαρκή λογοδοσία. Οι συνθήκες αυτές μπορούν να περιορίσουν την ανεξαρτησία των μέσων, να ενθαρρύνουν την αυτολογοκρισία και να δημιουργήσουν περιβάλλον στο οποίο η διερεύνηση οργανωμένων συμφερόντων γίνεται δυσκολότερη και επικινδυνότερη.

E.7 Προτάσεις πολιτικής και επαγγελματικής πρακτικής

Από τα ευρήματα προκύπτει ότι η ενίσχυση της ασφάλειας απαιτεί συνδυασμό ατομικών, οργανωτικών και θεσμικών παρεμβάσεων. Σε επαγγελματικό επίπεδο, τα μέσα ενημέρωσης και τα συνεργατικά δίκτυα χρειάζεται να ενσωματώνουν υποχρεωτική αξιολόγηση κινδύνου, πρωτόκολλα φυσικής και ψηφιακής ασφάλειας, ασφαλή αποθήκευση και ανταλλαγή δεδομένων, σχέδια έκτακτης ανάγκης, νομικό έλεγχο, ψυχολογική υποστήριξη και σαφή κατανομή ευθύνης. Ιδιαίτερη μέριμνα απαιτείται για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τα μικρά ή ανεξάρτητα μέσα, τα οποία συχνά δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους.

Σε θεσμικό επίπεδο, προτεραιότητα αποτελούν η ουσιαστική εφαρμογή της ευρωπαϊκής anti-SLAPP προστασίας, η γρήγορη και ανεξάρτητη διερεύνηση επιθέσεων και παρακολουθήσεων, η αποτελεσματική προστασία των δημοσιογραφικών πηγών, η διαφάνεια στην ιδιοκτησία και στη χρηματοδότηση των μέσων, η ενίσχυση της πρόσβασης σε δημόσια έγγραφα και η σταθερή υποστήριξη μηχανισμών εκπαίδευσης και άμεσης βοήθειας. Η πολιτεία, οι εργοδοτικές οργανώσεις, οι δημοσιογραφικές ενώσεις, τα πανεπιστήμια και οι διεθνείς φορείς πρέπει να λειτουργούν συμπληρωματικά. Η μετατόπιση της ευθύνης αποκλειστικά στον δημοσιογράφο είναι ανεπαρκής, διότι οι περισσότεροι κίνδυνοι υπερβαίνουν τις δυνατότητες ατομικής αυτοπροστασίας.

E.8 Περιορισμοί και κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα

Τα συμπεράσματα πρέπει να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα των περιορισμών της έρευνας. Το δείγμα είναι μικρό και σκόπιμα επιλεγμένο, επομένως δεν επιτρέπει στατιστική γενίκευση. Μέρος των απομαγνητοφωνήσεων προήλθε από αυτόματη μεταγραφή και χρησιμοποιήθηκε κυρίως για την αναγνώριση θεματικών μοτίβων.

Επιπλέον, το οπτικοακουστικό υλικό των οργανισμών αποτελεί δημόσιο λόγο αυτοπαρουσίασης και δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ουδέτερη καταγραφή. Τέλος, το πεδίο μεταβάλλεται ταχύτατα, τόσο ως προς τις τεχνολογίες παρακολούθησης όσο και ως προς τις νομικές και θεσμικές εξελίξεις.

Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να διευρύνουν το δείγμα με περισσότερους ελεύθερους επαγγελματίες, γυναίκες δημοσιογράφους, φωτορεπόρτερ, τεχνικούς ασφάλειας, νομικούς και εκπροσώπους μικρών περιφερειακών μέσων. Χρήσιμη θα ήταν επίσης μια συγκριτική μελέτη της Ελλάδας με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η μακροχρόνια παρακολούθηση της εφαρμογής της anti-SLAPP νομοθεσίας, η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και η διερεύνηση των νέων κινδύνων που προκύπτουν από την τεχνητή νοημοσύνη, τη συνθετική παραπληροφόρηση και τις εξελισσόμενες τεχνολογίες ψηφιακής επιτήρησης.

Πιθανές Μελλοντικές Δημοσιεύσεις (*Ενδεικτικές προτάσεις για περαιτέρω ακαδημαϊκή αξιοποίηση της εργασίας*).

1. Η διασυννοριακή ερευνητική δημοσιογραφία ως στρατηγική συλλογικής προστασίας
2. Από τις νομικές εγγυήσεις στην πραγματική ανασφάλεια: Η προστασία των ερευνητών δημοσιογράφων στην Ελλάδα
3. Η προστασία των πηγών στην εποχή του spyware: Ψηφιακοί κίνδυνοι στη σύγχρονη ερευνητική δημοσιογραφία
4. Δεν στοχοποιούνται μόνο ως δημοσιογράφοι: Η έμφυλη και διαδικτυακή βία κατά γυναικών ερευνητριών δημοσιογράφων

E.9 Τελικό συμπέρασμα

Η κεντρική διαπίστωση της εργασίας είναι ότι η διασυννοριακή ερευνητική δημοσιογραφία λειτουργεί ταυτόχρονα ως μηχανισμός αποκάλυψης και ως υποδομή ανθεκτικότητας. Μπορεί να ενισχύσει τη δημοκρατική λογοδοσία, επειδή υπερβαίνει τα εθνικά όρια που αξιοποιούν τα δίκτυα διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος, και συγχρόνως να μειώσει την απομόνωση των δημοσιογράφων μέσω της συλλογικής γνώσης, της κοινής δημοσίευσης και της αλληλεγγύης. Δεν μπορεί, όμως, να υποκαταστήσει ένα λειτουργικό κράτος δικαίου, ανεξάρτητη δικαιοσύνη, βιώσιμα και πλουραλιστικά μέσα ενημέρωσης και αποτελεσματικούς μηχανισμούς λογοδοσίας. Η προστασία των

δημοσιογράφων δεν αποτελεί συντεχνιακό αίτημα, αλλά προϋπόθεση για το δικαίωμα της κοινωνίας να γνωρίζει και, τελικά, για την ίδια τη λειτουργία της δημοκρατίας.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η νομική διάσταση του κινδύνου. Οι στρατηγικές αγωγές κατά της δημόσιας συμμετοχής, γνωστές ως SLAPPs, αναδεικνύονται ως ένας από τους πιο διαδεδομένους και αποτελεσματικούς μηχανισμούς πίεσης απέναντι σε δημοσιογράφους και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης. Οι αγωγές αυτές δεν αποσκοπούν απαραίτητα στην αποκατάσταση μιας πραγματικής βλάβης, αλλά συχνά λειτουργούν ως μέσο οικονομικής εξάντλησης, ψυχολογικής πίεσης και αποθάρρυνσης της έρευνας. Το εύρημα αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο για την ελληνική περίπτωση, όπου οι συνεντεύξεις ανέδειξαν την αίσθηση θεσμικής ανεπάρκειας και ανεπαρκούς προστασίας των δημοσιογράφων που ερευνούν ευαίσθητες υποθέσεις.

Η ελληνική εμπειρία, όπως αναδείχθηκε στο εμπειρικό υλικό, παρουσιάζει μια σειρά από αλληλένδετες προκλήσεις: ατιμωρησία για επιθέσεις κατά δημοσιογράφων, δυσκολία πρόσβασης σε επίσημα έγγραφα, πιέσεις μέσω αγωγών, αστυνομική βία σε βάρος φωτορεπόρτερ, εργασιακή επισφάλεια, οικονομική εξάρτηση μέσω ενημέρωσης και φαινόμενα αυτολογοκρισίας. Η ασφάλεια των δημοσιογράφων δεν μπορεί επομένως να περιοριστεί στην ατομική προφύλαξη του επαγγελματία. Συνδέεται με τη θεσμική λειτουργία του κράτους δικαίου, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, την προστασία της ελευθερίας του Τύπου, την επαγγελματική αυτονομία και τη βιωσιμότητα των μέσων ενημέρωσης.

Ένα ακόμη βασικό συμπέρασμα αφορά την προστασία των πηγών. Η ερευνητική δημοσιογραφία στηρίζεται στην εμπιστοσύνη ανάμεσα στον δημοσιογράφο και την πηγή. Η εμπιστευτικότητα δεν αποτελεί μόνο δεοντολογική αρχή, αλλά προϋπόθεση της δυνατότητας αποκάλυψης πληροφοριών δημοσίου ενδιαφέροντος. Η προστασία των πηγών, ωστόσο, δεν περιορίζεται στη μη αποκάλυψη ονόματος. Περιλαμβάνει την ασφαλή επικοινωνία, την προστασία μεταδεδομένων, την προσεκτική επιλογή τρόπου συνάντησης, τη μη δημοσιοποίηση στοιχείων που μπορούν να οδηγήσουν σε ταυτοποίηση και την ενημέρωση της πηγής για τους κινδύνους που συνεπάγεται η συμμετοχή της σε μια έρευνα. Η σχετική ευρωπαϊκή νομολογία έχει αναγνωρίσει ότι η προστασία των δημοσιογραφικών πηγών αποτελεί βασικό στοιχείο της ελευθερίας του Τύπου, καθώς η υποχρεωτική

αποκάλυψή τους μπορεί να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα στη δημοσιογραφική έρευνα (Goodwin v. United Kingdom, 1996).

Η έρευνα επιβεβαίωσε ότι η οικονομική ανεξαρτησία των μέσων αποτελεί προϋπόθεση της ερευνητικής δημοσιογραφίας. Η εξάρτηση από κρατική διαφήμιση, μεγάλους διαφημιζόμενους ή επιχειρηματικά συμφέροντα μπορεί να οδηγήσει σε αυτολογοκρισία ή σε αποφυγή θεμάτων που θίγουν ισχυρούς παράγοντες. Από την άλλη πλευρά, ανεξάρτητα και συνδρομητικά μοντέλα χρηματοδότησης μπορούν να προσφέρουν μεγαλύτερη ελευθερία, χωρίς όμως να αίρουν πλήρως τα προβλήματα βιωσιμότητας. Η δημοσιογραφική ανεξαρτησία δεν είναι αποκλειστικά ζήτημα προσωπικού θάρρους, αλλά και αποτέλεσμα οργανωτικών, οικονομικών και θεσμικών συνθηκών (Hamilton, 2016).

Σημαντικό συμπέρασμα της εργασίας είναι ότι η ασφάλεια και η ποιότητα της δημοσιογραφίας είναι αλληλένδετες. Οι δημοσιογράφοι που εργάζονται χωρίς επαρκείς πόρους, χωρίς νομική υποστήριξη, χωρίς τεχνολογική εκπαίδευση και χωρίς θεσμική προστασία είναι περισσότερο εκτεθειμένοι σε κινδύνους. Παράλληλα, η επισφάλεια επηρεάζει την ποιότητα του παραγόμενου δημοσιογραφικού έργου, καθώς περιορίζει τον χρόνο, την ερευνητική επιμονή και τη δυνατότητα διασταύρωσης πληροφοριών. Επομένως, η ασφάλεια δεν είναι εξωτερικό ζήτημα σε σχέση με τη δημοσιογραφία, αλλά βασική προϋπόθεση της λειτουργίας της.

Σε επίπεδο πρακτικών προτάσεων, η εργασία υποστηρίζει την ανάγκη ενίσχυσης των μηχανισμών προστασίας των δημοσιογράφων. Απαιτούνται συστηματικά προγράμματα εκπαίδευσης σε θέματα φυσικής και ψηφιακής ασφάλειας, χρήση εργαλείων κρυπτογραφημένης επικοινωνίας, πρωτόκολλα προστασίας πηγών, θεσμοθετημένη νομική υποστήριξη, μηχανισμοί άμεσης αντίδρασης σε απειλές, ουσιαστική διερεύνηση περιστατικών βίας, anti-SLAPP νομοθεσία και ενίσχυση των ανεξάρτητων δημοσιογραφικών συνεργασιών. Επιπλέον, η αξιολόγηση κινδύνου πρέπει να ενταχθεί οργανικά στην ερευνητική διαδικασία, ιδίως πριν από έρευνες που αφορούν οργανωμένο έγκλημα, διαφθορά, πολιτικά πρόσωπα, οικονομικά συμφέροντα ή κρατική αυθαιρεσία.

Η συμβολή των διεθνών και ευρωπαϊκών μηχανισμών προστασίας είναι ιδιαίτερα σημαντική. Δίκτυα, ενώσεις και οργανισμοί που παρακολουθούν παραβιάσεις της

ελευθερίας του Τύπου, μπορούν να προσφέρουν τεκμηρίωση, νομική βοήθεια, οικονομική υποστήριξη, διεθνή δημοσιότητα και πρακτική προστασία. Ωστόσο, η ύπαρξη τέτοιων μηχανισμών δεν αρκεί εάν δεν συνοδεύεται από πολιτική βούληση, θεσμική εφαρμογή και εθνικά συστήματα λογοδοσίας. Η διεθνής αλληλεγγύη μπορεί να ενισχύσει την προστασία, αλλά δεν μπορεί να υποκαταστήσει πλήρως την ευθύνη των κρατών να διασφαλίζουν ένα ασφαλές περιβάλλον για τη δημοσιογραφία.

Συνολικά, η εργασία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διασυνοριακή ερευνητική δημοσιογραφία αποτελεί αναγκαία απάντηση στη διεθνοποίηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος. Η αξία της δεν περιορίζεται στην αποκάλυψη πολύπλοκων υποθέσεων, αλλά επεκτείνεται στη δημιουργία δικτύων προστασίας, τεχνογνωσίας και επαγγελματικής αλληλεγγύης. Ταυτόχρονα, η ίδια η ύπαρξη αυτών των δικτύων αναδεικνύει τα κενά των εθνικών θεσμών, ιδίως σε χώρες όπου οι δημοσιογράφοι παραμένουν εκτεθειμένοι σε βία, παρακολούθηση, αγωγές, οικονομικές πιέσεις και ατιμωρησία.

Τελικά διαπιστώνεται ότι η προστασία των δημοσιογράφων δεν αποτελεί συντεχνιακό αίτημα, αλλά δημοκρατική αναγκαιότητα. Όταν οι δημοσιογράφοι δεν μπορούν να ερευνήσουν με ασφάλεια, οι πολίτες στερούνται κρίσιμη πληροφόρηση για τη λειτουργία της εξουσίας. Η ασφάλεια των δημοσιογράφων, η προστασία των πηγών, η οικονομική ανεξαρτησία των μέσων και η διασυνοριακή συνεργασία αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την ερευνητική δημοσιογραφία και, κατ' επέκταση, για τη δημοκρατική λογοδοσία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Βασικό χρονολόγιο υπόθεσης παρακολούθησεων Predator στην Ελλάδα

Χρονική περίοδος	Γεγονός	Κύρια στοιχεία	Πηγή / Παραπομπή
Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2021	Στόχευση του δημοσιογράφου Θανάση Κουκάκη με Predator	Ο Κουκάκης κάλυπτε ζητήματα οικονομικού εγκλήματος, διαφθοράς και ξεπλύματος χρήματος.	Committee to Protect Journalists, 2022.
2022	Πολιτική έκρηξη της υπόθεσης μετά την καταγγελία Ανδρουλάκη	Η υπόθεση έλαβε ευρύτερες πολιτικές διαστάσεις μετά την καταγγελία του Νίκου Ανδρουλάκη για απόπειρα παγίδευσης του κινητού του με Predator και την αποκάλυψη ότι είχε τεθεί υπό παρακολούθηση από την ΕΥΠ. Ο πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης δήλωσε ότι δεν είχε προηγούμενη γνώση.	Reuters
2022	Παραίτηση Παναγιώτη Κοντολέοντα και Γρηγόρη Δημητριάδη	Μετά τις αποκαλύψεις παραιτήθηκαν ο τότε διοικητής της ΕΥΠ, Παναγιώτης Κοντολέων, και ο τότε γενικός γραμματέας του πρωθυπουργού, Γρηγόρης Δημητριάδης. Το Reuters μετέδωσε ότι ο Κοντολέων φέρεται να παραδέχθηκε, σε κλειστή συνεδρίαση την παρακολούθηση του Κουκάκη από την ΕΥΠ. Η κυβέρνηση αρνήθηκε χρήση ή σχέση με το Predator.	Reuters
Δεκέμβριος 2022	Θεσμική απάντηση και νομοθετική μεταρρύθμιση από τη Βουλή.	Μεταρρύθμιση για τη λειτουργία της ΕΥΠ και την ποινικοποίηση της πώλησης ή κατοχής spyware. Η ιδιωτική χρήση spyware μετατράπηκε σε κακούργημα	Reuters

Χρονική περίοδος	Γεγονός	Κύρια στοιχεία	Πηγή / Παραπομπή
Ιούλιος 2023	Ευρήματα της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα	Εντοπίστηκαν πάνω από 350 SMS που σχετίζονταν με απόπειρες εγκατάστασης spyware, εκ των οποίων πάνω από 220 περιείχαν παραπλανητικό σύνδεσμο. Ενημερώθηκαν συνδρομητές ή χρήστες 92 τηλεφωνικών αριθμών που είχαν λάβει τέτοια μηνύματα. Η Αρχή σημείωσε ότι, σε εκείνη τη φάση, δεν είχε στοιχεία για την ταυτοποίηση υπευθύνου επεξεργασίας.	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα ΑΠΔΠΧ.
2024	Ευρωπαϊκή διάσταση της υπόθεσης	Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζήτησε ενίσχυση θεσμικών εγγυήσεων, ανεξάρτητη εποπτεία, διερεύνηση εξαγωγικών αδειών και πιθανή εμπλοκή Europol. Εξέφρασε ανησυχία για την υπαγωγή της ΕΥΠ στην άμεση εποπτεία του πρωθυπουργικού γραφείου.	EUR-Lex / Ευρωπαϊκό Κοινοβούλ.
Ιούλιος 2024	Δικαστική εξέλιξη και αρχειοθέτηση σκέλους κρατικής εμπλοκής	Ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου αρχειοθέτησε το σκέλος πιθανής εμπλοκής της ΕΥΠ ή κρατικών αξιωματούχων, κρίνοντας ότι δεν προέκυψαν στοιχεία εμπλοκής κρατικής υπηρεσίας. Παράλληλα, παρέπεμψε προς εξέταση κατηγορίες κατά ιδιωτικών προσώπων και εταιρικών εκπροσώπων.	Reuters
26 Φεβρουαρίου 2026	Καταδίκη σε πρώτο βαθμό	Ελληνικό δικαστήριο έκρινε ένοχους τον ιδρυτή της Intellexa, Tal Dilian, και 3 ακόμη κατηγορούμενους για παραβίαση προσωπικών δεδομένων. Επιβλήθηκαν ποινές 126 ετών και 8 μηνών	Reuters

Χρονική περίοδος	Γεγονός	Κύρια στοιχεία	Πηγή / Παραπομπή
		με αναστολή ενόψει έφεσης. Το δικαστήριο παρέπεμψε επίσης την υπόθεση για διερεύνηση πιθανών κακουργημάτων, μεταξύ των οποίων και κατασκοπεία.	
Μάρτιος 2026	Δήλωση Dilian για άσκηση έφεσης	Ο Tal Dilian δήλωσε στο Reuters ότι προτίθεται να ασκήσει έφεση κατά της απόφασης, αρνούμενος τις κατηγορίες. Η υπόθεση, επομένως, παραμένει ανοιχτή σε επίπεδο ένδικων μέσων.	Reuters

2. Σημείωμα και ερωτήσεις συνέντευξης για τους δημοσιογράφους

Dear Mrs. /Mr....

My research with Hellenic Open University (Faculty of social studies), examines how international investigative journalism networks operate in practice, focusing particularly on the ways journalists collaborate across borders, the technological and data-driven tools that support large-scale investigations, and the ethical, legal and safety challenges that arise when working on stories involving corruption and organized crime. Your work for... is particularly relevant to this research, as it exemplifies how cross-border collaborative journalism can illuminate transnational corruption and criminal networks that national media often overlook or suppress. The aim of the interview is to understand how such collaborations become possible, sustainable, and impactful in a rapidly changing global environment affected by geopolitical tensions, digital surveillance, and organized crime. The interview will respect journalistic ethics, source protection, and research confidentiality.

The objectives of the study are to: examine the role, strategies, and challenges of investigative journalism in exposing such networks, connect international investigative practices with the Greek case, highlight the risks, limitations, and potential of journalism as a mechanism of transparency and accountability.

Below I include a set of 12 questions that concentrate on the central themes of my research:

Interview Questions

Professional role and collaboration

1. Could you briefly describe your professional journey and how you came to join ...?
2. Which projects do you consider the most defining or influential in your career so far?
3. In practical terms, how is collaboration structured among journalists working in different countries and media organizations?

4. What has been the greatest challenge you have encountered in cross-border investigations (e.g., legal constraints, security threats, language barriers, technology, or resources)?

Technology, tools and data

5. Which digital tools and investigative techniques do you consider most essential for connecting information across borders (e.g., ownership structures, financial flows)?
6. How does your organization navigate the challenge of differing legal frameworks and access to public records across jurisdictions?
7. Considering that investigative journalism is resource-intensive and you rely largely on grants, how is the independence of the investigative agenda safeguarded from donor influence?

Safety and ethics

8. What mechanisms are in place to protect journalists and sources working in high-risk environments, such as authoritarian regimes or areas affected by organized crime?
9. Ethical standards vary across cultures — what key rules must be agreed upon within a cross-border team to ensure consistency, confidentiality and trust?
10. How do you deal with the dilemma of source anonymity in international investigations, and how confident can you be that technical protection measures (e.g., facial blurring, voice alteration) are sufficient?

Findings and long-term vision

11. Which corruption patterns do you observe most frequently in transnational investigations (e.g., offshore structures, real estate-based money laundering, public procurement schemes)?
12. Looking to the future, what would you like to see improved in international journalism networks to make cross-border reporting more effective and impactful? Thank you very much for your time and consideration.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Alfter, B. (2016). *Cross-border collaborative journalism: Why journalists and scholars should talk about an emerging method*. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 5(2), 297–311. https://doi.org/10.1386/ajms.5.2.297_1

Alfter, B. (2019). *Cross-border collaborative journalism: A step-by-step guide* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429464409>

Al-Shami, A. (2019). Unveiling of matters: The role of investigative journalism in uncovering corruption in the Arab world. In B. I. Hamada & S. Wok (Eds.), *Off and online journalism and corruption: International comparative analysis*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.86418>

Amnesty International. (2019). Azerbaijan: European Court win for journalist who faced sex-tape ordeal. <https://www.amnesty.org.uk/knowledge-hub/all-resources/azerbaijan-european-court-win-journalist-who-faced-sex-tape-ordeal/>

Amnesty International. (2021). *Forensic methodology report: How to catch NSO Group's Pegasus* [Research report]. Amnesty International Security Lab. <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2021/07/forensic-methodology-report-how-to-catch-nso-groups-pegasus/>

Aoki, Y., Malcolm, E., Yamaguchi, S., Thornicroft, G., & Henderson, C. (2013). Mental illness among journalists: a systematic review. *The International journal of social psychiatry*, 59(4), 377–390. <https://doi.org/10.1177/0020764012437676>

Aryal, D. (2026). *Investigative journalism: Challenges and prospects*. *The Academia: An Interdisciplinary Research Journal*, 6(1), 52–62. <https://doi.org/10.3126/ta.v6i1.90320>

Bajomi-Lázár, P. (2013). The party colonisation of the media: The case of Hungary. *East European Politics and Societies*, 27(1), 69–89.

<https://doi.org/10.1177/0888325412465085>

Benazzo, S., Le Cam, F., Domingo, D., & Fierens, M. (2025). *Journalism facing autocratization: Analyzing strategic lawsuits against public participation (SLAPPs) as instruments for media capture*. *Journalism Practice*.

<https://doi.org/10.1080/17512786.2025.2598376>

Bennett, W. L., & Entman, R. M. (2001). Mediated politics: An introduction. In W. L. Bennett & R. M. Entman (Eds.), *Mediated politics: Communication in the future of democracy* (pp. 1–29). Cambridge University Press. Διαθέσιμο στο: https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=LsnLCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&ots=qELpA130jj&sig=ES_jDlBfNv99BGTQUYkQF9Q28Y0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Berglez, P., & Gearing, A. (2018). The Panama and Paradise Papers: The rise of a global fourth estate. *International Journal of Communication*, 12, 4573–4592. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/9141>

Berti, C., Bratu, R., & Wickberg, S. (2020). Corruption and the media. In A. Mungiu-Pippidi & P. M. Heywood (Eds.), *A research agenda for studies of corruption* (pp. 107–117). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781789905007.00015>

Besley, T., & Prat, A. (2006). Handcuffs for the grabbing hand? Media capture and government accountability. *American economic review*, 96(3), 720–736.

Binhadab, N., Breen, M., & Gillanders, R. (2021) "Press freedom and corruption in business-state interactions" *Economic Systems*, 45(4), 100922.

<https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2021.100922>

Cachia, J. C. (2025). Scandals and a Murder Expose Malta's Weak Rule of Law. *Current History*, 124(860), 107–112. <https://doi.org/10.1525/curh.2025.124.860.107>

Carson, A., & Farhall, K. (2018). Understanding Collaborative Investigative Journalism in a “Post-Truth” Age. *Journalism Studies*, 19(13), 1899–1911.

Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell.

Castells, M. (2009). *Communication power*. Oxford University Press.

Clark, M., & Grech, A. (2017). *Journalists under pressure: Unwarranted interference, fear and self-censorship in Europe*. Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/journalists-under-pressure-fa-en-/168097e9e1>

Coalition Against SLAPPs in Europe, & The Daphne Caruana Galizia Foundation. (2026). *A 2025 report on SLAPPs in Europe: Democracy in the dock* (4th ed.). <https://www.the-case.eu/wp-content/uploads/2026/01/CASE-2025-Report-layoutted-vf.pdf>

Coelho, P. M., & Rodrigues, I. A. (2020). Rebuilding investigative journalism: Collaborative journalism: Sharing information, sharing risk. *Observatorio (OBS*) Journal*, 14(4). <https://doi.org/10.15847/obsOBS14420201748>

Coronel, S. S. (2010). Corruption and the watchdog role of the news media. In P. Norris (Ed.), *Public sentinel: News media and governance reform* (pp. 111–136). World Bank Publications.

Committee to Protect Journalists (CPJ). (2021, April 9). *Veteran crime reporter Giorgos Karaivaz shot and killed in Greece*. <https://cpj.org/2021/04/veteran-crime-reporter-giorgos-karaivaz-shot-and-killed-in-greece/>

Committee to Protect Journalists (CPJ). (2021, November 22). Digital and Physical Safety: Protecting Confidential Sources. Ανακτήθηκε από <https://cpj.org/2021/11/digital-physical-safety-protecting-confidential-sources/>

Committee to Protect Journalists. (2022, April 12). *Greek journalist Thanasis Koukakis targeted by Predator spyware*. Committee to Protect Journalists.

Committee to Protect Journalists. (2023). *Global Impunity Index 2023: Nearly 80% of killings of journalists go unsolved*. <https://cpj.org/reports/2023/10/global-impunity-index-2023-nearly-80-percent-of-killings-of-journalists-go-unsolved/>

Committee to Protect Journalists. (2023). *Global Impunity Index*. Retrieved June 22, 2026, from <https://cpj.org/data/impunity-index/>

Committee to Protect Journalists (CPJ). (2024, August 1). *Greece acquits 2 defendants over murder of crime reporter Giorgos Karaivaz*. <https://cpj.org/2024/08/greece-acquits-2-defendants-over-murder-of-crime-reporter-giorgos-karaivaz/>

Committee to Protect Journalists. (2025). *2024 is deadliest year for journalists in CPJ history; almost 70% killed by Israel*. <https://cpj.org/special-reports/2024-is-deadliest-year-for-journalists-in-cpj-history-almost-70-percent-killed-by-israel/>

Committee to Protect Journalists (CPJ). (2025, April 9). *CPJ, partners demand justice on 4th anniversary of Greek journalist Giorgos Karaivaz's murder*.

<https://cpj.org/2025/04/cpj-partners-demand-justice-on-4th-anniversary-of-greek-journalist-giorgos-karaivazs-murder/>

Committee to Protect Journalists. (2026, February 25). *Record 129 press members killed in 2025; Israel responsible for 2/3 of deaths*. <https://cpj.org/special-reports/record-129-press-members-killed-in-2025-israel-responsible-for-2-of-3-of-deaths/>

Council of Europe. (2024a). *Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists: Annual report 2024*. Council of Europe. [Council of Europe – Platform for the Safety of Journalists](#)

Council of Europe. (2024b). *Press freedom in Europe: Time to turn the tide*. Annual report by the partner organizations to the Council of Europe Platform to Promote the Protection of Journalism and Safety of Journalists. Council of Europe Publishing.

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). SAGE.

Curran, J. (2012). *Media and power*. Routledge.

Darkwa, E., Inguva, H., Osafo-Adjei, C., & Acquah, B. (2024). The public sphere on a digital plane: The influence of the new digital media on Ghana's democracy and the Public Sphere. *Inverge Journal of Social Sciences*, 3(2), 46-62.

David-Barrett, E., & Tomic, S. (2022). *News never sleeps: When and how transnational investigative journalism complements law enforcement in the fight against global corruption* (SOC-ACE Briefing Note No. 14). SOC ACE Research Project.

De Burgh, H. (2008). *Investigative Journalism* (2nd ed.). London: Routledge.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2018). *The SAGE handbook of qualitative research* (5th ed.). SAGE.

Dickie, J. (2013). *Blood Brotherhoods: A History of Italy's Three Mafias*. London: Hodder & Stoughton, 2013.

Dragomir, M. (2019). *Media capture in Europe*. Media Development Investment Fund (MDIF). ΛΗΨΗ ΑΠΟ: <https://www.mdif.org/wp-content/uploads/2023/10/MDIF-Report-Media-Capture-in-Europe.pdf>

Dragomir, M. (2024). The Capture Effect: How Media Capture Affects Journalists, Markets and Audiences. *Central European Journal of Communication*, 17(2(36)), 162-184. [https://doi.org/10.51480/1899-5101.17.2\(36\).586](https://doi.org/10.51480/1899-5101.17.2(36).586)

EIC Network. (2017). *Malta Files*. European Investigative Collaborations. <https://eic.network/projects/malta-files.html>

Ettema, J. S., & Glasser, T. L. (1998). *Custodians of conscience: Investigative journalism and public virtue*. Columbia University Press.

European Centre for Press and Media Freedom. (2025, April 9). *Greece: Total impunity persists on fourth anniversary of Giorgos Karaivaz murder*. <https://www.ecpmf.eu/greece-total-impunity-persists-on-fourth-anniversary-of-giorgos-karaivaz-murder/>

European Commission (2022). *Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on protecting persons who engage in public participation from manifestly unfounded claims or abusive court proceedings* (“Strategic lawsuits against public participation”) (COM 2022) 177 final).

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/democracy-eu-citizenship-anti-corruption/democracy-and-electoral-rights/protecting-journalists-and-human-rights-defenders-strategic-lawsuits-against-public-participation_en

European Court of Human Rights (2019). Khadija Ismayilova v. Azerbaijan.
<https://hudoc.echr.coe.int/>

Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. Longman.

Feldstein, M. (2006). A muckraking model: Investigative reporting cycles in American history. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 11(2), 105–120.

Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research* (6th ed.). SAGE Publications.

Fioroni, T., Lavezzi, A. M., & Trovato, G. (2024). Organized crime, corruption, and economic growth. *Journal of Regional Science*. <https://doi.org/10.1111/jors.12751>

Fischer, R., & Jarren, O. (2024). The platformization of the public sphere and its challenge to democracy. *Philosophy & Social Criticism*, 50(1), 200-215.

<https://doi.org/10.1177/01914537231203535>

Forbidden Stories. (2026). *Exclusive global survey: Journalists under attack share how to fight back* [White paper]. Διαθέσιμη στο:

https://forbiddenstories.org/actualites_posts/exclusive-global-survey-journalists-under-attack-share-how-to-fight-back/

Freedom House. (2019). Azerbaijan: Government must stop blackmailing women journalists in response to criticism. <https://freedomhouse.org/article/azerbaijan-government-must-stop-blackmailing-women-journalists-response-criticism>

Freedom House. (n.d.). *Freedom of the press research methodology*. Freedom House. Αθήνη: June 20, 2026, from <https://freedomhouse.org/freedom-press-research-methodology>

GIJN (2021). *Organized Crime Guide: Money Laundering*. Global Investigative Journalism Network. Διαθέσιμο στο: <https://gijn.org/resource/organized-crime-chapter-1-money-laundering/> Λήψη 6/6/2026.

Goodwin v. the United Kingdom, App. No. 17488/90, 22 E.H.R.R. 123, European Court of Human Rights, 27 March 1996. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57974&utm>

Graves, L., & Shabbir, N. (2019). *Gauging the global impacts of the 'Panama Papers' three years later*. Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/news/resignations-reforms-and-backlash-impacts-panama-papers>

Gray, J., Chambers, L., & Bounegru, L. (Eds.). (2012). *The data journalism handbook*. O'Reilly Media.

Greek News Agenda. (2026, April 20). Greece announced a three-year road map for the National Action Plan for the Safety of Journalists.

Habermas, J. (1987). *The theory of communicative action: Vol. 2. Lifeworld and system: A critique of functionalist reason* (T. McCarthy, Trans.). Beacon Press.

Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. MIT Press.

Hallin, D. C., & Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: Three models of media and politics*. Cambridge University Press.

Hamilton, J. T. (2016). *Democracy's detectives: The economics of investigative journalism*. Harvard University Press.

Herman, E. S., & Chomsky, N. (1988). *Manufacturing consent: The political economy of the mass media*. Pantheon Books.

Hellman, J. S., Jones, G., & Kaufmann, D. (2000). Seize the state, seize the day: State capture, corruption, and influence in transition. *World Bank Policy Research Working Paper No. 2444*.

Heft, A., & Baack, S. (2022). Cross-bordering journalism: How intermediaries of change drive the adoption of new practices. *Journalism*, 23(11), 2328-2346. <https://doi.org/10.1177/1464884921999540>

Horsley, W. (2020). *Safety of journalists guidebook* (3rd ed.). OSCE. <https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/469758.pdf>

Houston, B. (2010). The future of investigative journalism. *Daedalus*, 139(2), 45–56. <https://doi.org/10.1162/daed.2010.139.2.45>

Διαθέσιμο στο: <https://www.amacad.org/publication/daedalus/future-investigative-journalism>

IJ4EU. (2021, April 13). *IJ4EU awards €1.1 million in grants in 2020*. Investigative Journalism for Europe. <https://www.investigativejournalismforeu.net/ij4eu-awards-e1-1-million-in-grants-in-2020/>

International Press Institute (IPI). (2024, October 11). *Who killed Greek journalist Giorgos Karaivaz?* <https://ipi.media/who-killed-giorgos-karaivaz-greece/>

Iosifidis, P., & Boucas, D. (2015). *Media policy and independent journalism in Greece*. Open Society Foundations. <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/6034/>

Khan, I. (2022, June 24). *Ensuring media freedom and safety of journalists requires urgent concrete action backed by political will: UN expert* [Press release]. OHCHR. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/06/ensuring-media-freedom-and-safety-journalists-requires-urgent-concrete>

Klitgaard, R. (1988). *Controlling corruption*. University of California Press.

Kleymenov, M., & Kleymenov, I. (2024). The criminal world: Its concept and structure. *Russian Journal of Criminology*, 18(6), 556–565. [https://doi.org/10.17150/2500-4255.2024.18\(6\).556-565](https://doi.org/10.17150/2500-4255.2024.18(6).556-565)

Krippendorff, K. (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (3rd ed.). SAGE.

Konow-Lund, M., Gearing, A., & Berglez, P. (2019). Transnational cooperation in journalism. *Oxford research encyclopedia of communication*.

<https://doi.org/10.1093/ACREFORE/9780190228613.013.881>

Konow-Lund, M., Park, M., & Bebawi, S. (Eds.). (2024). *Hybrid investigative journalism*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-41939-3>

Luhmann, N. (2000). *The reality of the mass media* (K. Cross, Trans.). Stanford University Press.

MacDonald, J. B., Dale, E., Metcalf, D. A., Hodgins, G., & Saliba, A. J. (2022). Symptoms of posttraumatic stress disorder in journalist samples: A systematic literature review. *Traumatology*, 28(4), 415–430. <https://doi.org/10.1037/trm0000337>

Mancini, P. (2018). "Assassination campaigns": Corruption scandals and news media instrumentalization. *International Journal of Communication*, 12, 3788–3807. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/7098>

Magyar, B. (2016). *Post-communist mafia state: The case of Hungary*. Budapest: Central European University Press.

Marczak, B., Scott-Railton, J., McKune, S., Razzak, B., & Deibert, R. (2022). Pegasus project technical analysis. Citizen Lab.

Marquette, H., & Peiffer, C. (2021). *Corruption and collective action*. Agenda Publishing.

Martínez de la Serna, C. (2018). *Collaboration and the creation of a new journalism commons*. Tow Center for Digital Journalism, Columbia Journalism Review. https://www.cjr.org/tow_center_reports/collaboration-and-the-journalism-commons.php

McChesney, R. W. (2008). *The political economy of media: Enduring issues, emerging dilemmas*. Monthly Review Press.

McCombs, M., & Shaw, D. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176–187.

McNair, B. (2009). *Journalism and democracy: An evaluation of the political public sphere*. Routledge

McNair, B. (2017). *An introduction to political communication* (6th ed.). Routledge.

McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. Sage.

Mesquita, L., de-Lima-Santos, M. F., & Nicoletti, J. (2025). Collaborative journalism and cross-border collaborations for newsafety: Navigating security and solidarity mechanisms in cooperative practices in Latin American news media. *Journalism*, 26(4), 900-922.

<https://doi.org/10.1177/14648849241312830>

Mungiu-Pippidi, A. (2015). *The quest for good governance: How societies develop control of corruption*. Cambridge University Press.

Nielsen, R. K. (2015). *Local journalism: The decline of newspapers and the rise of digital media*. I.B. Tauris.

Norris, P. (2010). *Public sentinel: News media and governance reform*. World Bank.

OECD. (2018). *The role of the media and investigative journalism in combating corruption*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/7590ec9d-en>

Orellana-Belleza, M. A., Turriate-Guzman, A. M., Fernández-Saucedo, Y. Z., Bravo-Guevara, D. R., & del Pilar Segura-Carmona, N. (2024). Journalism and the various acts of

violence it faces: A systematic review of the literature. In M. S. Kaiser, J. Xie, & V. S. Rathore (Eds.), *Intelligent strategies for ICT: Proceedings of ICTCS 2023* (pp. 481–488). *Lecture Notes in Networks and Systems*, 941. Springer Nature Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-97-1260-1_40

Paoli, L. (2003). *Mafia Brotherhoods*. Oxford University Press.

Posetti, J., Shabbir, N., Maynard, D., Bontcheva, K., & Aboulez, N. (2021). *The chilling: Global trends in online violence against women journalists*. New York: United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF). Λήψη από: https://www.icfj.org/sites/default/files/2021-04/The%20Chilling_POSETTI%20ET%20AL_FINAL.pdf

Papathanassopoulos, S. (2011). *Media perspectives for the 21st century*. Routledge.

Papathanassopoulos, S., Karadimitriou, A., Kostopoulos, C., & Archontaki, I. (2021). Greece: Media concentration and independent journalism between austerity and digital disruption. In J. Trappel and T. Tomaz (Eds.), *The Media for Democracy Monitor 2021: How leading news media survive digital transformation* (Vol. 2, pp. 177–230). Nordicom, University of Gothenburg. DOI: 10.48335/9789188855428-5.

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice* (4th ed.). SAGE Publications.

Perlroth, N. (2021). *This is how they tell me the world ends: The cyberweapons arms race*. Bloomsbury.

Protest, D. L., Cook, F. L., Doppelt, J. C., Ettema, J. S., Gordon, M. T., Leff, D. R., & Miller, P. (1991). *The journalism of outrage: Investigative reporting and agenda building in America*. Guilford Press.

Relly, J. E., & González de Bustamante, C. (2014). Silencing Mexico: A study of influences on journalists in the Northern states. *The International Journal of Press/Politics*, 19(1), 108-131. <https://doi.org/10.1177/1940161213509285> (Sage Journals)

Relly, J. E., & González de Bustamante, C. (2017). Global and domestic networks advancing prospects for institutional and social change: The collective action response to violence against journalists. *Journalism & Communication Monographs*, 19(2), 84–152. <https://doi.org/10.1177/1522637917702618> (Arizona Board of Regents)

Reporters Without Borders. (2018, November 26). *Journalists: The bête noire of organised crime*. RSF. <https://rsf.org/en/reports/rsf-report-journalists-who-are-targeted-organized-crime>

Reporters Without Borders (RSF). (2023a). 2023 World Press Freedom Index: Journalism threatened by fake content industry. <https://rsf.org/en/2023-world-press-freedom-index-journalism-threatened-fake-content-industry>

Reporters Without Borders (RSF). (2023b, September 29). *Greek authorities failed to investigate journalist murders, find press freedom organizations*. <https://rsf.org/en/greek-authorities-failed-investigate-journalist-murders-find-press-freedom-organizations>

Reporters Without Borders (RSF). (2023c, September 27). *Murdered, surveilled and sued: Decisive action needed to protect journalists and salvage press freedom in Greece*. <https://rsf.org/en/murdered-surveilled-and-sued-decisive-action-needed-protect-journalists-and-salvage-press-freedom>

Reporters Without Borders (RSF). (2024a). *Greece*. World Press Freedom Index. Retrieved June 22, 2026, from <https://rsf.org/en/country/greece>

Reporters Without Borders. (2024). *2024 World Press Freedom Index: Journalism under political pressure*. RSF. <https://rsf.org/en/2024-world-press-freedom-index-journalism-under-political-pressure>

Reporters Without Borders (RSF). (2024 b, July 31). *Acquittal in the trial over the killing of Greek journalist Giorgos Karaivaz: RSF is saddened by a "week of impunity"*. <https://rsf.org/en/acquittal-trial-over-killing-greek-journalist-giorgos-karaivaz-rsf-saddened-week-impunity>

Reporters Without Borders. (2024). (2024 c). *World Press Freedom Index: Journalism under political pressure*. RSF. <https://rsf.org/en/2024-world-press-freedom-index-journalism-under-political-pressure>

Reporters Without Borders (RSF). (2025, April 9). *Greece: On the fourth anniversary of Giorgos Karaivaz's assassination, RSF and partners demand justice*. <https://rsf.org/en/greece-fourth-anniversary-giorgos-karaivazs-assassination-rsf-and-partners-demand-justice>

Romero-Domínguez, L. R. (2024). Redefining Hallin and Mancini's Media System: Cross-Border Investigative Networks in Europe. *Media and Communication*, 12, Article 7712. <https://doi.org/10.17645/mac.7712>

Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. (2016). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Sambrook, R. (Ed.). (2018). *Global teamwork: The rise of collaboration in investigative journalism*. Reuters Institute for the Study of Journalism.

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/global-teamwork-rise-collaboration-investigative-journalism>

Schiffrin, A. (2017). *In the Service of Power: Media Capture and the Threat to Democracy*. Center for International Media Assistance.

Schudson, M. (2008). *Why Democracies Need an Unlovable Press*. Cambridge: Polity Press

Shelley, L. (2014). *Dirty entanglements: Corruption, crime, and terrorism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Siebert, F., Peterson, T., & Schramm, W. (1956). *Four theories of the press*. University of Illinois Press.

Školkey, A. (2019). What does the murder of a journalist, and follow-up events, tell us about freedom of the press and politics in a European country? *Central European Journal of Communication*, 12(1), 25–43. [https://doi.org/10.19195/1899-5101.12.1\(22\).2](https://doi.org/10.19195/1899-5101.12.1(22).2)

Slavtcheva-Petkova, V., Ramaprasad, J., Springer, N., Hughes, S., Hanitzsch, T., Hamada, B. I., Hoxha, A., Rožukalne, A., & Steindl, N. (2023). Conceptualizing journalists' safety around the globe. *Digital Journalism*, 11(7), 1211–1229

<https://doi.org/10.1080/21670811.2022.2162429>

Stapenhurst, R. (2000). *The media' role in curbing corruption*. World Bank Institute.

Tangen, O. (2019, April 7). *2 journalists were murdered, but their investigations live on*. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/en/2-journalists-were-murdered-but-their-investigations-live-on/a-48241808>

The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2026). *Muckraker*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/muckraker>

Thompson, J. B. (2000). *Political scandal: Power and visibility in the media age*. Polity Press.

Transparency International. (2023). *What is corruption?* Retrieved from <https://www.transparency.org>

UNESCO. (2022). *World trends in freedom of expression and media development: Global report 2021/2022*. UNESCO Publishing. https://www.unesco.org/reports/world-media-trends/2021/en/homepage?utm_source=chatgpt.com

UNESCO. (2024). *Director-General's report on the safety of journalists and the danger of impunity* (2024 ed.). UNESCO/IPDC <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391763>

United Nations. (2000). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. United Nations Office on Drugs and Crime.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the protocols thereto*. United Nations. <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>

United Nations Office on Drugs and Crime. (2004). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto*. New York: United Nations.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2025). *Links between corruption and organized crime* (CAC/COSP/2025/21). Conference of the States Parties to the United Nations Convention against Corruption.

<https://track.unodc.org/uploads/documents/UNCAC/COSP/session11/CAC-COSP-2025-21/2520266E.pdf>

Varese, F. (2011). *Mafias on the Move*. Princeton University Press.

Waisbord, S. (2013). *Watchdog journalism*. Columbia University Press.

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. (2025). Διεθνές συνέδριο στο ΑΠΘ για την ασφάλεια των δημοσιογράφων: «Από τον κίνδυνο στην ανθεκτικότητα». <https://www.auth.gr/press/diethnes-synedrio-sto-apth-gia-tin-asfal/>

Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα. (2023, 20 Ιουλίου). *Ενέργειες της Αρχής σε σχέση με δραστηριότητες εγκατάστασης και χρήσης κατασκοπευτικού λογισμικού στην Ελλάδα*. ΑΠΔΠΧ. <https://www.dpa.gr/el/enimerwtiko/deltia/energeies-tis-arhis-seshesi-me-drastiriotites-egkatastasis-kai-hrisis>

Βουλή των Ελλήνων. (2019). Σύνταγμα της Ελλάδας (όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 25ης Νοεμβρίου 2019, ΦΕΚ Α΄ 187/28.11.2019).

Άρθρο 14 – Ελευθερία του Τύπου.

Άρθρο 15 – Κινηματογράφος, φωνογραφία, ραδιοφωνία, τηλεόραση.

Άρθρο 19 – Απόρρητο επιστολών, ανταπόκρισης και επικοινωνίας.

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης. (2023, 20 Ιανουαρίου). Ιδρύεται Διεθνές Κέντρο Εκπαίδευσης για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων και των Επαγγελματιών των ΜΜΕ με έδρα τη Θεσσαλονίκη. <https://media.gov.gr/idryetai-diethnes-kentro-ekpaidefsis-gia-tin-asfaleia-ton-dimosiografon-kai-ton-epangelmation-ton-mme-me-edra-ti-thessaloniki/>

ΓΤΕΕ. (2025). Κεντρική Ημερίδα Διαβούλευσης για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων: 84 δράσεις σε 8 άξονες. Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης.

<https://media.gov.gr/kentriki-imerida-diavoulefsis-gia-to-ethniko-schedio-drasis-gia-tin-asfaleia-ton-dimosiografon-84-drasis-se-8-aksones-i-asfaleia-ton-dimosiografon-einai-asfaleia-tis-dimokratias/>

ΓΤΕΕ. (2026, α Μαρτίου). Με την υποστήριξη της ΓΤΕΕ έγινε το 3ο Διεθνές Συνέδριο για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων στη Θεσσαλονίκη. Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης. <https://media.gov.gr/me-tin-ypostiriksi-tis-genikis-grammateias-epikoinonias-kai-enimerosis-egine-to-3o-diethnes-synedrio-gia-tin-asfaleia-ton-dimosiografon-sti-thessaloniki/>

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης. (2026, β Ιουνίου). *Κεντρική ημερίδα διαβούλευσης για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων: 84 δράσεις σε 8 άξονες — «Η ασφάλεια των δημοσιογράφων είναι ασφάλεια της δημοκρατίας»* [Δελτίο Τύπου]. <https://media.gov.gr/kentriki-imerida-diavoulefsis-gia-to-ethniko-schedio-drasis-gia-tin-asfaleia-ton-dimosiografon-84-drasis-se-8-aksones-i-asfaleia-ton-dimosiografon-einai-asfaleia-tis-dimokratias/>

Διμέλλη, Μ. (2020). *Σχέση διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος*. <https://dimelli-law.gr/%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B7%CE%B4%CE%B9%CE%B1%>

[CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB/?cn-reloaded=1](https://www.ertnews.gr/ert3/thessaloniki-egkainiastike-to-diethnes-kentro-gia-tin-asfaleia-ton-dimosiografon-kai-ton-epaggelmaton-ton-meson/?cn-reloaded=1)

EPT News. (2025, Μαρτίου 12). Θεσσαλονίκη: Εγκαινιάστηκε το Διεθνές Κέντρο για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων και των Επαγγελματιών των Μέσων. EPT. <https://www.ertnews.gr/ert3/thessaloniki-egkainiastike-to-diethnes-kentro-gia-tin-asfaleia-ton-dimosiografon-kai-ton-epaggelmaton-ton-meson/>

Εφημερίδα των Συντακτών. (2024, August 1). *Φιάσκο υπεράνω αμφιβολίας η αθώωση λόγω αμφιβολιών.* https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiosyni/442066_fiasko-yperano-amfibolias-i-athoosi-logo-amfibolion/

Εργαστήριο Ειρηνευτικής Δημοσιογραφίας. (2024). Διεθνές συνέδριο για την ασφάλεια των δημοσιογράφων: Μια πρωτοβουλία με παγκόσμια διάσταση. <https://pjl.jour.auth.gr/index.php/el/nea-gr/diethnes-synedrio-gia-tin-asfaleia-ton-dimosiografon-mia-protovoulia-me-pagkosmia-diasiasi>

ICSJ. (2023). Διεθνές Κέντρο Εκπαίδευσης για την Ασφάλεια των Δημοσιογράφων και των Επαγγελματιών των ΜΜΕ <https://www.icsj.net/index.php/el/>

Νόμος 5090/2024 (2024). *Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης.* ΦΕΚ Α' 30/23.02.2024. <https://www.et.gr>

Νόμος 5253/2025. *Εκσυγχρονισμός νομικού πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας της Ελληνικής Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης Ανώνυμης Εταιρείας και ενίσχυση του δημόσιου χαρακτήρα της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης – Εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κανονισμού για την Ελευθερία των Μέσων και λοιπές διατάξεις.* ΦΕΚ Α' 212/25.11.2025.

Φραγκονικολόπουλος, Χ. (2012). *Μέσα Επικοινωνίας, Κοινή Γνώμη και Δημοκρατία.* Εκδόσεις Επίκεντρο.